

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

שלח

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בנימוז ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ג

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מוצת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות השכמת הבוקר

א. יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר א'. ובקומו יאמר

עיונים והארזת

ו"הארי" כי בכח ההשכמה לעבודת הבורא, בהתגברות על העייפות לתפלה ולימוד תורה זוכה לזבוח את יצרו הרע. ומועיל מאד להשגת רוח הקודש, ויצליח באותו יום בכל מעשיו.

ובתב עוד שסגולת ההתגברות על יצרו, לקום כלביא ולהתנשא כארי בתפלה לבורא עולם, בזכותה נתגבר גם על השונא שבחוץ. וכמו שאמרו חז"ל (סוטה מב.) שבזכות קריאת שמע בוקר וערב מנצחים את האויבים. לכן לא יתשל האדם לקום בבקר ולהתגבר כארי, גם אם עצל הוא מטבעו, אפ"ל הכי יתגבר כארי לעבודת הבורא.

ובספר היראה לרבינו יונה כתב ז"ל: אלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם חיי העולם, בכל בוקר בהקיצו משנתו יזדעזע ויהיה נרתע ונחפר מאימת הבורא, בזכרו חסדו אשר עשה לו ואמונתו אשר שמר לו, כי החזיר לו נשמתו אשר הפקיד אצלו, ואז יברך בליבו את הבורא אשר הגדיל לעשות עמו כי חידש והחליף כוחו, ובשמו הדברים האלה על לבו תבער אהבת הבורא בלבו, ואז אל יסב על

א. כ"ב מרן השו"ע (או"ח סי' א סעי' א). ומקורו מהירושלמי (ברכות פ"א ה"א) מעולם לא בא השחר ומצא את דוד המלך ישן, הוא שאמר דוד, עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. עורה נא כבודי מפני כבוד בוראי, שאין כבודי חשוב מאומה בפני כבוד בוראי. אעירה שחר, אני מעורר השחר ואין השחר מעורר אותי. והיה יצרו מקטרגו ואומר לו: דוד, דרכם של מלכים להיות השחר מעוררם ואתה אומר אעירה שחר, דרכם של מלכים להיות ישנים עד שלש שעות ביום, ואתה אומר חצות לילה אקום להודות לך. והוא אומר על משפטי צדקך.

ובתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' א' סק"ב) בשם זקנו הרב חסד לאברהם, דמה שאמרו רז"ל הבא להרגך השכם להורגו קאי על היצר הרע, שעל ידי השכמה זוכה להרוג ליצר הרע.

ועי' בפרש"י על התורה על הפסוק (במדבר כג, כד) **"הֲיָן עִם כְּלָבִיא יְקוּם וְכֹאֲרֵי יִתְנַשְּׂא"**, כשהן עומדין משינת שחרית הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצוות.

ובזוהר הקדוש הסביר את ענין "הלביא"

מודה אני לפניך מלך חי וקיים וכו', ואין צריך לזה נטילת ידים כי לא מזכיר לא ה' ולא כינוי.

עיונים והארות

לקום שתהא אתה מעורר השחר ולא יהא הוא מעירך, כמו שאמר דוד ע"ה "עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר", אני מעיר השחר ואין השחר מעיר אותי.

כתב בסידור חלקת יהושע (ביאלא עמוד טו הלכה ג) טוב להרהר תיכף בקומו ממטתו בשם **אלוה**. שהוא שם הלבוש של נשמתו, כמו שאיתא בשם צדיקים.

ובספר "אוצר פלאות התורה" הביא בשם הגאון רבי זאב וואלף גינצלער זצ"ל הי"ד: טעם הפלא ופלא על ענין קריאת הגבר בהשמעת קול 'קאקאריקא' כידוע, שהוא תיבת 'קא קארי קא' פירושו: שיתגבר בבוקר כארי וכמו שכתב בשולחן ערוך "יתגבר כארי לעמוד לעבודת הבורא" והתרנגול כאומר 'קום כארי קום'.

ב. כ"ב בספר סדר היום לר' משה בן מכיר זז"ל: ובקומו יאמר מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה רבה אמונתך, ואין צריך לזה נטילת ידים אף שידיו מטונפות כי אין מזכיר השם ולא כינוי. שלמי צבור (דף יז ע"ד), חיי אדם (כלל א סוף אות א), רבנו זלמן (אות ו), קיצור שלחן ערוך (פי' א אות ב). ואף על גב דהחיד"א בקשר גודל (פי' א אות א) כתב דמודה אני יש אומרים שצריך נטילת ידים, כיון דרוב הפוסקים כתבו דאין צריך הכי נקטינן. (כה"ח ס"ק ד).

ועי' בסידור האר"י לר' יעקב קפיל זצוק"ל זז"ל: מיד שיתעורר משנתו יאמר זה אף בלי נטילה, לפי שאין בה שם משמות הקודש, והוא

מיטתו דרך עצל אך במהירות וזריזות יקום מיד. עכ"ל.

ואיתא ברמ"א (פס"א) ומיד כשיעור משנתו יקום בזריזות. וכתב על זה ב"באר היטב" (סק"ה) בזריזות לאו דווקא אלא ישהה מעט ולא יעמוד פתאום והוא ע"פ חז"ל (גיטין ע). אלא מיד בקומו יאמר מודה אני ורק אח"כ יקום ממיטתו ע"ש.

ולפי"ז מדוויק עד להפליא "הן עם כלביא יקום", מקודם יקום בשהייה מועטת כאריה קטן שלא נתגדל ויאמר מודה אני ורק אח"כ "וכארי יתנשא".

ותנן באבות (פ"ה מ"ב) יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וכו' וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. וכתב הטור (פי' א) גבור כארי כנגד הלב, כי הגבורה בעבודת ה' היא בלב, והסביר הב"י שנתן טעם מה ענין גבור כארי לענין הלב, לפי שהלב חומד הוא בענין העבירות, וגבור כארי הוא בעשיית המצות, לכך כתב שתחזק לבך לעבודתו שבכלל זה עזיבת העבירות ועשיית המצות. והט"ז (ס"ק א') כתב שאריה אין לו יראה משום בריה, כן יעלה על לב האדם מורא יצרו שהוא חזק ממנו.

וכתב הטור (שם) לכן צריך האדם להתגבר כארי לעמוד בבקר לעבודת בוראו, ואף אם ישיאנו יצרו בחורף לאמר איך תעמוד בבקר כי הקור גדול, או ישיאנו בקיץ לאמר איך תעמוד ממטתך ועדיין לא שבעת משנתך, התגבר עליו

- ב.** יש להפסיק מעט בין תיבת "בחמלה" לתיבת "רבה", לפי שאמירת "מודה אני" היא הודאה לה' על שהחזיר לו נשמתו ברוב חמלתו, ו"רבה אמונתך" הוא שבח להקב"ה שמקיים אמונתו להחזיר הנשמות המופקדים אצלו.¹
- ג.** כשהאדם קם ממטתו, יחשוב בגדולת הבורא יתברך, ויקבל עליו עול תורה ומצוות ולעבוד את ה' באמת ובלב שלם. ויזהר שדיבורו הראשון בקומו בבוקר יהא לכבוד קונו, כי כל היום תלוי בראשיתו.² וישים שם הוי"ה לנגד עיניו בסוד "שויתי ה' לנגדי תמיד"³.

עיונים והארות

חטא ע"כ. ואופן השילוב כתב רבנו מאיר פאפירש ז"ל שיש לו להקדים בשילוב אותיות שמו קודם אותיות נשמה, וכן הוא בסידור השל"ה.

ו. עיין בספר ילקוט יוסף למו"ר הראשל"צ (סי' א הלכה י') וז"ל: עיקר היום הוא הראשית וההתחלה, ולכן ראוי שיקדיש ראשית היום בעמדו בבוקר לעבודת השי"ת. וגם מחשבתו הראשונה תהיה לחשוב בגדולת הבורא יתברך, ובחסדו שעשה לו במה שהחזיר לו נשמתו. וגם הליכה ראשונה שלו תהיה לעבודת השי"ת, והדיבור הראשון יהיה בדברי תורה ותפלה, ועשייה ראשונה תהיה לשם השי"ת, ואז הכל נגרר אחר ההתחלה. עכ"ל.

ה. כתב הרמ"א (שם) וז"ל: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך.

מיוסד ע"פ כל העשר ספירות ממטה למעלה, עד ההוא טמירא דכל טמירין כבוד עליון.

וזה לשון הנוסח מודה אני לפניך מלך (מלכות) חי (יסוד) וקיים אדיר (הוד) ונאור (נצח) המפואר (ת"ת) בגבורה (גבורה) וגדולה (חסד) ולו הבינה (בינה) והחכמה (חכמה) והכתר (כתר) והכבוד (עתיקא קדישא) אשר ברוב חסדו ואמתו החזיר בי נשמותי אשר הפקדתי בידו. ע"כ.

ג. כ"ב יד אפרים (סי' ד סעי' כג) תיבת בחמלה יש לומר באתנחתא, כי רבה אמונתך אין להפסיק ביניהם, והוא מן הכתוב חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג, כג) שהקב"ה מקיים אמונתו להחזיר נשמות המופקדים בבוקר בבוקר. וטעות הוא ביד האומרים בנשימה אחת, ומפרידין בין תיבה רבה ובין אמונתך. כה"ח (סי' א ס"ק ה).

ד. כתב בקיצור של"ה (דף סג ע"ב) כי תיכף אחר מודה אני לפניך, ישלב שמו עם אותיות נשמה כדי שייגרר על השטן, כי שטן במספר קטן י"ז וכן נשמה במספר קטן י"ז, וכל הקודם זוכה ונמצא שהוא הקדים עצמו ואותיותיו בנשמתו, וזו היא גולה מסגולות המצילות את האדם מלבוא ליד

עיונים והארות

כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר, אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' (ירמיה כג, כד), מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ' נ"ב), ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת. גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טו). עכ"ד. ובהאריז"ל (פע"ה שער הנהגת הלימוד פ"א) איתא שיכוין שם הוי"ה בניקוד יראה [כזה יְהוָה] ועי"ז יזכה ליראת שמים. (משנ"ב ס' א ס"ק ד).

ומקורו משער רוה"ק (יחוד כא דף נז דפוס ירושלים) וז"ל: טוב לאדם שיצייר אותיות שם הוי"ה ב"ה תמיד בציורם לנגד עיניו ודבר זה גורם להביא בלב האדם יראתו יתברך, וגם לזכך הנפש. וז"ש דוד המלך ע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד. ובפע"ח (שער הנהגות הלימוד) כתב לצייר שם הוי"ה בניקוד יראה כזה יְהוָה.

ועיין בשו"ע האריז"ל (דף צו אות ה) וז"ל: טוב שיצייר אותיות הוי"ה תמיד בציורם נגד פניו ועיניו וז"ש דוד שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז) וזה גורם יראה בלב האדם מן השם יתברך ולזכך הנפש צריך לשום תמיד לנגד עיניו שם של ארבע ומזדעזע באומרו שויתי ה' לנגדי תמיד".

ועוד כתב רבנו האריז"ל בשער רוח הקודש (דף ד ע"ד) וז"ל: גם אם תצייר שם הוי"ה בכל אבר מאברין וכפי האבר אשר לא תוכל לצייר בו אותיות הוי"ה במחשבתך תדע כי באותו אבר

יש פגם וחטא וענין זה הוא מ"ש דוד המלך ע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד. עכ"ל. ואמר לנו מו"ר הגאון הגדול המקובל האלהי ראש הישיבה כמו"ר רבי מרדכי שרעבי זצוק"ל שאם האדם סוגר את עיניו ומצטייר לו שם הוי"ה לנגד עיניו מאיר כספירים באש לבנה סימן שהוא הולך בדרך ה' והוא מתוקן, ואם לאו צריך לחזור בתשובה ולתקן את מעשיו. וכמו שכתב מו"ר האר"י הח"י בשערוה"ק דף ד' בסופו ד"ה גם סימן להכיר אם האדם חטא יצייר במחשבתו צורת ארבע אותיות הוי"ה מצויירת בכתובה אשורית, כי ז"ס שויתי ה' לנגדי תמיד, ובשעה שמציירו לפניו אם חטא באיזה חטא הפוגם באיזה אות מארבעתן אז אותה האות לא תוכל להצטייר בין עיניו, ועי"כ ידע כי יש שם פגם. וכן אם האות היא מצויירת בין עיניו בדיו שחור ידע שעדיין הוא בעשיה. ואם אדום הוא ביצירה ואם לבן בבריאה. ואם לבן ומאיר ומתנוצץ הארתו הנה הוא באצילות.

ועי"ז יכיר האדם באיזה עולם הוא נדבק, וכן עד"ז יצייר הוי"ה בכל אבר ואבר שבו או בפניו או בידו, ואם שם יתראה החסרון יכיר כי באותו אבר חטא. ואני הכותב חיים שמעתי ממורי ז"ל שעיקר עיון הוי"ה באמינותה הוא בהיותה כמראה שלהבת אש, ואם יוכל לציירה בדרך זה הנה האיש הזה בלתי פגום ושלם, ע"כ.

וכתב מהרח"ו בהקדמתו לשער ההקדמות בהקדמה שניה סור מרע ועשה טוב, וז"ל: שישים תמיד נגד עיניו שם בן ארבע אותיות יהו"ה ויזדעזע ממנו כמ"ש שויתי יהוה

ד. הגם שצריך לקום בזריזות, לא יעמוד בפתע פתאום. אלא ישהה וישב מעט על מטתו, כי סכנה לגוף לקום פתאום.

ה. בקומו ממטתו תיכף יטול ידיו להעביר רוח רעה ולהתקדש ככהן שמקדש ידיו קודם עבודתו, ולנקות ולהטהר לתפילת בוראו.

עיונים והארות

לנגדי תמיד. ע"כ.
ובתב מו"ר הבא"ח (ש"א פר' וישלה אות טו) מה שאמר דוד המלך ע"ה שויתי ה' וכו' זה כלל גדול בתורה שלא יסיח האדם דעתו מפחד בה' יתברך ומהדר גאונו שישים אל לבו תמיד שהוא יתברך מלא כל הארץ כבודו.

ז. **הטעם** שתיקנו חז"ל ליטול ידים כתב הרא"ש (ברכות ט, כג) כיון שידיים עסקניות הם, ואי אפשר שבשעה שישן לא נגעו ידיו במקומות המכוסים שבגופו במקום שיש מילמולי זיעה או טינופת ולכן תיקנו נטילת ידים. אבל הרשב"א בתשובה (ח"א סי' קצא) כתב כיון שנאמר בפסוק (איכה ג, כג) חדשים לבקרים רבה אמונתך, ובמדרש רבה (בראשית עח, א ולב) אמר רבי שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו בכל בוקר ובוקר אנו יודעים שרבה אמונתך להחיות לנו המתים ויודעים שרבה אמונתך לגאלינו, וכיון שהאדם נעשה בבוקר כבריה חדשה צריך להודות לו יתברך שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו ע"כ.

ובגמרא (שבת קט). איתא: תניא רבי נתן אומר בת חורין היא זו (רש"י הרוח רעה שעל הידים) ומקפדת עד שירחוץ ידיו שלש פעמים. ופרש"י, "מקפדת בנטילתו יפה עד שישפוך מים יפה שלש פעמים על ידיו" ע"כ.

ובן פסק מרן בבית יוסף (סי' ד, ותרי"ג). ובשלחן ערוך (סי' ד סעי' ב) כתב ידקדק לערות עליהם מים שלש פעמים להעביר רוח רעה השורה עליהם. ע"כ.

ובתב מו"ר הרב "בעל התניא": הנה נודע כי שם הוי"ה ב"ה הוא בחינת חסד ורחמים, ולכן אפילו אם רואה האדם שכביכול הקב"ה ח"ו נגדו, שויתי ה' והוא לנגדי, דע לך ששם הוי"ה ב"ה שתצייר אותו אפילו אם אתה חושב שכביכול הוא נגדך דע מכיון שהוא בחינת רחמים ימתיק הדינים מעליך ותזכה לישועה.

ובזוהר חדש (דף כח ע"א) כתב בא וראה כמה יש לאדם ליזהר ולבדוק עצמו ומעשיו בכל יום ויום. ומפרש היאך, קם בצפרא יימר, מיד שהוא קם בבוקר יאמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא לבי נכון ומסור בידי שלא אשכחך.

ז. **כתב** הרמ"א (סי' א סעי' א) ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טור). וכתב המ"ב (ס"ח) בזריזות - לאו דוקא אלא ישהה מעט ולא יעמוד פתאום כי זה מזיק לגוף (גיטין ע). ובליקוטים על התורה בפרשת בלק על הפסוק הן עם כלביא יקום וגו' (כג, כד) מובא בשם ספר אוצר אפרים בשם הג"ר שמעון

עיונים והארות

ורבנו האריז"ל כתב בספרו שעה"כ (דף א ע"ד), והוא כי יש בגוף האדם חמשה מקומות שבהם מתגלים ויונקים הגבורות והדינים, והם פה, חוטם, זרוע, כף היד, והאצבעות. וכנזכר באדרא רבא קדישא (נשא קלא. והלאה) וכן פירש בספרו שער מאמרי רשב"י (דף קלא ע"ב), והם חמשה מקומות עליונים ומתפשטים בסיומם באצבעות ידי האדם וכן באצבעות הרגלים, ולכן לא תמצא שום איבר בגוף האדם שיתגלה בו עשרה במספר, רק בידי וברגליו שהם סיום הגוף. והם חמש גבורות ממותקות, של מנצפ"ך בימין, וחמש אחרות בשמאל, כי אותיות מנצפ"ך הן כפולות. וסיים "וזה הטעם שיטול ידיו בבוקר אף אם לא עשה צרכיו" וזה לסיבה להעביר מהם הזוהמא, ויש ראשון לטומאה (כלים א, ה, בפירוש הרמב"ם) והוא בעשיה כי הקל"י שם נקראים ראשון, ושביצירה נקראים שני, ולכן החולין הם ביצירה וידים הן שניות (זבים ה, א) ושני עושה שלישי בחולין (עין סוטה ל: יש גורסים בתרומה) ע"כ.

וכתב הבא"ח שם (וישלח אות א) וז"ל: והטעם שהנטילה היא רק על הידים, מפני כי הידים והרגלים הם סוף וסיום הגוף, ובאדם מתפשטין חמש גבורות מנצפ"ך שהן אותיות כפולות חמש וחמש, וכנגדן הן חמש אצבעות בימין וחמש בשמאל, וזהו בין בידי בין ברגלים, וידוע כי אין אחיזה לחיצונים אלא בסיומי הגבורות והדינים ובקצותיהן, כי אין להם כח לינק מן הקדושה מלמעלה אלא רק בסיום שלה למטה, ולכן בלילה בעת שינה שורה רוח רעה על הידים ששם הוא הסיום ויש יכולת לחיצונים להתאחז שם, ולכן צריך שיטול ידיו במים שהם

בחינת החסד הכולל חמשה חסדים, ועי"כ מתמתקים ה' גבורות מנצפ"ך הכפולות שהן בחמש אצבעות ימין וחמש אצבעות שמאל, ואז הקליפות שהיו נאחזים שם המה נדחים ומסתלקים משם ע"י החסדים, כי לעולם החסד דוחה את הקליפות. ודע כי לולא הצפרנים שהושמו בראשי האצבעות היו הידים טמאות אפילו ביום ואפילו בלא שינה, אך עתה ע"י הצפרנים אין רוח רעה שורה אלא בלילה בעת שינה, או בכל עת שנכנס לבית הכיסא.

ואם תאמר א"כ למה אין עושים נטילה לרגלים כיון דחד טעמא להם, על זה תירץ הרב יפה שעה ז"ל (שער הכוונות אות ב) דברגלים נאחזים יותר מן הידים, ולכן לתוקף אחיזתם אין לנו כח לדחותם בנטילה, ורק הכהנים בזכות המקדש והעבודה היה להם לדחותם גם מן הרגלים, ולכן כתיב בהו ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם. ובזה תבין טעם חיוב רחיצת ערב שבת פניו ידיו ורגליו, כי זכות שבת יכולה היא שתגין עכ"ד.

ובספרו עוד יוסף חי (שם אות ה) כתב וז"ל: שלש פעמים אלו דסירוגין דאמרינן בנט"י דשחרית, בכל פעם מאלו השלש פעמים נעתק חלק א' מן רוח רעה אשר על הידים ושורה על המים, ואחר שישלים השלש פעמים נעתקת כל הרוח רעה כולה מן הידים ולא ישאר כלום, ואם נטל פעם אחת נעתק חלק מן רוח רעה על אותם המים של אותו הפעם, ואם נטל ג"פ ובכל פעם שפך מים של הנטילה בכלי בפ"ע, הנה כל המים אשר בשלש הכלים הם טמאים מן רוח רעה

1. ישתדל להזדרז וליטול ידיו קודם שילבש בגדיו, וגם ישתדל שלא לילך ארבע אמות בלא נטילה זו של שחרית^ה.

עיונים והארות

ונחשת, ולא על כלים שהם מצמר ופשתן וכיוצא, ואינה קופצת ממקומה שהוא בידיים אלא רק על מאכל שהיא היתה בידיים שהם בשר, לכך תשרה על כל מין מאכל שהוא כמו בשר, וכן שורה על כל מיני משקין, שהמשקין והמאכל ענין אחד הם, וכמ"ש (שיר השירים ה, א) אכלו רעים שתו ושכרו דודים, ואמרו רבותינו ז"ל השתיה נכללת באכילה אבל אינה נעתקת ושורה על כלים ובגדים דאינם מעין המקום שהיתה חונה עליו. ואם אין אתה אומר כן תקשה לך איך נוטל הכלי שיש בו מים לערות על ידו והלא כיון שנגעה ידו בכלי שרתה רוח רעה על הכלי וממילא נטמאים המים שבתוכו, ואין עושין בהם טהרה לידי בנטילה, אלא ודאי לא תשרה רוח רעה על הכלים או על בגדים. וכן מצינו שאמרו דאסור להניח ידו על עיניו קודם נטילה, ואם רוצה לחכך, יחכך ע"י הבגד, ומאי אהני אלא ודאי אין רוח רעה שורה על הבגד. ועוד קשיא לן על אזהרה זו שמזהיר הרב שלא יגע במלבושיו והלא בע"כ צריך לגע בכר ובמכסה במטתו ולפ"ד רוח רעה שורה עליהם וצריכין רחיצה ביום, אלא ודאי אינה שורה על כלים ובגדים, ולכך אין העולם נזהרין בזה, עכ"ל.

ובזוהר איתא (בראשית דף נג ע"ב), דכד איתער בר נש כל מה דיקרב בידי כולהו מסתאבא בגין דשריא עליהו רוחא מסאבא, ולהכי לא יסב איניש מנוי לאלבשא ממאן דלא נטיל ידיו, דהא אמשיך עליהו רוח מסאבא ואסתאיב, דאית

והידיים נטהרו לגמרי ונעשו נקיות שלא נשאר בהן רוח רעה כלל, וכן מוכח מדברי רבנו האר"י ז"ל בשער הכונות שהעתקתי לעיל שאמר ודולגת וקופצת עד שנעתקה לגמרי, עכ"ל.

ת. **בן** כתב בפרי עץ חיים למהר"ו ז"ל, ועולת תמיד למהר"י צמח (דף ט"ב ע"א), דאסור לילך ד' אמות בלי נטילה זו של שחרית כמ"ש בזוהר על "לאשר הביא אלוה בידו", וכן כתב מצת שמורים (דף ג ע"א). בא"ח (ש"א פר' תולדות אות ו). כה"ח (סי' ד ס"ק א).

וכתב בפע"ח (שער התפלה פרק ה) וז"ל: תחלה נוטל ידיו שחרית בקומו ממטתו, ויכוין לסלק ולהפריד הקליפות מבחי' החיצונית של ג' תחתונות דעולם עשיה וכו'.

וכתב הכה"ח (שם ס"ק ד), והא דאסור לילך ד' אמות בלי נטילת ידים דוקא במי שעבר עליו חצות והוא ישן, אבל מי שקם בחצות ולא עבר עליו חצות בשינה אין צריך ליהרהר. דברי שלום (שאלה מח).

כתב מו"ר הבא"ח (שם) שאסור ליגע במלבושיו קודם נטילה, אמנם מו"ר מופת הדור כתב (הליכות עולם ח"א פר' תולדות הלכה א בהערות) שהבא"ח בספרו עוד יוסף חי' (ש"א פ' תולדות אות י') חזר בו ונתן טעם מדוע אין העולם נזהרים בזה וז"ל: והנה אנו רואין דאין העולם נזהרין בזה, ובאמת קשה להזהר בכך, ונראה לי בס"ד דאין לחוש לזה, יען כי רוח רעה לא תשרה על כלים של עץ או ברזל

ז. יכין אצל מטתו כלי מלא מים, וכלי ריקן תחתיו כדי ליטול ידיו לתוכו. וטוב שהכלי התחתון יהא כלי זול ומאוס, אלא שצריך להזהר שלא ישפכו המים לארץ, ובימינו ב"ה יש כלי עם מכסה טוב שהמים לא נשפכים ממנו ט.

ח. סדר נט"י דשחרית, בתחילה יטול כלי המים בידו הימנית ותמסרנו לידו השמאלית, ואח"כ שופך מים מהכלי שבידו השמאלית על ידו הימנית, ואחרי זה יאחו הכלי בידו הימנית וישפוך על ידו השמאלית, הרי פעם אחת. וחוזר כסדר הזה פעם שנית ופעם שלישית, באופן שתרחוץ על כל יד ויד ג' פעמים. ולא תרחצם לכל יד בפני עצמה ג' פעמים בזה אחר זה, כי לא תיעקר רוח רעה אלא דוקא ברחיצה של סירוגין. וצריך ליטול כל האצבעות והכף עד פרק הזרוע'. וטוב לעשות נטילה פעם

עיונים והארות

ובספר "אור צדיקים" למהר"מ פאפירש (סי"א ס"ק ד) כתב וז"ל: ושני כלים יהיו מוכנים מראשותיו אחד מלא מים ואחד כלי ריקן, וכלי העליון המטהר בו ידיו אקרי קדוש, וכלי התחתון המקבל המים הטמאים איקרי טמא, דא אקרי קדוש ודא אקרי ארוך וכו' וכתבו המקובלים שכלי העליון יהיה נאה יפה שלם בלי שום פגם, והכלי התחתון ראוי שיהיה פגום ונשבר קצת ע"כ. והמקור לזה הוא בזהר (ח"א, קפד:) שפינה לכלי המים 'ברוך', והכלי התחתון 'ארור', וזה לשון הזהר הק': דא כלי לקבלא מסאבו (זה הכלי שמקבל המים הטמאים), ודא לאתקדשא מניה (זה הכלי עם המים הטמאים), דא ברוך ודא ארוך (זה ברוך וזה ארוך).

י. **בגמרא** מסכת שבת (קט.) איתא שהרוח רעה לא מסתלקת עד שיטול יפה ג' פעמים, וכתב השו"ע (י"ד סעי' ב) ידקדק לערות עליהן מים ג"פ להעביר רוח רעה ששורה עליהם. עכ"ל.

ובסידור האר"י (הנקרא קול יעקב דף 24) כתב וז"ל: סדר הנטילה של שחרית כן: תראה

רשותא להווא רוח מסאבא למשרי בכל אתר דאשתכח רשימו מסטריה וכו'. ושמא הזזה"ק מחמיר במי שלא נטל ידיו ומביא את הבגד, וצ"ע כעת.

אמנם כל מה שהתיר הרב, זה ליגע במלבושיו כי לא יקבלו טומאה, אבל להתעכב וללבוש את מלבושיו כדבעי, ורק אח"כ לעשות נטילת ידים, בודאי זה אסור, כי צריך למהר לעשות הנטילה ולהעביר רוח הרעה ממנו כמה שיותר מהר, ולא להתעכב כי זה מזיק לאדם, ומשרה עליו רוח רעה, וכן לא יעשה שאר צרכיו עד שיטול ידיו. והכלל הוא שצריך כמה שיותר מהר להעביר ממנו הרוח הטומאה ולא תשאר בו הטומאה הנוראה הזאת.

ט. **כתב** האליה רבה (סי' ד, ס"ק ד), יש לירא שמים להחמיר ולעשות כמו שכתבו בספרי המוסר, שיכין האדם ב' כלים אחד עם מים ואחד ריק סמוך למטתו. ועיי' במג"א (סי' ד, ס"ק ז'), בשם סדר היום, שטוב שיהא כלי התחתון מאוס.

רביעית להעביר מעל ידיו המים שנטמאו י"א.

ט. יש מזדקקים שלא תקבל יד הימנית את הכלי מיד השמאלית בשום פעם, אלא יד השמאלית אחר שתשפוך על הימנית תניח את הכלי בארץ, ואז הימנית תקחהו מן הארץ ותשפוך על השמאלית, אבל הימנית בכל פעם היא תתן את הכלי לשמאלית כדי שתשפוך בו עליה, להראות הכנעה לשמאלית כנגד הימנית שהוא כאדון הגוזר על עבדו לשמשו י"ב.

עיונים והארות

לגרש את הקלי' וכו', ואח"כ יתן הכלי ליד שמאלו להכניעה, וישפוך על ימינו ויכוין וכו', ויתן הכלי לימינו וישפוך על שמאלו ויכוין וכו', ויתן הכלי לשמאלו וישפוך על ימינו ויכוין וכו', ויתן הכלי לימינו וישפוך על שמאלו, ואח"כ ישפשפם יחד ג' שפשופים.

יא. לדעת הגר"א יש לערות ארבע פעמים לסירוגין, שלש פעמים כדי להעביר רוח רעה מעל ידיו, ופעם רביעית כדי להעביר מעל ידיו אותם המים שנטמאו. (הלכה ברוה"ס ד הלכה יז, ושכן הביא בספר מעשה רב, והובא במ"ב ס"ק י').

יב. כתב בזוהר הקדוש (מקץ קצח), דְּבַעֲיָא לִיָּה לְכַר נֶשׁ, וְנִטְלָא יָדָא יְמִינָא בְּשִׁמְאֵלָא ועוד אזהרה אחרת אם נוטל ידיו על ידי עצמו, שבתחילה יטול יד ימינו על ידי ידו השמאלית שהשמאל תשפוך קודם על יד ימינו. בְּגִינְ מִן שְׁמֵאלָא, וְיִתְסַחֲי יְמִינָא מִן שְׁמֵאלָא, וְבְגִינְ מִן אִיהוּ נְטִילָא [שצח] והטעם הוא כדי להשליט הימין על השמאל כי כל עיקר הנטילה להגביר הימין על השמאל ותרחוץ הימין מן השמאל ולכן נקרא נטילה כי עתה הימין פוקדת על השמאל ונותנת לה הכלי ואומרת לה בבקשה קחי את הכלי הזה ושפכי על ידי הימנית.

שהיו מוכנים לפניך שני כלים, אחד מלא מים, ואחד ריקן בלא מים, לקבל המים. ויכוון שהכלי מלא מים נקרא ברוך, והריקן נקרא ארוך, ויראה שהכלי הריקן יהיה מעט פגום שהוא רומז לסטרא אחרא עליו נאמר: 'וכל אשר בו מום לא יקרב'. ויטול הכלי עם המים בימינו ויתן לשמאלו, וישפוך המים על ידו הימנית, ואחר כך יקבל ביד הימנית וישפוך על ידו השמאלית, כן יעשה שלשה פעמים בסירוגין. כי זו הרוח רעה השורה על הידים, אינו הולך משם, כי אם על ידי שפיכת מים שלש פעמים על הידים בדילוג.

וסוד רחיצת ידים במים הוא, כי אמרו חז"ל ידים שניות לטומאה, והכוונה כי האדם נברא בצלם-אלוקים, ומבשרי אחזה אלוה. והנה כבר ביארנו שיש ד' עולמות שהם אבי"ע, ובכל עולם יש עשר ספירות בכלל, והוא דיוקנא קדישא דאדם, והכוונה ברחיצת הידים לתקן האדם דעשיה.

וכתב הרש"ש זיע"א (סידור הרש"ש הנדפס מדף ב ואילך מקורו מנה"ש דף יט ע"ד), יטול במימי החסד להסיר את זוהמת הקלי' וכו' שנתגלו בעשר אצבעות וכו', ויקח בידו הימנית את הכלי שנקרא אנט"ל וכו' ויכוין כי המים מימי החסד

י. אחר הנטילה ג"פ בסירוגין כאמור, תעשה שפשוף לשפשוף הידים זו בזו, וצריך להזהר לעשות שפשוף ג' פעמים ויש סוד בדבר. ובעת השפשוף יזהר שיהיו האצבעות זקופות לצד מעלה ולא יהיו כפופות י.

יא. אחר הנטילה והשפשוף תכף ומיד תזקוף ידיך ואצבעותיך למעלה עד כנגד הפנים ויד ימין תהיה גבוהה מעט מיד שמאל י, ותברך ענט"י תכף ומיד כאשר תרים ותזקוף ידיך, כדי שלא תהיה הגבהת ידיך לבטלה. ותהיינה ידיך גבוהות וזקופות עד שתסיים הברכה. ותזהר כשתגביה שתי ידיך כנגד הראש שתכניס קשרי הזרועות, שהם אצילי הזרועות הנקראים בלע"ז קובד"ו לפנים מן הגוף, בסוד כל

עיונים והארות

אצבעות חמש כנגד חמש וכו', והם ה' חסדים נגד ה' גבורות, ובחיבורן ובהגבהתן צריך להיות הימין למעלה קצת משמאלו, ובזה יתגברו החסדים בעולם. וישיבו ויתיחדו על ידיהם כל העולמות בחבורא שלים, והכל כדי שיוכלו לקבל רוב ברכה ושפע מאת צור העולמים ב"ה, שבראן בשביל זה כדי לקבל חסדו כמאמר הכתוב 'עולם חסד יבנה'.

וכתב הדברי בינה (פ' צו) וענין ידים הוא שורש החיות של כל הגוף כידוע, שכל הצטרכותו והשתמשותו של אדם הוא רק ע"י הידים. הרי כי שורש ענין החיים הוא בידים, וזה ענין נטילת ידים, שכאשר האדם הסיח דעתו ומחשבתו מהשם יתברך ח"ו, אזי צריך מחדש להגביה ולהעלות החיות מכל גופו לשורש הקדושה. ועי"ז יוכל לבוא לזו הבחינה לקדש את עצמו בכל הדברים הגשמיים והחומריים, ולהעלותם לשורשם. ויתקשר בשורש החיות השופע בכל הדברים. (הובא בסידור חלקת יהושע - ביאלא עמוד כב)

וְעַל דָּא, מֵאֵן דְּנִטְלֵי יְדוּי, יְטוּל יְמִינָא בְּשִׁמְאַלָא, לְשִׁלְטָאָה יְמִינָא עַל שְׁמַאלָא ולכן מי שנוטל ידיו יטול את יד הימין מידו השמאלית כדי שישלוט הימין על השמאל. בְּגִינֵן דְּלָא יְהִיב דּוּכְתָא לְיַצֵּר הָרַע לְשִׁלְטָאָה כְּלָל, וְהָא אוֹקִימָנָא כדי שלא יתן מקום ליציה"ר לשלוט בשום אופן וכבר ביארו לנו בזה החכמים.

יג. **רבנו** האריז"ל בפרי עץ חיים (שער הברכות פ"ה) ובמשנת חסידים (מסכת חצות א, ד, ומסכת מוצאי שבת ב, ט) ועולת תמיד (דף יט) וכן הם מסודרים בסידור הרש"ש זיע"א (נט"י שחרית) ובנהר שלום (דף יט ע"ד). בא"ח (שם אות ג).

יד. **כתב** בספר סידורו של שבת (שורש ב ענף א עלה יב) וז"ל: ומה גם שכאשר יחבר את ידיו זו עם זו צריך להגביה יד ימין על יד שמאל שתהיה ימינו קצת למעלה משמאלו. והוא לרמז שיתגברו ויוגבהו כמו כן החמשה החסדים שבעשר דרגות האלו הנרמזות ביד ימין, על הה' גבורות הרמזות ביד שמאל, כמ"ש בספר יצירה (זרעים משנה ג) עשר ספירות בלי מה כמספר עשר

אחוריהם ביתה. גם צריך לפשוט שתי כפות הידים בעת הברכה כמי שרוצה לקבל בהם איזה דבר, והוא לרמוז קבלת הטהרה בהם טו.

יב. מכיון שבדרך כלל כשהאדם קם מזמטתו נצרך לנקביו, ואינו יכול להעמיד עצמו כשעור שעה וחומש, לכן הסדר הטוב ביותר, שכאשר יקום מזמטתו יטול ידיו מיד בכלי כדת וכדין בלא ברכה ולא ינגב ידיו. ואחר כך ילך לנקביו, ויטול ידיו שנית, ואז יברך על נטילת ידים טז.

יג. קם באמצע הלילה ועשה צרכיו, ובדעתו להמשיך לישון, יטול ידיו בלא ברכת נטילת ידים, ובבוקר יטול שנית עם ברכה יז.

עיונים והארות

עוד כתב בשעה"כ (שם) שצריך לכוין שישי בברכה זו י"ג תיבות והן כנגד י"ג מידות של רחמים.

טז. כ"ב מו"ר האול"צ (ח"ב בפ"א בהערות להלכה ה) וז"ל: ונראה שהטוב ביותר הוא שכשקם מזמטתו יטול ידיו מיד ולא יברך עליהם, כיון שרוב פעמים הוא נצרך לנקביו ואינו יכול להעמיד עצמו שעה וחומש, ולכן אסור לו לברך, וכמ"ש הרמ"א (סי' צב סעי' א) ובמ"ב (שם ס"ק ו' וס"ק ז) ע"ש, ואח"כ ילך לנקביו ויטול ידיו שנית, ואז יברך על נטילת ידים בעוד ידיו רטובות, וכמ"ש בבא"ח (פרשת תולדות אות ה'), וראה עוד בכה"ח (סי' ד ס"ק ח וס"ק יב), ע"ש, וכן המנהג. וכשעושה כסדר הזה מרויח שיוצא אף ידי דעת הרמב"ם דלעיל שנט"י לתפילה צריכה להיות בברכה, והרי נטילה שניה זו היא ג"כ לתפילה, ויוצא בזה ידי חובתו לכו"ע.

יז. אול"צ (שם הלכה ב) וכתב שם בהערות וז"ל: הקם באמצע הלילה ואין בדעתו לישון עוד, נוטל ידיו בברכה מיד כשקם, וכדמשמע בב"י (סי'

טו. **בנמרא** (סוטה ד): "אמר רב חייא בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה, תניא נמי הכי, הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה, שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, ע"כ. וכן הוא ברמב"ם (פ"ו מהלכות ברכות ה"ז) ובשלחן ערוך (סי' קסב סעי' א).

ובשער הכוונות (דף א ע"ד) כתב, כי אנו צריכים להעלות ולזקפם ולמתק חמשה גבורות שבהם על ידי מימי החסד שהם חמשה חסדים, ולפי שאין המים ניטלים אלא בידים, לכן לפחות אנחנו צריכים לחבר יחד שתי הזרועות באופן שלא יצאו קשרי הזרועות לאחור בסוד וכל אחוריהם ביתה (מלכים א ז, כה), גם צריך לפשוט כפות הידים כמי שרוצה לקבל בהם איזה דבר. עכ"ל.

ובסידור הרש"ש (שם) כתב: ואחר הנטילה תיכף יגביה ידיו עד כנגד ראשו ויכניס קשרי זרועותיו כנגד פני גופו וכו', ותיכף יברך "על נטילת ידים" כדי שלא תהיה הגבהת ידיו לבטלה כנז' בספר הזהור שאסור להגביה ידיו ברקניא.

יד. נטילת ידים של בוקר צריכה להיות דוקא בכלי"י. ואין נוטלין ע"ג קרקע אלא

עיונים והארות

שנוטלין בהן בכלי, ובנוטל שיהיו המים באין מכח נותן. הרי שדעת הרמב"ם שאף נטילת ידים של תפילה צריכה כלי ושאר דיני נטילת ידים לסעודה, ולפ"ז נטילת ידים של בוקר, כיון שפעמים שהיא גם נטילת ידים לתפילה, צריך ליטול דוקא בכלי, וכן משמע מדברי הזוהר בפרשת וישב. והובא גם בב"י (ס"ד ד) דבעינן כלי, ע"ש.

והנה יש שרצו לומר דלא מהני נטילת ידים אלא לתוך כלי, ולכן רצו לאסור ליטול ידים לתוך כיוור, ולמדו זאת ממה שכתב בשו"ע (שם סעי' ה), נטילת ידים שחרית אין נוטלים ע"ג קרקע אלא לתוך כלי. וכתב שם במג"א שאף על גבי קיסמין אסור, מפני שרוח רעה שורה עליהם. והבינו שהטעם הוא משום שאין רוח רעה יורדת אא"כ יורדים המים לתוך כלי. ואין נראה הפירוש כן, אלא הטעם הוא משום שהמים נשארים באותו מקום ורוח רעה שורה שם, שאף בנוטל ע"ג קיסמין, הקיסמין בולעים וסופגים מן המים והרוח רעה שורה שם, אבל בנוטל לתוך כיוור שאין המים נשארים שם מותר ליטול לכתחילה. ומ"מ לפי הזוהר דלעיל משמע דבעינן דוקא לתוך כלי, ע"ש, וטוב לחוש לזה במקום שאפשר.

ומו"ר מופת הדור כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ה ס"ב) שמותר ליטול ידיו בקערת המטבח כי הם נמשכים לביוב למקום שאין בני אדם עוברים ושבים. וכ"כ בנו"ר הראשל"צ בילקוט יוסף (ס"ד הלכה יח) וז"ל: ומכל מקום מותר ליטול ידים לנטילת ידים שחרית לתוך קערות מטבח

(ד בשם תשובת הרא"ש, ע"ש, וכן המנהג לברך אף בקם באמצע הלילה, אבל הקם באמצע הלילה ורוצה להמשיך לישון, כיון שנחלקו הפוסקים (ראה ב"י שם) אם צריך לברך שנית כשקם בבוקר ועושה צרכיו, על כן טוב שלא יברך כעת, ויברך רק בבוקר. ורק אם נשאר ללמוד וכדומה ומברך ברכות השחר, כיון שלכתחילה נכון לומר ברכות השחר לפי הסדר ולהקדים ברכת נט"י, וראה גם בט"ז (ס"י מו ס"ק א'), לכן יוכל לברך על נט"י, וכשיקום שנית בבוקר יטול ידיו בלא ברכה, ואפילו עשה צרכיו.

ובן פסק הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (ס"ד ד הלכה כה) וז"ל: הניעור בלילה לעשות צרכיו ודעתו לחזור לישון מיד, אם חושש שיקום אחר שיעבור שיעור מהלך פרסה, יטול ידיו כדי לברך אשר יצר. [אך לא יברך על נטילת ידים, שהרי דעתו לחזור לישון, ורק בקומו בבוקר יברך על הנטילה]. עכ"ל.

יה. אול"צ (שם הלכה ה) וכתב שם בהערות וז"ל: מדברי הרמב"ם (בפרק ו' מהלכות ברכות הלכה ב) נראה שסובר שנטילת ידים לתפילה צריכה להיות דוקא בכלי ובברכה, וככל דיני נטילת ידים לסעודה, שהרי כתב (שם בהלכה ב), כל הנוטל ידיו, בין לאכילה בין לקריאת שמע בין לתפילה, מברך תחילה אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים. ובהלכה ו' שם כתב, כל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים, במים עצמן שלא יהיו פסולים לנטילת ידים, ובשיעור שיהיה בהן רביעית לכל שתי ידים, ובכלי שיהיו המים

לתוך כלי, ואסור לשפוך מי הנטילה במקום שעוברין בני אדם, כי רוח רעה שורה עליהן יט.

עיונים והארות

אותם בבית אלא כאשר קם ונטל ידיו מיד יקח המים וישפוך אותם כדי שלא יכשלו בהם וישפכו המים בבית ח"ו.

וְלֹא יְהִיב לֹזֵן לְנִשִּׁי חֲרָשָׁא דְיִבְלוֹן לְאַבְקָאָא בְּהוּ לְבְנֵי נְשָׂא עוֹד אוֹמֵר

הזוהר שיזהר שלא יתן את אותם המים הטמאים של הנטילה לנשים מכשפות כי יכולות להרע בהם לבני אדם. **בְּנֵין דְּאִינוֹן מִיִּין דְּאֵתְלִטְיִין לְפִי שְׂאוֹתֵם הַמַּיִם הֵם מְקוֹלְלִים, וְקָרְשָׂא בְּרִידָה הוּא בְּעֵי לְדַבְּחָה לֹזֵן לְיִשְׂרָאֵל וְלַמְּהוּי קְדִישִׁין** והקב"ה רוצה לטהר את עם ישראל שיהיו קדושים והמכשפות ע"י הכשפים מרבים בהם הטומאה ואז הם טמאים ומזיקים. **דְּבַתִּיב שְׂכַתוֹב,** (יחזקאל לו) **וְזָרְקֵתִי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים**

וּבִן פֶּסֶק בשלחן ערוך (סי' ד סעי' ט) שאסור ליהנות מהם ולא ישפכם בבית ולא במקום שעוברים שם בני אדם, ואין נוטלים אותם על גבי קרקע אלא לתוך כלי ע"כ. בא"ח (שם אות ח).

וּבַתֵּב בחסד לאלפים (ד, ז) כי השופכם ברשות הרבים עתיד ליתן את הדין, גם יזהר לבלתי לשפכם על זרעים להשקיה, כי הרוח רעה נאחזת שם, וכתב עוד (שם יא) שאסור לברך כנגדם כדן מי רגלים ע"כ. וכן כתב בספר כף החיים פלאגי' (סי' ח אות זי) שהם חמורים ממי רגלים, ואם נשפכו ברצפה יכול להביא סמרטוט ולספוג אותם ומותר לשטוף הסמרטוט במים ע"כ.

נקובות שלנו הנקרא כיוור. וטוב ונכון לשטוף את הכיוור לאחר הנטילה, בטרם ישתמשו בו לשטיפת פירות והדחת כלי סעודה. וכ"כ מו"ר הגאון הגדול ר' מרדכי אליהו זצוק"ל (בהגהות לקיצושו"ע סי' ב הערה ז) שיכול ליטול ידיו לכיוור וכדו'.

והנה גם נטילת ידים של בית הכסא יש להשתדל שתהיה ג"פ ובכלי להעביר רוח הטומאה (עיי' מ"ש הראש"צ רבה של ירושלים ר' שלמה משה עמאר שליט"א בשו"ת שמע שלמה ח"ב סי' א-ד).

יט. בַּזוֹהַר הקדוש (וישב קפד:) כתב וז"ל: **וְלֹא בְּעֵיִן אִינוֹן מִיִּין דְּזוֹהֲמָא לְאוֹשְׁדָא לֹזֵן בְּבִיתָא, דְּלֹא יִקְרַב בְּהוּ בַר נֶשׁ וְלֹא צְרִיכִים ח"ו לשפוך את אותם המים של הזוהמה והטומאה לשפוך אותם בבית כדי שלא יתקרב אליהם איזה אדם וידרוך עליהם כי זו סכנה גדולה. דְּהָא בְּהוּ מְתַכְנְשֵׁי סְטָרָא דְּלְהוֹן, יְכִיל לְקַבְּלָא נְזִקָא מֵאִינוֹן מִיִּין מְסַאֲבִין** שהרי בהם באותם המים מתקבצים ומתאספים הצד של הסטרא אחרא שהם רוחות ומזיקים ואם ידרוך עליהם ויתקרב אליהם יכול לקבל נזק מאותם המים הטמאים.

וּמֵאִינוֹן וּמֵאִינוֹן מִיִּין אָסִיר לְמַעַבְדָּ בְּהוּ מִיִּדִי, אֶלְא בְּעֵי לְאוֹשְׁדָא לֹזֵן בְּאֶתֶר דְּבְנֵי נְשָׂא לֹא עֲבָרִין עֲלֵיהוּ, וְלֹא יְבִית לֹזֵן בְּבִיתָא ובאותם המים שבכלי התחתון אסור לעשות בהם שום דבר אפילו לשטוף הבית וכדומה אלא צריך לשפוך את המים הטמאים במקום שבני אדם לא יעברו עליהם, וכן לא ישאיר

טו. צריך לזוהר ליטול ידי בניו ובנותיו הקטנים בכל בוקר, והיא סגולה שיגדלו בקדושה ובטהרה.^כ

טז. לא יגע בידיו קודם נטילה, לא לפה, לא לחוטם, לא לאזנים, ולא לעינים אפילו שהן סגורות ונוגע מבחוץ. ואם בא לו חכוך, יחכך ע"י בגד.^{כא}

יז. מי שנטל ידיו שחרית, ואח"כ נגע במי שלא נטל ידיו, צריך לחזור וליטול ידיו.^{כב}

יח. הנוגע באוכלין ומשקין קודם נט"י דשחרית, או קודם נט"י של בית הכסא, הרי זה מטמא אותם האוכלים ומשקים.^{כג}

עיונים והארות

שלא להעביר ידיו על עיניו ע"כ.

כב. עוד יוסף חי (שם אות ה) כמ"ש בחס"ל בשם לב חיים (סי' ס"ה).

כג. עוד יוסף חי (שם אות ו). איתא בגמרא (יומא ע"ז): אמר רבן שמעון בן גמליאל מדיחה אשה ידיה במים, ונותנת פת לבנה קטן. והכוונה ביום הכיפורים, ופירש אב"י בגמרא משום רוח רעה השורה על הידיים. ואיתא עוד בגמרא (חולין ק"ז): ענין זה. ופירש רש"י (שם ד"ה מדיחה) לפי שרוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידיים שלא נטלן שחרית ושם השד "שיבתא" ע"כ. וכתב בשו"ת לב חיים (ח"א סי' ס"ו) שאם נגע באוכלין קודם נטילה אסר אותם, וכתב שכך יעשה, יערה עליהם מים שלש פעמים והיו מותרים, ואם הוא מאכל רך כגון לחם וכדומה יקלוף מקום שנגע בידיו הבלתי טהורות והשאר מותר.

אמנם מו"ר מופת הדור כתב בשו"ת יביע אומר (ח"א סי' א אות יא-יב) שמעיקר הדין יש להקל בדיעבד, והמחמיר שלא לאכול מאותם מאכלים ומשקים שנגעו בהם קודם נטילת ידים שחרית תע"ב.

כ. החיד"א בעבודת הקודש (מורה באצבע, סי' ב, אות ס) כתב: יזהיר לרחוץ ידי הבנים הקטנים כראוי. וכתב הב"ח (ש"א פ' תולדות אות י) וז"ל: מנהג זה הוא סגולה טובה לקטנים כדי שיגדלו בטהרה ויהיו גדול הקדש. ע"כ. וראינו נשים צדקניות כשעה לאחר יציאת תינוק או תינוקת מפשירות מים, ונטולות ידי התינוק. ויש שאומרות שסגולה היא שלא יחלה בצהבת.

כא. בגמרא (שבת קה:) רבי מונא משום רבי יהודה היה אומר: יד לעין תקצץ, יד לפה תקצץ, יד לחוטם תקצץ, יד לאוזן תקצץ, יד לחסודה (מקום חבורת פצע) תקצץ, יד לאמה תקצץ, יד לפי טבעת תקצץ, יד לגיגית (של שיכר) תקצץ. ופירש רש"י, נוח לו שתקצץ, שרוח רעה שורה על היד ומסמתו וכן כולם, ולא תיגע שוב בעין או באוזן קודם נטילה, ע"כ.

ובוזהר הקדוש (וישב קפד:) כתב, כי כשאדם ישן בלילה טועם טעמא דמותא, ורוח טומאה שורה עליו, כיון שנשמתו הקדושה הסתלקה ממנו כשישן, וכשהתעורר וחזרה נשמתו אליו, רוח טומאה נמצאת על ידיו, ויזהר

יט. לאחר שנטל ידיו, ירחץ פניו ועיניו, וירחץ גם פיו מפני הרירין שבתוך הפה, ויקיים בזה הכון לקראת אלהיך ישראל יד.

עיונים והארות

איברים אלו יזכור המוסר ולשמור פיו ולשונו, עכ"ל.

וכתב בסידור האר"י (שם עמוד 26) והביאו הבאר היטב (סי' ד ס"ק 10) וז"ל: כשנותן מים על יד ימינו בכל פעם יאמר היד הגדולה, וביד שמאל היד החזקה, וכשמשפשף הידים יחד יאמר ג' פעמים יד הרמה, וכשמלא ידיו לרחוץ פניו יאמר ידיו גלילי זהב וגו'. כשרוחץ פניו יאמר ראשו כתם פז וגו', וכשרוחץ את עיניו יאמר עיניו כיונים וגו', כשרוחץ לחייו יאמר לחייו כערוגת הבשם וגו', כשרוחץ שפתותיו יאמר שפתותיו שושנים וגו', וכשמנגב פניו יאמר ופניהם פני אדם מפני אריה אל הימין לארבעתן ובזה ימצא חן בעיני כל רואיו. עכ"ל.

ובשער הכוונות (דף נח ע"ב) כתב בשם רבנו האריז"ל, בענין קומו מן המטה בחצות לילה אחר שיטהר וינקה גופו, וירחץ פניו ידיו ורגליו, וילבש מלבושיו, ויסדר ברכתיו על סדר הנזכר בגמרא, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תפלה, עכ"ל.

והרב יפה שעה (שעה"כ אות ב) כתב, אין אנחנו רוחצים את הרגלים כי אין בנו כח לדחותם מעל הרגלים כי שם הוא תורף אחיזתם, לבד מהכהנים שבזכות העבודה והמקדש דכתיב בהו ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם, ובזה תבין רחיצת ערב שבת כי זכות השבת יכולה היא שתגן, עכ"ל.

כד. בא"ח (ש"א פר' תולדות אות יא). בגמרא (שבת 13), תניא רוחץ אדם פניו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר (משלי טז, ד) "כל פועל ה' למענהו" ע"כ. וכתב רש"י (שם ד"ה בשביל), לכבוד קונו דכתיב כי בצלם אלקים עשה את האדם, ועוד דהרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו" ע"כ.

וכתב בספר אור צדיקים למהר"ם פאפירש ז"ל (סי' א, ז) ואחר כך נוטל השפתיים ויכוין לטהר ולנקות היטב השפתיים שהם הכלי לאותיות בומ"ף היוצאים מהם, שיאמרו באור בהיר בצאתם אחר כך מהכלי שלהם, בתפלה שיתפלל אחר כך, ואחר כך ירחוץ השיניים ויכוין גם כן לטהר הכלי של אותיות זסשר"ץ שיוצאים מהשיניים, ואחר כך חלל הפה, והלשון הוא הכלי של אותיות דטלג"ת, והחיך כלי של אותיות גיכ"ק, ואחר כך הגרון לטהר הכלי של אותיות אחה"ע שיוצאים ממנו, והכוונה לטהר הכלים האלו שטימא אותם בהשתמש בהם לדברים המכועסים את הבורא יתברך בלשון הרע וכיוצא בו שיהיו נקיים וטהורים בצאתם בתפלה ויהיו ראויים להצטרף אחת אל אחת לכתר על ראש מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, עכ"ל.

ובספר מזמור לאסף (עמוד ז) להמקובל האלהי רבנו ששון מרדכי ז"ל כתב, והחי יתן אל לבו בעת רחיצתם לשוב מעבירות התלויות בפיו ובלשונו וכו' שלא ירחץ אותם רק מבחוץ והטומאה רצוצה מבפנים, ומדי יום ביום ברחצו

ב. כשלוּבש מלבושיו ילבש כיפה על ראשו תחילה^{יה}. ובכל פעם שלובש צריך להיזהר לקחת שני צדי הלבוש ביד ימינו בצד ימינו, ואחר כך ישאיר צד הימני ביד ימינו, ואחר כך יתן צד שמאל של המלבוש ביד שמאלו דרך האחור [ורק יחזיק בו ולא ילבשנו], ואחר כך ילבוש צד ימיני של המלבוש ביד ימינו, ואחר כך ילבוש צד שמאלי של המלבוש ביד שמאלו, ותמיד יכוין לכלול הכל בימין ואחר כך הימין ונתנו אל השמאל^{יב}.

בא. ידקדק בחלוקו ללבושו כדרכו שלא יהפוך הפנימי לחוץ^{יג}.

עיונים והארות

לשמירה. מחמת שהלבוש שלו יהיה על ידי השי"ת. ולכן הכל תלוי כפי שמתקן חטא אדה"ר, כך הוא מתקן ענין המלבושים. שהבגדים נמשכו מחטא אדה"ר. ולכן צריך לבגדים. והראיה, שקודם החטא לא היו צריכין לבגדים כלל. וכפי שהאדם מתקן חטא אדה"ר, כך הוא מעלה את בגדיו לבחינת מלבוש.

כו. שו"ע (סי' ב סעי' ג). וכתב הכה"ח (ס"ק ה) וז"ל: כתב הט"ז (ס"ק ב) דיש חילוק בין תלמיד חכם לשאר אנשים, דלתלמיד חכם אם לבש החלוק הפוך צריך להפכו, אבל שאר אינשי דעלמא יזהר רק לכתחילה שלא ללבושו הפוך עיי"ש. וכן כתב בפרישה (אות ג). וטעם תלמיד חכם לפי שכל תלמיד חכם צריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו. (פרישה שם). ולהא מלתא יכול כל אדם לעשות עצמו תלמיד חכם. עולת תמיד (אות א). אך הרב שמלה חדשה (דף קיב ע"ב) מאן בזה, וכתב דאפילו כל אדם אם לבשו מהופך יפכנו על כל פנים לצורך תפלה. ברכי יוסף (אות א). וכן כתב מטה יהודה (אות ג) בשם פרי צדיק דאין חילוק בין תלמיד חכם לשאר כל אדם. עכ"ל.

ועיין בשמן ששון שדקדק בדברי רבנו חיים ויטאל בשער הכוונות שלענין נקיות כתב פניו ידיו ורגליו, אך בסדר נטילת ידים לא הזכיר רחיצת רגליו שמע מינה שאינו חיוב כלל.

כה. בה"ח (סי' ב ס"ק ט).

כו. ישע"כ (דף ב ע"ג). הובא במג"א (סי' ב ס"ק ג) וכה"ח (שם ס"ק ז).

כתב הדברי בינה (פ' צו - הובא בסידור חלקת יהושע - ביאלא דף עג) וז"ל: ענין הבגדים, למה נקרא בגד, שנאחז בו הסט"א, כמו שכתוב ברבנו האריז"ל. ובגמ' (ברכות ו) איתא: הני מאני דרבנן דבלווי מחופיא דידהו. כי יש להם אחיזה בהבגדים.

ולבן יראה האדם להעלותם הבגדים לו לבחינת מלבוש וכו', ולכן נאמר אצל אדם הראשון: כתנות עור וילבישים ומתרגם לבושין דיקר. לפי שהיה צריך שמירה יתירה, לכן הלביש אותו השי"ת הלבושין דיקר, שיהיה לו בחינת שמירה. כי אם האדם מעלה המלבושים הם לו בבחינת שמירה. ולכן אף על פי שלא היה כדאי, כי החטא גרם לכל המלבושים, אף על פי כן היה לו

כב. יזהר שלא ללבוש שני מלבושים ביחד כי קשה לשכחה ביה.

כג. מלבוש של תלמיד חכם צריך שיהא נקי, ואסור שימצא על בגדיו כתם או שמנונית, לפי שבלבשו מלבוש זה, ממאיס עצמו בעיני הבריות, שיאמרו "אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים". וצריך תלמיד חכם להיות חשוב והגון לכבוד תורתו^כ. אולם לא יתהדר אדם בלבוש החיצוני יותר מדאי, שזו היא התחלת

עיונים והארות

יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה'" ע"כ.

ובשל"ה הקדוש (שער האותיות) כ' עוד נמצא רמז טהרה בבגדים, שסמך הפסוק, המלבושים לטהרה, והטהרו והחליפו שמלותיכם, (בראשית לה, ב) שמחוייב לראות שיהיו בגדיו טהורים. עכ"ל.

ולפשוט המלבושים יחד, יש שהחמירו שלא לפשטן יחד, כ"כ בספר מנחת אהרן פארדו (כלל כב אות יב) הביאו כאן הרה"ג הלכה ברורה (בביור הלכה אות א) וכ"פ הראשל"צ הגאון הגדול ר' מרדכי אליהו זצוק"ל (קיצו"ע סי' ג הערה א).

כט. איתא בגמ' בשבת (קיד.), אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, שנאמר "כל משנאי אהבו מות", אל תקרי משנאי, אלא משניאי.

ופרש"י רבב - שומן וחלב. חייב מיתה - שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו. משניאי - שממאסין עצמן בעיני הבריות, והבריות אומרים: אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים, נמצא זה משניאי את התורה.

כח. כ"ב כה"ח (שם ס"ק ו) וז"ל: יזהר שאין ללבוש ב' מלבושים ביחד כי קשה לשכחה. שער הכוונות בדרוש ברכת השחר, והביאו מג"א (ס"ק א). והטעם מבואר בשער הכוונות, כי לכל לבוש ולבוש יש בחינת אור מקיף, והמחבר ב' מלבושיו ולובשם ביחד אינו נותן מקום לאור המקיף ליכנס תוך ב' המלבושים יחד ולהקיף בין כל לבוש ולבוש, ועל ידי כן אין הקלי' נדחות משם, ונודע שאין השכחה מצויה אלא מצד הקלי' עי"ש. ונראה לומר דהוא הדין נמי אם לובש ב' כובעים זה בתוך זה יש לחוש לטעם זה דקשה לשכחה, ולכן לא יפה עושים אותם שלובשים הכובע שעל גבי הראש שהוא אדום הנקרא פ"ס בתוך הכובע הגדול בוניטה וכדומה להם לפי מנהגו ללובשם זה בתוך זה, כי גם זה גורם לשכחה והוא ברור. רוח חיים (אות א).

ובספר קב הישר (פרק מז) כתב כי כשלוּבש שני מלבושים זה בתוך זה יש בדבר עיכוב לכל דבר שבקדושה. וקבלה בידינו מתלמידי האריז"ל שהוא קשה מאד למעשה האדם, שיש קצת רשות לסטרא אחרא להתקרב אליו על ידי כן, ובפרט בבגדי שבת צריכים שמירה מעולה יותר. על כן אמר האריז"ל שצריך האדם לומר בשעת לבישת בגדי שבת: "כל כלי יוצר עליך לא

תפיסת היצר ל.

כד. ינעול מנעל ימין תחלה ולא יקשרנו, ואח"כ ינעול של שמאל ויקשרנו, ויחזור ויקשור של ימין. וכשחולץ מנעליו, חולץ של שמאל תחלה לא.
כה. אסור לילך בקומה זקופה לב, ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש לג.

עיונים והארות

ל. **בוזרה** הק' (פרשת וישב) כתב (מתורגם ללשה"ק): "ותתפשהו בבגדו, כאשר היצר הרע שולט על האדם, הרי הוא מתקן לו ומקשט לו את לבושו ומסלסל בשעריו. זהו שכתוב, "ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי", התדבק עמי. מי שהוא צדיק, מתחזק לעומתו ונלחם בו, מה כתוב, "ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה", יעזוב אותו ויתחזק לעומתו ויברח ממנו, בשביל להנצל ממנו שלא ישלט עליו.

וכתב הראשית חכמה (שער הענוה, פרק שביעי, אות ב-א): "המדה הראשונה שיטעה היצר לאדם, הוא שיהא מתקן בגדיו ומסלסל בשעריו וכיוצא, ומראה שאין בזה עבירה, ולא ידע שמזה ימשכהו אל מדת הגאווה".

לא. **איתא** בגמ' שבת (סא): אמר רב נחמן בר יצחק ירא שמים יוצא ידי שתיהן ומנו מר בריה דרבנא, היכי עביד, סיים דימיניה ולא קטר וסיים דשמאליה וקטר, והדר קטר דימיניה, וכו' ת"ר כשהוא נועל, נועל של ימין ואח"כ נועל של שמאל, כשהוא חולץ, חולץ של שמאל ואח"כ חולץ של ימין, כשהוא סך, סך של ימין ואח"כ של שמאל. והרוצה לסוך כל גופו סך ראשו תחילה מפני שהוא מלך על כל אבריו.

וכתב הרב בשעה"כ (דף ב ע"ג) וז"ל: ענין לבישת הנעלים, כבר ידעת המחלוקת שיש בסדר

נעילתן, ומה שתקנו הפוסקים לצאת ידי המחלוקת הוא שילבש תחילה של ימין ולא יקשרנו, ואח"כ ינעל השמאל ויקשרנו, ואח"כ יקשור של ימין. ואם אין קשרים במנעל ינעל תחילה של ימין ואח"כ של שמאל. עכ"ל.

וכן נפסק בשו"ע (שם סעי' ה) והטעם בזה דבתורה מצינו שתמיד ימין קודם ולכן תמיד מקדימין הימין. אמנם בקשירה התורה החשיבה את השמאל שקושר עליה תפילין של יד, ולכן בקשירה מקדים שמאל לימין. וכתב הרמ"א ובמנעלים שלנו, שאין להם קשירה, ינעול של ימין תחלה. (תוספות פ' במה אשה ד' ס"א).

לב. **גמ'** בקידושין (לא). אמר רבי יהושע בן לוי, אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה, שנא': מלא כל הארץ כבודו. ופרש"י מלא כל הארץ כבודו משמע משתרבב ויורד למטה והזוקף קומתו נראה כדוחק. וכן נפסק בשו"ע (שם סעי' ו)

וכתבו האחרונים דאסור אפי' פחות מד"א, ואפי' עומד ואינו הולך, דהטעם הוא משום שדוחק פני שכינה ח"ו. (מ"ב ס"ק ט' כה"ח ס"ק א').

ושיעור הזקיפה - כל שלא יוכלו עיניו לראות למטה בסמוך לרגליו וצריך מחמת זה

עיונים והארות

עליו וטיפס על העץ וקצץ בשיניו אשכול תמרים מהעץ שהיה שייך לאחר. ואז הבין שכיסוי הראש הוא המציל אותו מן העבירות.

עוד כתב הט"ז מהגמ' בקידושין (ג). שהוא גברא דלא מכסי רישיה, אמרו כמה חציף האי גברא כו'.

וכסוי הראש באיש צריך שיכסה את רוב ראשו (אולי' צ"ב ח"ב פ"ז תשובה יג). ובדיעבד לפחות שיהיה בו טפח. כ"כ מו"ר הראש"ל צ"ח הגאון ר' מרדכי אליהו (הערות קיצשו"ע הערה ב).

ומו"ר מופת הדור בשו"ת יחווה דעת (ח"ד סי' א') כתב מותר מן הדין ללכת בכיפה קטנה שעל הראש אף על פי שאינה מכסה את רוב הראש, ובלבד שתהיה ניכרת ונראית מכל צדדי הראש מלפנים ומאחור. ובשעת קריאת שמע ותפלה, וכל שכן בברכת המזון, ראוי להקפיד לחבוש כובע, או לכל הפחות כיפה המכסה את רוב הראש. ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.

כיסוי הראש מעיקר הדין או ממדת חסידות.

הנה דעת הכל בו בשם הר"מ שזה מידת חסידות, וכתב הד"מ (סי' ב אות ב) שכן משמע דעת הטור (סי' ח), וכן משמע (לקמן סי' צא) דשרי בלא זמן תפילה. אמנם בב"י משמע דאסור. וכ"כ הט"ז (סי' ח' ס"ק ג') דבזמנינו איסור גמור מדינא להיות בגילוי הראש ואפילו יושב בביתו וטעמו דבגילוי הראש יש משום איסור הליכה בחוקות הגוים. וכ"כ הב"ח (שם אות ט"ז) ולא ילך בגילוי הראש. ויזהר שלא ישב ג"כ בגילוי

לילך בנחת שלא יכשל בהליכתו, ומכל מקום לא יכוף קומתו או ראשו יותר מדאי אלא במדה בינונית בכדי שיראה את הבא כנגדו בפניו בלי שיזקוף עיניו למעלה יותר מדאי. (כה"ח ס"ק יד).

לג. גמ' (שם) רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש, אמר, שכונה למעלה מראשי.

ונפסק בשו"ע (שם) ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש. ע"כ. ואפי' בבית שיש בו תקרה (מ"ב ס"ק י').

ומידת חסידות כתב המג"א (ס"ק ו) אפי' פחות מד"א. ואפי' בעת השינה בלילה. (מ"ב ס"ק י"א כה"ח ס"ק ט"ז). ואפילו יושב יש להחמיר. ולצורך כגון להקר וכיוצא מותר. (כה"ח שם).

ובובעים הקלועים מקש ארוג כעין נקבים וכן פארוק העשוי משערות חשובים כסוי, וכן מהני לכסות בידיו על גבי ראשו אף על גב דלא מהני לגבי הזכרת השם. (כה"ח ס"ק ק).

ועיין מ"ש בט"ז (סי' ח, סק"ג) וז"ל: כיסוי הראש מורה על יראת שמים, כההוא דסוף שבת (קנו:). ע"כ. כדאיתא שם שהחוזים בכוכבים אמרו לאמו של רב נחמן בר יצחק שבנה עתיד להיות גנב, ומאז השגיחה אמו שראשו יהא מכוסה תמיד, וגם צייתה לו על זה, ואמרה: "תכסה ראשך כדי שתהיה עליך יראת שמים, וגם תבקש רחמים עליך שלא ישלוט בך יצר הרע", והוא לא ידע מפני מה אמו מקפדת עליו כל כך. יום אחד ישב ולמד מתחת לאילן של דקל, נפל כובעו מראשו, הרים עיניו וראה התמרים, והתגבר יצרו

עיונים והארות

הראש אפילו רגע אם לא לעת הצורך, "ואפילו במרחץ" בבית החיצון יכסה ראשו עד שיכנס לבית הפנימי.

וכתב הכה"ח (ס"ק ט"ו) מיהו לדעת זוהר הקדוש (פרשת פנחס דף רמ"ה ע"ב) אינו אסור לילך ד' אמות בגילוי הראש אלא התלמידי חכמים, והביאו מחזיק ברכה שם, (רוח חיים אות ב). וכן יש להורות דתלמיד חכם אסור לילך ד' אמות בגילוי הראש כדעת הזוהר, ושאר כל אדם ממדת חסידות כסברא ראשונה.

ודעת מו"ר מופת הדור בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סי' א) כדעת הסוברים שאין בגילוי הראש איסור הליכה בחוקות הגוים, שכן המהלכים בגילוי ראש עושים כן מפני החום

וכדומה ולא כדי להדמות לגוים, ולפיכך כתב שעיקרו של כיסוי הראש אינו אלא ממידת חסידות, רק שבזמנינו שפורקי עול מתהלכים בראש מגולה, וכיסוי הראש נהיה סימן היכר של שומרי תורה ומצוות, יש בדבר יותר ממידת חסידות, שכן אם לא יכסה אדם את ראשו יחשדו בו שהוא פורק עול, ויש בזה משום מראית העין. ועיין באו"ח צ' (ח"ב פ"ז בביאורים לתשובה יג) שבזמן הזה כיסוי הראש הוא בגדר חובה וז"ל: שכיון שכיום כל שומרי המצוות מכסים ראשם, א"כ יש איסור לגלות הראש מדין דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם, כמובא בפסחים נ"א ע"א, והביאו מרן בשו"ע (יו"ד סימן ר"ד סעיף א'), ע"ש.

מאמרי הזוה"ק

זהר בענין לשון הרע

וַיִּשְׁלַח אֲתֶם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל־פִּי יְהוָה כָּלֶם אַנְשִׁים
 רְאֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַמָּתָה. כְּלָחוּ וּפְאִין הָוּ, וְרִישֵׁי
 דְיִשְׂרָאֵל הָוּ. כּוּלָם צְדִיקִים הָיוּ וְרֵאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ אֱלֹהֵי הַמְּרַגְלִים. אָבֵל אֲנֹנִן
 דְּבָרוּ לְגַרְמִייהוּ עֵיטָא בִישָׂא אַבְל הֵם הִנְהִיגוּ לַעֲצָמָם עֲצָה רַעָה, וְאִזּוּ פְּרָחָה מֵהֵם
 נִשְׁמַת הַשְּׁבֵטִים, כַּמִּשְׁכָּב רַבְּנוּ הָאֲרִ"י שְׁשָׁנִים עֶשְׂרֵי מְרַגְלִים אֱלֹהֵם הֵם כִּנְגַד י"ב שְׁבֵטִים. אֲמַאי
 נְטִילֵי עֵיטָא דָּא וּמְדוּעָה לְקַחוּ עֲצָה רַעָה זֶה. אֲלָא אָמְרוּ, אִי יִיעָלוּן יִשְׂרָאֵל
 לְאַרְעָא, נִתְעַבְּרָ אֲנִן מִלְמַהוּי רִישֵׁין אִם יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּכְנָסוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל
 יַעֲבִירוּ אוֹתָנוּ מִלְּהוּת רֵאשִׁים כִּי א"י הִיא בַחֲיִנַת רַחֵל, וְהֵם הָיוּ בַחֲיִנַת דּוֹר הַמְּדַבֵּר בַּחֲיִנַת לֵאמֹר,
 וַיִּמְנֵי מֹשֶׁה רִישֵׁין אַחֲרֵינִין וַיִּמְנֵהוּ מֹשֶׁה רַבְּנוּ רֵאשִׁים אַחֲרֵים שְׁהֵם בַּחֲיִנַת רַחֵל,
 דְּהָא אֲנִן זְכִינִן בְּמִדְבַּרָא לְמַהוּי רִישֵׁין שְׁהָרֵי אֲנַחְנוּ זְכִינֵי לַהֲיִת רֵאשִׁים
 בְּמִדְבַּר, אָבֵל בְּאַרְעָא לָא נֹזְבִי אַבְל בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לָא נֹזְכָה לַהֲיִת רֵאשִׁים, פִּי מִשּׁוֹם
 דְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הִיא סוּד רַחֵל וְדוֹר הַמְּדַבֵּר הָיוּ מִלֵּאָה אֶשֶׁת יַעֲקֹב כְּנוֹ. וְעַל דְּנְטִילֵי עֵיטָא
 בִישָׂא לְגַרְמִייהוּ וְעַל שְׁלִקְחוּ עֲצָה רַעָה לַעֲצָמָם, מִיתוּ אֲנֹנִן, וְכָל אֲנֹנִן
 דְּנְטִילֵן מְלִייהוּ מֵתוּ הֵם וְכָל אוֹתָם שְׁקִבְלוּ אֶת דְּבִרְיָהֶם.

ח"ג דף קס"א ע"א

רְבִי שִׁמְעוֹן אָמַר, אֲלֹמֶלֶא הוּוּ עֵיילִין יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא, בְּסִימְנָא

(דף קס"א ע"א) (נ"א באומנא) דְּלִישְׁנָא בִישָׂא, אם היו עולים ונכנסים עם ישראל

לארץ ישראל בסימנים ובאמונתו של הנחש שהיא לשון הרע שריכלו המרגלים על א"י לְא

הָוּה קָאִים עֲלֵמָא רַגְעָא חַד לא היה עומד העולם אפי' רגע אחד, ולכן נשאר

במדבר ארבעים שנה כדי לתקן חטא לשון הרע. **מָאן אֲמָנָא דְּלִישְׁנָא בִישָׂא** ומי

הוא האומן הגדול בלשון הרע [א], **נְחָשׁ** הוא הנחש, שהוא הראשון שדיבר לשון הרע וזה היה

על הקב"ה כידוע. **וְרוּא דְּמִלָּה וְסוּד הַדְּבַר, מִדְּאֲתָא נְחָשׁ עַל חֲוָה אִפְּיִל**

בְּוֵה זִוְהָמָא משבא הנחש על חוה והטיל בה זוהמה כי א"י היא סוד המלכות הנק' חוה ועם

ישראל קיבלו הזוהמה מהנחש דרך המרגלים שדיברו לשון הרע ואז היה נחשב כאילו בא הנחש

על חוה. **אָמַר רְבִי שִׁמְעוֹן, וְעַל כֵּלָּא מְחַל קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בְּר**

מִן לִישְׁנָא בִישָׂא על כל העוונות מוחל הקב"ה חוץ מהעוון של לשון הרע. **בְּגִין**

דְּכַתִּיב היות וכתוב (תהלים יב), **אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשׁוֹנָנוּ נְגַבִּיר שְׁפָתֵינוּ**

אֲתָנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ. לשון המדברת גדולות ונעלה על הכל, היות וזה ברשותינו ונוכל

לדבר מה שנרצה ואז כופר בעיקר.

עיונים והארות

[א] לשון - גימט' בו אהבה בו שנאה.

יד ולשון - גימט' ת', הרומז תחיה או תמותה, לרמז שמות וחיים ביד הלשון.

וכן מות וחיים ביד הלשון, פי' שידוע שנקצב לאדם כמה ידבר במשך שנות חייו, על כן אם ידבר בדברי תורה יאריך את ימיו, ואם ח"ו

ידבר דברים בטלים או לשון הרע יקצר ימיו, הרי מות וחיים ביד הלשון.

לשון יש בו דין ויש בו מידת רחמים ש' דלשון גימט' ברחמי"ם. לוי"ן דלשון גימט' אלהי"ם שהיא מידת הדין. וז"ש רבותינו מות וחיים ביד הלשון כלומר אדם בלשונו יכול לפעול במידת הדין ולהרוג, ויכול בפיו לפעול במידת הרחמים ולהחיות.

תָּא חַוִּי בא וראה, כַּמָּה עֶבֶד הַהוּא לִישָׁנָא בִישָׂא כמה רעות עשה אותו לשון הרע של אותם המרגלים, גָּזַר עַל אֲפֹתֵי תַנָּא דְלָא יִיעוּל לְאַרְעָא נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ הקודש וּמִיתוּ אֲנֹנִי דְאַמְרוּ ומתו אותם המרגלים שאמרו לשון הרע. וְאַתְּ גִּזְרַת בְּבִיחָה לְדָרֵי דְרִין (כָּל שִׁבְן הֶכָּא דְאַפִּיקוּ לִישָׁנָא בִישָׂא על פלא) ונגזר בכי על עם ישראל לדורי דורות. בְּבִיבּוּל פִּיּוֹן דְאַפִּיקוּ עַל אַרְעָא קְדִישָׂא כיון שהוציאו לשון הרע על ארץ הקודש, בְּאִילוּ אֲפִיקוּ עֲלֶיהָ כאילו הוציאו כביכול על הקב"ה. בְּגִין בְּךָ קִנֵּי קוּדְשָׁא בְרוּךְ הוּא עַל דָּא, בשביל כך קינא הקב"ה על זה (בְּלוּמַר קִנֵּי לְשִׁמְיָהּ) וְקִאִימוּ יִשְׂרָאֵל כְּלָחוּ לְאַשְׁתַּצָּאָה מִעֲלֵמָא, וח"ו עמדו כל ישראל כולם להכלות ולהשמד מן העולם אֶלְמֵלָא בְּעוֹתֵיהָ דְמִשָּׁה אם לא תפילתו ובקשתו של משה רבנו במשך ארבעים שנה.

שמות רס"ד ע"ב

תַּחֲוֹת אֱלִין תחת אלו הב' רוחות שהם אף וחמה, אֵית רִיחָא תְרָא יש רוח אחת, דְקִיִּימָא עַל כָּל אֲנֹנִי מְאִרֵי דְלִישָׁנָא בִישָׂא שעומדת על כל אותם בעלי לשון הרע, דְכַד מְתַעְרֵי בְּנֵי נְשָׂא בְּלִישָׁנָא בִישָׂא, שכאשר מתעוררים בני אדם לדבר לשון הרע או תְּהוּא בְּרַ נֶשׁ דְאַתְעָרֵי בְּלִישָׁנָא בִישָׂא או אותו אדם יחיד מתעורר לדבר לשון הרע, כְּדִין אֲתַעַר תְּאֵי רִיחָא בִישָׂא מְסִאָנָא דְלְעִילָא, אז מתעורר זה הרוח הרע הטמא שלמעלה דְאַקְרֵי שנקרא סכסיכ"א, וְאִיהוּ שְׂאִרֵי עַל תְּהוּא אֲתַעְרוּתָא דְלִישָׁנָא בִישָׂא והוא שורה על אותה ההתעוררות של הלשון הרע, דְשְׂאִרֵי פִיָּה בְּנֵי נְשָׂא

שהתחילו בו בני אדם לדבר, **וַאִיהוּ עָאֵל לְעֵילָא** והוא עולה למעלה ומקטרג, **וַגָּרִים בְּהוּא אֶתְעָרוּ דְלִישָׁנָא בִישָׁא** וגורם ע"י אותה התעוררות של לשון הרע, **מוֹתָא וְחֲרָבָא וְקִטּוּלָא בְּעֵלְמָא** (דף רס"ה ע"א) מיתה וחרב והרג בעולם. **וַיִּלְאֲנוּן דְּמִתְעָרִי לְהֵאֵי סְטָרָא בִישָׁא** אוי לאותם אנשים שמעוררים את לשון הרע שמדברים לאותו צד הרע, **וְלֹא נְטָרִי פְּמִייהוּ וְלִישָׁנְהוּן** ולא שומרים פיהם ולשונם, **וְלֹא חֲשָׁשִׁי עַל דָּא** ולא חוששים על איסור לשון הרע, **וְלֹא יִדְעִי דְהָא בְּאֶתְעָרוּ דְלִתְתָא, תְּלִיָא אֶתְעָרוּ דְלְעֵילָא, בֵּין לְטַב בֵּין לְבִישׁ** ולא יודעים כי בהתעוררות שלמטה תלויה התעוררות של מעלה לטוב ולרע.

שמות רס"ג ע"ב

וַיִּמְהָאֵי רוּחָא בִישָׁא ומזה הרוח הרע, **תְּלִיין פְּמָה גְרָדִינִין אֶתְרִנִּין** תלויים בעלי דינים אחרים, **דְּאֲנוּן מְמַנֵּן לְאַחְדָּא מְלָה בִישָׁא** שחם ממונים לאחוז דיבור רע של לשון הרע, **אוּ מְלָה טְנוּפָא דְאַפִּיק בְּרִנְשׁ מְפִיָּה** או דברי טינוף של ניבול פה שמוציא האדם מפיו, **וְלְבָתָר אֶפִּיק מְלִין קְדִישִׁין** ואח"כ מוציא האדם מפיו דברים קדושים של תורה ותפילה ואז בעלי הדינים מטמאים בדיבורים הללו את דברי התורה והתפילה. **וַיִּלּוּן, וַיִּלְחִייהוּן** אוי להם אוי לחייהם, **אַלִּין אֲנוּן בְּנֵי נְשָׂא דְגֵרְמֵי לְאַלִּין גְרָדִינִין אֶתְרִנִּין לְשִׁלְטָאָה** אלה הם האנשים שגורמים שאלה בעלי דינים אחרים ישלטו, **לְמַפְנֵם אֶתְרִ קְדִישָׁא** כדי לפגום במקום הקודש של השכינה. **וַיִּלּוּן בְּהֵאֵי עֵלְמָא, וַיִּלּוּן לְעֵלְמָא דְאַתִּי** אוי להם בזה העולם, אוי להם לעולם הבא. **בְּגִין, דְּאַלִּין רוּחִין מְסֵאֲבִין,**

נְטִלִין תַּאי מְלָה מְסֹאֲבָא היות שאלו הרוחות הטמאות לוקחות את המלה והדיבור הטמא שמוציא מפיו, וְכֹד אִפִּיק בַּר נֶשׁ לְבָתֵּר מְלָה קְדִישָׁא וכאשר מוציא האדם אח"כ דיבור קדוש מפיו, אֶקְדִּימוּ אֵלָיו רוּחֵי מְסֹאֲבֵי, וְנִטְלֵי תַּהִיא מְלָה מְסֹאֲבָא, וּמְסֹאֲבֵי לְתַהִיא מְלָה קְדִישָׁא, וְלֹא זָכִי בִּיהַ בַּר נֶשׁ, וְכִבְכּוֹל תְּשִׁשׁ חֵילָא קְדִישָׁא. מקדימות אלו הרוחות הטמאות ולוקחות

את אותה מילה ודיבור טמא ומטמאות את אותו דיבור קדוש בכח דיבור הטומאה שיצא קודם מפיו

ואינו זוכה בו האדם שיעלו תורתו ותפלתו למעלה וע"י זה כביכול נחלש כח הקדושה.

ח"ג קנט ע"ב

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִפְּרִשְׁתָּא דָּא אֹלִיפְנָא רוּחַ דְּחֻכְמָתָא אמר רשב"י מפרשה זו דמרגלים למדנו סוד החכמה, וְאִשְׁתַּמְעוּ מִנָּה רִוִּין עֲלָאִין וַיִּקְרִיִן וּנְבִין מִמְנָה סוּדוֹת עֲלִיוֹנִים וַיִּקְרִים. תָּא חֲזוּ, קְדִישָׁא בְּרִיךְ הוּא מְשַׁבַּח בְּאוֹרֵייתָא וְאָמַר, אֲזִילוּ בְּאוֹרְחֵי, אִשְׁתַּדְּלוּ בְּפוּלְחָנֵי בא וראה הקב"ה משתבח בתורה ואמר לעם ישראל בבקשה תלכו בדרכי והשתדלו והתדבקו בעבודתי, וְהָא אֲנָא מְעִיִּל לְכוּן לְעֲלָמִין טְבוּן, לְעֲלָמִין עֲלָאִין ואני אכניס אתכם לעולמות טובים ולעולמות עליונים שהוא ג"ע העליון. בְּנֵי נֶשָׁא דְלֹא יִדְעֵי, לָא מְהִימְנֵי, וְלֹא מְסַתְּבְּלֵי בני אדם שאינם יודעים בתורה ולא מאמינים ולא מתבוננים בתורה ובזכות של ג"ע ועוה"ב, קְדִישָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר, אֲזִילוּ אֵלֵילוּ תַּהִיא עֲלָמָא טְבָא, תַּהִיא עֲלָמָא עֲלָמָא דְכַסּוּפָא אמר הקב"ה, לכו ורגלו את אותו עוה"ב עולם דכולו טוב אותו עולם שכולם

בכספים ומתאווים לזכות בו. **אֲנֹנִן אֶמְרִי, אֵיךְ נִיכּוֹל לְאֶלֶּלָא לֵיהּ, וְלִמְנַדַּע כָּל הָאֵי** הם אומרים איך נוכל לרגל את אותו עולם ולדעת ולהכיר בזכות הגדולה של עוה"ב שיינתן לצדיקים לעתיד לבא הרי אנחנו כאן בעוה"ז ואין לנו קשר לאותו עולם שכולו טוב [ב].

מַה כְּתִיב. עָלוּ זֶה בְּנֶגֶב מה כתוב שם עלו זה בנגב שהוא בימין ששם התורה כמ"ש מנורה בדרום הרוצה להחכים ידרים, לכן כתוב, "מימינו אש דת למו", **אֲשֶׁתְּדַלּוּ בְּאֹרְיֵיתָא, וְתַחֲמוּן דִּהָא הִיא קְיִימָא קְמִיִּכּוּ, וּמְנַה תְּנַדְּעוּן לֵיהּ** השתדלו מאד ללמוד ולעסוק בתורה הקדושה ולא תתעסקו בהבלי העולם ותאוותיו ותהיו מנוגבים מזה ואז תזכו ע"י הלימוד ותשיגו מה זה עוה"ב והשכר של הצדיקים שהרי התורה היא עומדת לפניכם ולא בשמים היא כמו גן עדן וממנה תדעו ותשיגו בעולמות העליונים. (במדבר

עיונים והארות

מהדיבור המפואר שהוא דרושי התורה הנתונה. על פי ה'. וכל אותם החוקרים צריך שיהיו אנשים באים בימים מלומדי מלחמה בתורה לחקור המחקר הזה. וז"ש ראשי בני ישראל, מאלף שנכנסו למקרא יצא אחד הצליח בתורה. ואחר כך כשיתקבצו שנים עשר מפוזרים למשפחות, על כרחין לא כולם יצליחו להנצל מן הטעות כענין ארבעה נכנסו לפרדס אם לא על ידי אחד משני עניינים, האחד זכות התורה שהיא מסייעת הרבה כשעוסק בה לשמה. וז"ש ויקרא משה, שר התורה. ליהושע, תלמיד ותיק אל תורה. והענין השני, זכות אבות דהיינו כלב שנשתטח על קברי אבות והיינו סוד רמז המרגלים. אמנם העשרה מצאו עשר פרצות פרוצות לצאת מהתורה, כי לא רבים זוכים אל העטרה להתעטר בסוד עולם הבא כאומרו ראיתי בני עליה והם מועטים וכו' שאפילו שזוכים אל התורה, אינם זוכים להשיג הטוב הצפון.

ג. מתחיל בפסוק שלח לך אנשים, והכוונה שהקב"ה פונה לאלה שאינם לומדים תורה ולא יודעים חכמתה ולכן אינם מאמינים, להם אומר הקב"ה לכו לרגל אחר העולם הטוב ההוא. וז"ל הרמ"ק: היינו שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען. רצה לומר ארץ שמקבל שם האדם שכר על מה שנכנע בעבודה. אמנם אין הכל זוכים לעמוד על ענין התורה כדכתיב אחד מאלף מצאתי וכדפי' רז"ל. ולהכי איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו, שאין עולים אלא אחד לאלף לעמוד על חקירת הענין על ידי עסק העיון בתורה. ואפילו אותו שזוכה, אינו אלא אותו שנגזר עליו חכם מלמעלה, שעל ידי החכמה יוכל לחקור חקירת העיון.

וזהו שאמר כל נשיא בהם. וישלח אותם משה, על ידי התעוררות רוחו של משה המתנוצץ בחכמי ישראל להצליחם בלימוד התורה, ממדבר פארן,

(א) וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מֵהַיַּם וְגו'. תַּחֲמוֹן מִנֵּה הִיא עֲלֵמָא
 דהיינו תראו ותשיגו מהתורה שהיא רוחנית את העולם הרוחני ג"ע וכל אשר בו, דְּהָא יְרוּתָא
 דְּאַחֲסָנָא, דְּאַנָּא עֵייל לְכוּ בֵּהּ שהרי היא ירושת נחלה אשר אני מביא אתכם בה,
 וכתב הגר"א זה מש"כ שהקב"ה נשבע לאבותינו לתת לנו את הארץ היא ארץ העליונה ארץ החיים
 הנצחיים. וְאֵת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ, אֲנֹנִין צְדִיקֵיִיא דְּבִגְנִיתָא דְּעָדָן,
 דְּקֵיימָן שׁוּרֵין שׁוּרֵין בִּיקְרָא עֲלָאָה, בְּדַרְגֵין עֲלָיִין אלה הצדיקים שבג"ע
 שנהנים מזויו השכינה שעומדים שורות שורות בכבוד עלין ובמדרגות עליונות כל אחד כפי הטרחה
 שטרח בזה העולם.

הַחֹזֵק הוּא הַרְפָּה, בֵּהּ תַּחֲמוּ אִי זְכוּ לְכָל הָאִי פֶד אֲתַקְפוּ
 עַל יַצְרִיהוֹן, וְתַבְרוּ לֵיהּ, אִי לָא ע"י התורה שתלמדו תדעו ותראו
 כי זכו הצדיקים בעולם הבא לכל אותו הכבוד היות והתגברו על יצרם הרע, וגם שברו אותו
 שלא יוכל יותר לקום ולכן מקבלים שכר ג"ע כי נצחו היצה"ר ועזבו את החטא. אִו פֶד
 אֲתַקְפוּ בְּאוּרֵיתָא, לְמַלְעֵי בֵּהּ יִמְטָא וְלִילֵיא או שמקבלים שכרם מחמת
 שהתחזקו בתורה לעסוק בה יומם ולילה. אִו אִי אַרְפּוּ יַדֵיהוּ מִנֵּה. וְזְכוּ לְכָל
 הָאִי או ח"ו הרפו ידיהם מן התורה ובכל זאת זכו לכל זה ובודאי שאם רפו ידיהם מן התורה
 לא זוכים לג"ע. הַמְעַט הוּא אִם רַב, אִי סְגִיאִין אֲנֹנִין דְּאֲשְׁתַּדְלוּ
 בְּפוּלְחָנֵי, וְאֲתַקִּיפוּ בְּאוּרֵיתָא, בְּגִין דְּזְכוּ לְכָל הָאִי אִי לָא
 התבוננו אם היו הרבה צדיקים שהשתדלו בעבודתי והתחזקו בתורה בשביל שזכו לכל זה או לא
 היו הרבה צדיקים כי אתם חושבים שאין הרבה בדור שזוכים לזה ועתה תלמדו ותראו שיש הרבה
 מאוד שזוכים ע"י לימוד התורה לג"ע.

וְמֵה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הִיא אִם רְזָה. (במדבר יג) מְדַאֲרֵייתָא תְנַדְעוּן
 מֵה הָאָרֶץ מה התורה תדעו ותכירו מה היא אותה הארץ העליונה. מֵה תְהוּא
 עֲלָמָא אִי אִסְגִי טִיבוּ עֲלָאָה לְיִתְבָּהָא, אוּ אִי אֲזַעִיר מִנָּה פְלוּם
 מה הוא אותו עולם היינו גן עדן העליון אם מרבה חסד עליון ליושבים בו או החסיר והמעט,
 ואיזה שכר מגיע לצדיקים. הַיֵּשׁ בָּהּ עֵץ אִם אֵינָּה, הָאֵית בָּהּ אֵילָנָא דְחַיִּי,
 לְעֵלָם וְלְעֵלְמֵי עֲלְמִין, אוּ אִי צְרוּרָא דְחַיִּי אֲשֶׁתְפַח בְּגוּוֹהָ, אִם
 לָא האם יש בה עץ חיים שהוא ז"א ומאיר לכל העולמות לעולם ולעולמי עולמים, או אם צרור
 החיים מצא בה שהיא רק הארת המלכות או שאין בה שום הארה.

וַיַּעֲלוּ בְּנֵגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן. (במדבר יג) וַיַּעֲלוּ בְּנֵגֶב, פִּי בְנֵי נֶשֶׁא
 סְלָקִין בְּגוּוֹהָ בְנֵי אָדָם נִכְנָסִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּנֵגֶב, בְּלָבָא עֲצֵלָא,
 בְּמָאן דְּאֲשֶׁתְדַל בְּמִנְגָּנָא, בְּנֵגִיבוּ, דְּחָשִׁיב דְּלִית בָּהּ אָנָּר כְּמוֹ
 שהנגב יבש ואין בו לחלוחית של שמחה וזריזות כן הם נכנסו לתורה בלב עצל וכבד כמו מי
 שעוסק באיזה דבר בחינם וביובש שחושב שאין בה שכר, חָמִי דְהָא עוֹתְרָא דְהָאִי
 עֲלָמָא אָבִיד בְּגִינָה, חָשִׁיב דְכֻלָּא הוּא כי הוא רואה שהעושר של זה העולם
 אבד בשבילה, כלומר בגלל לימוד התורה וחושב שהבלי העוה"ז והעושר זה העיקר. בְּנֵגֶב:
 בְּמָה דְאֵת אָמַר (בראשית ח) חָרְבוּ הַמַּיִם, וּמְתַרְגְּמִינָן נְגִיבוּ וּמְבִיא
 ראייה שנגב פי' יובש כי התרגום מתרגם על התיבה חרבו המים יבשו המים.

לְבַתָּר אַחֲכָ כַּשְׂמִייעַ לַאֲמַת כְּתוּב וַיָּבֵא עַד חֲבֵרוֹן, עַד דְּאֲתִי

לְאֶתְחַבְּרָא בְּהַ, קְאֲרִי וְשִׂאֲנִי בְּהַ פִּי שְׂבָא לְהִתְחַבֵּר בְּתוּרָה

וּלְהִדְבֵּק בְּשִׁי"ת וּלְכַן קוּרָא בְּתוּרָה שְׂבַכְתָּב וּשְׁוֹנָה בְּתוּרָה שֶׁבַע פ' וְאִמְרָ בְּלִשׁוֹן יַחֲדִיד כִּי הָרִי אִפִּי אֵלֶּף

בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִים לְמִקְרָא אַחַד יוֹצֵא לְהוֹרָאָה. (בַּמִּדְבָּר י"ג) וְשֵׁם אֱלֹהִים הַעֲנֻקִים שֶׁהֵיוּ חֲצִיִּים

מִלְּאֲכִים וְחֲצִיִּים בְּנֵי אָדָם אַחֲיִימָן פִּי, כּוֹלָם אַחִים וְאֵעֵפ"כּ חוֹלְקִים יַחַד שִׁשִּׁי ו' מִיָּנִי

חֲלוֹקוֹת בְּתוּרָה – טֵמָא טְהוֹר אֲסוּר מוֹתֵר, כֶּשֶׁר פְּסוּל וְתִלְמִי דְקִדּוּקֵי תוּרָה, כַּמִּשׁ עַל ר"ע

שֶׁהִיָּה דוֹרֵשׁ עַל כָּל קוּץ וְקוּץ תְּלִי תֵלִים שֶׁל הַלְכוּת, תִּמְנָן חֲמִי פְּלִיגָן סְגִיִּיאִין,

טֵמָא וְטְהוֹר, אֲסוּר וּמוֹתֵר, (נ"א בְּשֵׁר וּפְסוּל) עוֹנֵשִׁין וְאַגְרִין פִּי שֵׁם

רָאָה שֵׁשׁ בְּתוּרָה הִרְבָּה מְאֹד חִילּוּקִים – טֵמָא טְהוֹר, אֲסוּר מוֹתֵר, כֶּשֶׁר פְּסוּל, וִישׁ עוֹנֵשׁ וּשְׂכַר.

אַלִּין אֲנִין אֲרַחֵי דְאֲוֲרִייתָא, דְקִדּוּקֵי אֲוֲרִייתָא. אֵלּוּ הֵם דְרַכֵּי הַתּוּרָה

וְדִקְדוּקֵי הַתּוּרָה ע"פ י"ג מִדּוֹת שֶׁהַתּוּרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן יְלִידֵי הָעֲנָק, דְאֲתִילִידוּ

מִסְטָרָא דְגִבּוֹרָה שְׁנוּלְדוּ מִצַּד הַגְּבוּרָה, כַּמִּשׁ הוֹזֵהר לְקַמֵּן שְׂאוּרִייתָא מִסְטָרָא דְגִבוּרָה.

וְחֲבֵרוֹן שְׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה, פִּי אֵלִין אֲנִין שְׂבַעִין אֲנָפִין

דְאֲוֲרִייתָא, שְׂבַעִין פָּנִים אֵית לָהּ, לְכָל סְטָרָא עֲשָׂרָה

הֵם שְׂבַעִים פָּנִים שְׁבַתוּרָה שֶׁהִיא בַח' ז"א הַכּוֹלֵל ו'ק עִם הַמְּלָכוֹת הֵם שְׂבַע סְפִירוֹת שְׂכַל סְפִירָה

כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר וּלְכַן הַתּוּרָה יֵשׁ בָּהּ שְׂבַעִים פָּנִים וּפִירוּשִׁים, כִּי כָל צַד מְאוֹתָם שֶׁשָּׁה קְצוּוֹת דו"א

כְּלוּל מֵעֲשָׂרָה. וְחֲבֵרוֹן, דָּא אֲוֲרִייתָא, מֵאֵן דְאֲשְׁתַּדְּל בְּהַ אֲקָרִי תְּבַר

וְחֲבֵרוֹן הִיא הַתּוּרָה כִּי כָל מִי שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל בָּהּ נִקְרָא חֵבֵר לְקַב"ה. לְפָנֵי צוּעֵן מְצָרִים,

פ' תַּנִּינָן היינו בא לרמוז על מה שלמדנו **אוֹרֵייתָא אֵית לְקַבֵּל אוֹרֵייתָא** יש תורה כנגד תורה. **וְהֵינּוּ תוֹרָה שְׂבַכְתָּב, וְתוֹרָה שְׂפַעַל פֶּה** שהם סוד זו"ן והם זה כנגד זה פב"פ בעת היחוד. **וְהָאֵי (מַלְכוּת) חֲבֵרוֹן, מִתוֹרָה שְׂבַכְתָּב נִפְקֵת** וזה החברון שהוא התורה שבעל פה, דהיינו המלכות יוצאת מתורה שבכתב שהוא ז"א. **כְּמָה דְאֵת אָמַר** כמו שנאמר (משלי ז) **אָמַר לְחַכְמָה אַחֲתֵי אֵת** דהיינו ז"א אומר למלכות הנקראת חכמה תתאה, אחותי את. **וְהָאֵי נִבְנְתָה שְׁבַע שָׁנִין, דְּבָנִין בְּדֵי אֶקְרִי בֵּת שְׁבַע** והיא נבנתה שבע שנים, כלומר משבע ספירות של ז"א, בשביל זה היא נקראת בת שבע. ומש"כ **לְפָנֵי צַעֲזַן מְצַרִּים**, היינו **כְּמָה דְאֵת אָמַר** כמו שנאמר (מלכים א ה) **וַיִּתְּרַב חֲכָמַת שְׁלֹמֹה מִחֲכָמַת כָּל בְּנֵי קָדָם וּמִכָּל חֲכָמַת מְצַרִּים** כלומר התורה שבעל פה הבאה ממלכות הנקראת חכמת שלמה, היא חשובה ומשובחת יותר מכל חכמות

• חיצוניות.

וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֲשַׁכּוּל, היינו (במדבר יג) **אֵלֵין אֲנֹנִן מְלֵי אַנְדָּה, דְּרָשָׁה, דְּתַלְיִין מִסְטָרָא דְמַהִימְנוּתָא** אלה הם דברי אגדה ודרשה שדורשים על דרך הסוד, שהאדם יכול לדרוש בה כפי הכנתו, שתלויים מצד האמונה כמו ענבים התלויים באשכול, כלומר כפי הכנת האדם באמונה יכול לדרוש בסתרי תורה, ומי שאין אמונתו שלימה הוא דורש בתורה דרשות של דופי. **וַיִּבְרָתוּ מִשָּׁם וְמוֹרָה וְגו'** ואשכול ענבים אחד, היינו **אוֹלְפִין מִתַּמָּן רָאִשֵׁי פְּרָקוֹן, רָאִשֵׁי מְלֵין**

לומדים משם רק ראשי פרקים וראשי דברים, כי אין מוסרים להבא ללמוד סתרי תורה אלא ראשי פרקים, והם כעץ אשכול אחד ויש בו כמה גרגרי ענבים, **אֲנֹן דְּבָנֵי מְהִימְנוּתָא, תְּדָאן בְּמַלְיָן** אלו בני אמונה השלימה שמחים באלה הדברים, (בני אמונה הם כנגד יהושע וכלב, שהם כרתו את האשכול, והם שמחים, כי מאשכול ענבים נעשה יין המשמח לבב אנוש), **וּמְתַפְּרָכָן מְלִין בְּגִוְיָיהוּ** ומתברכים ומתרבים הדברים בקרבם, **וּמִסְתַּכְּלָן שְׂרָשָׁא תַד וְעַקְרָא תַד, וְלֹא אֲשַׁתַּבַּח בְּהוּ פִּירוּדָא** ומסתכלים ויודעים שכל התורה שבכתב ושבעל פה, כולם משורש אחד וממקור אחד יצאו, ואין פרוד ביניהם, כי הם סוד זו"ן שאין פרוד ביניהם. **אֲנֹן דְּלֹא מִשְׁתַּבְּחֵי בְּנֵי מְהִימְנוּתָא, וְלֹא אֹלְפֵי אֹרְיִיתָא לְשִׁמְהָ, שְׁוִין לִיָּה לְמְהִימְנוּתָא בְּפִירוּדָא** אותם בני אדם שאינם נמצאים בני אמונה, ואינם לומדים תורה לשמה, הם שמים ועושים את האמונה שהיא המלכות בפרוד מז"א, על ידי שמפרידים בין התורה שבכתב לבין התורה שבעל פה, **תְּדָא הוּא דְּכַתִּיב** זהו שכתוב **וַיִּשְׁאוּהוּ בַּמוֹט בַּשָּׁנִים, בְּפִירוּדָא** דהיינו שמפרידים בין ב' התורות, וגם כשלומד דומה לו שהמאמרים סותרים זה את זה. ושואל **מַהוּ בַּמוֹט** מהו במוט איך נרמז כאן ענין פרוד. ואמר **בְּמָה דְּאֵת אָמַר** כמו שנאמר (תהלים קכא) **אֵל יִתֵּן לַמוֹט רִנְלֵךְ** שמתמוטט ונפרד מן אמונה. **וּמִן הָרְמוֹנִים וּמִן הַתְּאֵנִים, כִּלְאָ שְׁוִין לְחֵנֵי מִיֵּלֵי לְסַטְרָא אַחְרָא, לְסַטְרָא דְּמִינְאֵי, לְסַטְרָא דְּפִירוּדָא** היינו, כל אלה שאינם בני אמונה שמים ומפרשים את

דברי התורה לצד אחר לצד המינים ולצד הפרוד, ואלה דורשים בה דברי מינות, ודרש מלת רמוני"ם שהיא נוטריקון ר"ע מיני"ם, ומלת תאני"ם, כמו תואנה הוא מבקש, בזה שדורשים בתורה דרשות של דופי.

הָדָא הוּא דְכָתִיב זֶהוּ שְׁכָתוּב וַיֵּשְׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ. וּמִפְרֵשׁ וַיֵּשְׁבוּ מִצֵּד
הַקְּדוּשָׁה, תִּיַיבִין לְסִטְרָא בִישָׂא, וְתִיַיבִין מֵאַרְחָא דְקָשׁוּמָא.
אֲמַרִי, מַאי אֲכַפֵּת לָן דהיינו, הם שבים וחוזרים לצד הרע, וחוזרים מדרך האמת, ואומרים מה איכפת לנו אם אנו לומדים או לא, הלא **עַד יוֹמָא לָא חֲמִינָא טָב**
לְעֵלְמָא, אַעֲמִלְנָא בֵּהּ, בֵּיתָא רִיקָם. יְתִיבְנָא בְּקִלְנָא דְעֵמָא עד
היום לא ראינו טוב בעולם, עמלנו בתורה, ועם כל זה ביתנו הוא ריקם מכל טוב, ועוד אנו
יושבים ונחשבים בין המבוזים בעם, **וְלִתְהוּא עֵלְמָא מָאן יוֹכִי וּמָאן יִיעוּל**
לְגִנוּיָהּ, טָב לָן דְּלֵא אֲטַרְחָנָא כּוּלִי הָאִי ולעולם הבא מי יזכה, ומי יכנס
ויבא לתוכו, שהרי עסק התורה והעבודה כל כך קשה, מוטב היה לנו אם לא היינו מטריחים
עצמנו בתורה כל כך. (במדבר י"ג) **וַיִּסְפְּרוּ לֹא וַיֹּאמְרוּ וְגו'** באנו אל הארץ אשר
שלחתנו, כלומר אלה הפורשים מלימוד התורה לעסקי עולם הזה אומרים, **הָאִי**
אַעֲמִלְנָא וְלֹאִינָא, בְּגִין לְמַנְדַּע חוּלְקָא דִּתְהוּא עֵלְמָא הרי עמלנו
ויגענו לדעת החלק של עולם הבא. **וְגַם זָכַת חֲלָב וּדְבַשׁ הִיא, טָב הוּא**
הַהוּא עֵלְמָא עֵלְאָה, כְּמָה דִּידְעֵנָא בְּאוּרִייתָא, אֲבָל מָאן יָכִיל
לְמוֹכִי בֵּיהּ היינו טוב הוא אותו עולם העליון כמו שידענו מן התורה, אבל מי יכול

לזכות בו.

אָפֶם כִּי עֲזוּ הָעָם, (במדבר יג) תִּקְיָף הוּא היינו תקיף הוא מי שרוצה לזכות לתורה צריך להיות עז וחזק בעשירות, **וְדָלָא יַחֲשִׁיב כָּל עֲלָמָא כְּלָל** שלא יהיו חשובים אצלו כל דברי העולם כלום, **כְּגִין דִּיהָא לִיה עוֹתְרָא סְגִיָא** לְאִשְׁתְּדָלָא בֵיה לכן צריך שתהיה לו עשירות גדולה, שיוכל בלא דאגות להשתדל בתורה, אם כן **מָאן הוּא דִּיזְבִי בֵיה** מי הוא שיכול לזכות לתורה ולעולם הבא. **וְדָאֵי אָפֶם כִּי עֲזוּ הָעָם הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ, מָאן דְּבָעֵי לְמוֹזְבֵי בֵיה, כְּעֵי לְמַהוּי תִּקְיָף בְּעוֹתְרָא** היינו מי שרוצה לזכות בה צריך להיות חזק בעשירות, **כְּמָה דְאֵת אָמֵר** כמו שנאמר (משלי יח) **וְעֲשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת** כלומר הוא עונה עזות בשביל חוזק עושרו, הרי "עז" הכונה בעשירות. **וְהַעֲרִים גְּדוּלוֹת בְּצוּרוֹת. כְּתִין מְלִיִן כָּל טוֹבָא, דְלָא יַחֲסְרוּן מִכְּלָא** היינו הלומד תורה צריך שיהיו לו בתים מלאים כל טוב, שלא יחסר בהם כלום, כמו שבמבצרים אינו חסר בהם כלום, כי מכינים שם הכל. **וְעָם כָּל דָּא וְגַם יְלִידֵי הָעֵנֶק רָאִינוּ שָׁם, כְּעֵי גּוּפָא תִּקְיָף, גִּיבֵר כְּאֶרֶי.** (דאשתפח תקון תדירא) **כְּגִין דִּיהָא מִתְנַשֵּׁת חִילִּיה דְּכֵר נֶשׁ** ועם כל זה וגם ילידי הענק ראינו שם היינו, שצריכים גוף חזק גבור כארי, בשביל שהתורה מתשת כחו של אדם **לְאִשְׁתְּדָלָא בְּתֵהוּא אִיסוּר וְתֵתֵר, טָמָא וְטָהוֹר, כְּשֵׁר וּפְסוּל** להשתדל כשהוא עוסק בענין איסור והתר, טמא וטהור, כשר ופסול נקט ג' דברים כנגד ג' ילידי הענק. **מָאן יִיכּוּל לְזַפְאָה בֵיה** אם כן מי יכול לזכות לתורה ולעולם הבא.

וְעוֹד, עִמָּלֶק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב ועוד אומרים אלה הפורשים מדרכי התורה,

כדי לתרץ את עצמם, שאפילו מי שכבר יהיה עשיר, גם כן קשה לו לעסוק בתורה,

וזה שאמר עמלק יושב בארץ הנגב היינו, (במדבר יג) **אִי יִימָא בְּרַ נֶשׁ, דְּאֶפִּילוּ**

בְּכָל דָּא יְזַבִּי אם יאמר האדם שאפילו בכל זה יזכה להתגבר וללמוד תורה, הרי

עִמָּלֶק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב, הָא יִצְרָא בִישָׂא, קְטִיגוֹרָא, מְקַטְרָנָא

דְּבַר נֶשׁ, דִּישְׁתַּבַּח תְּדִיר בְּגוֹפָא שבא לרמוז הרי היצר הרע המקטרג,

שמקטרג תמיד על האדם, נמצא תמיד בגוף, לכן מכנה את היצר הרע בשם עמלק, כי הוא

השונא היותר גדול לישראל. **וְהַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי וְגו', כְּפָה מְקַטְרָנִי**

מִשְׁתַּכְּחִי תַמָּן והיבוסי שהם ג' ממונים תחת המלאך דומה, הרי כמה מקטרגים

נמצאים שם. **דְּלֵא יְכִיל בְּרַ נֶשׁ לְמִיעַל בְּתֵהוּא עֶלְמָא כְּלָל**

נמצא שלא יוכל האדם ליכנס לעולם הבא כלל, אם כן **מָאן יְזַבִּי לֵיהּ, וּמָאן**

יִיעוֹל בְּגוֹיָהּ מי יזכה אליו, ומי יכנס בתוכו, **בְּמִלִּין אֱלִין**, (במדבר לב) **וַיִּנְיָאוּ**

אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל באלה הדברים הניאו ומנעו את לב בני ישראל מלעסוק בתורה.

בְּגִין דְּאֶפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עֲלֵהּ, כְּפָה דְּאֶתְ אָמַר וַיּוֹצִיאוּ אֶת

דְּבַת הָאֶרֶץ לפי שהוציאו שם רע עליה, כמו שנאמר ויוציאו את דבת הארץ שהוא

הגן עדן שדיברו עליו לשון הרע, לומר שאי אפשר להגיע אליו.

אֲנֹוֹן בְּנֵי מְהִימְנוּתָא מְאִי קָא אָמְרִי אבל אותם שהם בני אמונה, מה הם

אומרים ומשיבים להם, **אִם חֲפִין בָּנוּ יְהוָה וּנְתַנָּה לָנוּ. פִּיּוֹן**

דִּישְׁתַּדַּל בְּרֵשׁ בְּרַעוּתָא דְלִפְּא לְגַבֵּי קְדָשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא אַם חֲפֵץ
 בְּנֵי יְהוּ"ה וְגו' וְנִתְּנָה לָנוּ הַיּוֹנָה כִּיּוֹן שְׂאֵדָם מִשְׁתַּדַּל בְּרַצוֹן הַלֵּב בַּעֲבוּדַת הַקֶּבֶ"ה, נוֹתֵן לוֹ
 הַקֶּבֶ"ה חֶשֶׁק לְלִימוּד הַתּוֹרָה, כִּי לֹא בָּעֵי מִנֵּן אֱלֹא לְפָא אִין הַקֶּבֶ"ה מִבְּקֶשׁ מֵאֲתָנוּ
 אֲלֵא לֵב טוֹב, וְיִסְתַּמְרוֹן תְּהוּא רְשִׁימָא קְדִישָׁא וְעוֹד שִׁישְׁמְרוּ אֶת הַבְּרִית
 קוֹדֶשׁ, וְדִבְתִּיב שְׁכֵתוֹב, (ישעיה ס) וְעִמְדָּה בְּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ
 אֲרֵץ הַיּוֹנָה אוֹתָם הַשׁוֹמְרִים אֶת בְּרִית קוֹדֶשׁ הַנִּקְרָאִים צְדִיקִים, הֵם יִירָשׁוּ אֶת אֶרֶץ הַחַיִּים
 הָעֲלִיוֹנָה, כִּי לְלִימוּד הַתּוֹרָה צְרִיכִים הִנְהַגָּה קְדוּשָׁה בְּכֹל הָעֲנִינִים.

אֲבָל, (דף ק"ס ע"ב) (במדבר י"ד) אֲנִי בִּיהִוָּה אֵל תִּמְרְדוּ, בָּעֵי דְלֵא
 יִמְרְדוֹן בְּאֲוֲרֵייתָא אֲבָל כְּתוּב אַחַר כֵּךְ אַךְ בַּה' אֵל תִּמְרְדוּ, הַיּוֹנָה שְׂצָרִיכִים
 לְהַזְהֵר שְׂלֵא יִמְרְדוּ בַּתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה הִיא שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, וְהַמּוֹרֵד בַּתּוֹרָה מוֹרֵד בְּמַלְכוּת
 שָׁמַיִם, וְהַיּוֹנָה שְׂלֵא יוֹצִיאָה עֲלֶיהָ שֵׁם רַע לּוֹמֵר שְׂאֵי אֲפֻשֶׁר לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה רַק מִי שִׁישׁ לוֹ
 עֲשִׁירוֹת וְכֹל טוֹב, אֲלֵא דְאֲוֲרֵייתָא לֹא בָּעֵי עוֹתְרָא, וְלֹא מָאֲנִי דְכִסְפָּא
 וְדַהֲבָא שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָה צְרִיכָה עֲשִׁירוֹת, וְלֹא כֹלִי כֶסֶף וְזָהָב, כִּי כֹל אֶחָד יִכּוֹל לִזְכּוֹת בַּה',
 אֲבָל כִּמְהָ מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וְאַתֶּם אֵל תִּירָאוּ אֶת עִם הָאָרֶץ,
 דְּהָא גּוֹפָא תְּכִירָא, אִי יִשְׁתַּדַּל בְּאֲוֲרֵייתָא, יִשְׁכַּח אֲסוּוֹתָא
 בְּכֹלָא כִּי גּוֹף שְׁבוּר וְחוּלָה אִם יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, יִמְצָא רְפוּאָה בְּכֹל אֲבִרְיוֹ. הָדָא הוּא
 דְּבְתִיב זֶהוּ שְׁכֵתוֹב, (משלי ג) רְפָאוֹת תִּהְיֶה לְשִׁרְדָּךְ וְשִׁקּוּי לְעֲצָמוֹתֶיךָ
 הַתּוֹרָה תִּהְיֶה רְפוּאָה לְכֹל גּוֹפֶךָ, וְהַשְׁקָאת הַמוֹחַ לְעֲצָמוֹתֶיךָ. וְכְתוּב עוֹד עַל הַתּוֹרָה,
 כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצֵאיהֶם (משלי ד) וְלִכְלֹל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא הַתּוֹרָה הִיא חַיִּים וּמִרְפָּא

לכל בשרו של אדם, (כמחז"ל (מס' עירובין דף נד ע"א), חש בכל גופו יעסוק בתורה). **וְכָל אֲנֹנִי מִקְטָרְגִי, אֲנֹנִי מִכְרִיאִן וְאֲמָרִי** היינו, כי כל אותם המקטרגים שיש לאדם מתהפכים לו לאוהבים עד שמכריזים עליו ואומרים בעודו בעולם הזה, **פִּנּוּ אֶתְרָא לְפָלְנֵיִיא עֲבָדָא דְמַלְכָא** וכן אחר הסתלקותו כשעולה לגן עדן מכריזים עליו פנו מקום לפלוני עבד המלך, כדי שיוכל לעלות בלי שום עכוב ומונע.

בְּגִין בַּךְ אֵל תִּירָאוּ ולכך כתוב אל תיראו את עם הארץ, שהם השונאים בעולם הזה, והמקטרגים בעולם הבא, ועוד **כִּי לְחִמְנוּ הֵם, אֲנֹנִי בְּגַרְמֵיהוּ מִזְמָנִן מְזוּנֵי בְּכָל יוֹמָא לְאֲנֹנִי דְמִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרֵייתָא** היינו, אלה המקטרגים בעצמם מכינים מזון בכל יום לאלה שעוסקים בתורה. **כְּמָה דְאֵת אָמַר** כמו שנאמר באלהיו הנביא (מלכים א יז) **וְאֵת הָעוֹרְבִים צִוִּיתִי לְכַלְפֹּלְךָ. וּבְתִיב** ועוד כתוב שם (מלכים א יז) **וְהָעוֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר** הגם שהעורבים הם עופות טמאים מסטרא אחרא, עם כל זה היו מביאים מזון לאלהיו הנביא. **סַר צַלָּם מֵעֲלֵיהֶם. מֵאֵן צַלָּם. דָּא תּוֹקְפָא דְדִינָא קִשְׂיָא** שואל מי הוא צלם, ומשיב זהו התוקף של דין הקשה, שמשם יונקים החיצונים, וכיון שסר צלם שהוא כת הדין, ממילא נעשו אנשי שלומו של האדם להטיב עמו. **מֵאֵי טַעָמָא אַעֲדֵי. מְשׁוּם דִּיהוּהָ אֲתָנּוּ אֵל תִּירָאוּם. כִּלָּא אַעֲדִיאוּ בְּגִין אוֹרֵייתָא** מהו הטעם שסר ונסתלק מהם דין הקשה, משום דה' אתנו אל תיראו היינו שכל כחם מתבטל בזכות לימוד התורה. **וּכְפָאָה חוּלְקֵיהוֹן דְּאֲנֹנִי דְמִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרֵייתָא לְשָׂמְהָ, דִּהָא מִתְקַשְׂרֵי בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מְפָשׂ**

ומסיים רבי שמעון דרוש זה ואומר כי אשרי חלקם של אותם העוסקים בתורה לשמה, כי הם מתקשרים בקב"ה ממש. **וְאֶקְרוּן אֶחִים וְרַעִים** ונקראים לו אחים ורעים. **הֲדָא הוּא דְבְתִיב** זהו שכתוב שאמר הקב"ה לישראל, (תהלים קכב) **לְמַעַן אֶחִי וְרַעִי אֲדַבְרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ** כמחז"ל (בסוף ברכות), תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם וכו' שנאמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, ואחים הם בלימוד התורה שבכתב ובעל פה, ורעים הם בלימוד סודות התורה.

מצות הפרשת חלה - בזוה"ק

רעיא מהימנא

ח"ג קע"ד ע"א

רְאשֵׁית עָרִיסוֹתֵיכֶם חֶלֶה תָּרִימוּ וְגו', (במדבר טו) כתרומת גורן כן תרימו אותה. **פְּקוּדָא דָּא לְהַפְרִישׁ חֶלֶה לְבַתְּחִיל. חֶלֶה הֵבִי חוֹשְׁבֵינִיה, מ"ג בִּיצִים, וְחוֹמֵשׁ בִּיצָה, חַד מְחֻמֵּשׁ** מצוה זו היא להפריש חלה לכהן, מלת חל"ה החשבון שלה הוא מ"ג, כנגד מ"ג ביצים. ואות ה' דחלה רומזת גם על חומש ביצה, והוא סימן לשיעור עיסה החייבת בחלה שהוא מדת עשרון, ואות ה' רומזת על המלכות שהיא אחד מחמשת פרצופי האצילות. **וְאִית חוֹמֵשׁ חַד מִן חֻמְשֵׁין, דְּאִיהוּ ו' יֵשׁ חוֹמֵשׁ שְׁהוּא אַחַד מִן חֻמְשֵׁים שְׁהוּא ו' פְּשוּטָה, וְהוּא ז"א שְׁהוּא בְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת, חֶלֶק אַחַד מִן חֻמְשֵׁים שֶׁל בִּינָה. וְדָא סִימָן מִג'ו', דְּאִיהוּ מִיבָא ל' נְבִרְיָא ל' נוֹרְיָא ל'. חֶלֶה, שְׂכִינְתָּא. דְּבָתָר דְּאֵלִין מְלָאכִין תַּמָּן, אַבְתָּן**

תַּמָּן ואז הסימן של שיעור חלה הוא מג"ן, דהיינו מ"ג ביצים ון' פשוטה, היא כנגד חומש ביצה, כי מלת מג"ן רומזת על הר"ת של שלושת המלאכים מ"כאל ג'בריאל נ'זריאל שהם תמיד עם השכינה המשרשים בחג"ת הנקראים אבות, השכינה נקראת חלה, והיא מקבלת מהג' אבות, כי במקום שאלו הג' מלאכים המשרשים בחג"ת, האבות הם שם, כי הם משרשים בחג"ת. **וּבְאֵתְרָא דְאַבְהֵן תַּמָּן, שְׂכִינְתָא תַּמָּן** ובמקום שהאבות שם, השכינה היא שם, כי היא מקבלת מחג"ת והיא רגל רביעית של המרכבה [ג].

וּבַהּ וַיַּחַל, בַּהּ צַלִּינָא, הָדָא הוּא דְכַתְיב, (שמות לב) וַיַּחַל מֹשֶׁה
אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו בשכינה הנקראת חלה, שייך לשון "ויחל", כי בה מתפללים, לפי שהשכינה נקראת תפלה, זהו שכתוב ויחל משה את פני יהו"ה אלהיו שפירושו שהתפלל כתרגומו וצלי משה [ד]. (דברים ג) **אֶרְנִי יְהוָה אֶתָּה הַחֲלוֹת**

עיונים והארות

היחוד. וזה שאמרו חז"ל שיעור חלה לבעל הבית אחד מכ"ד ולנחתום אחד ממ"ח, כי לכאורה אינו מובן מפני מה שיערו חכמינו ז"ל בשיעור זה דוקא. אבל לפי מה שכתבתי הוא נכון, דהיינו, לבעל הבית רצה לומר שאר ההמון עם דיים אם יקבלו-עליהם עול מלכות שמים שהוא נגד כ"ד צירופי אדנ"י, והלואי שיהיה להם מורא שמים שעה אחת ביום שהוא אחד מכ"ד צירופין, אבל נחתום, דהיינו צדיק הדור שהוא משפיע נחתום, והצדיק הוא דבוק כל היום באהבת השם, וזה הוא אחד ממ"ח, שי"ב צירופי הווי"ת הם מ"ח אותיות והבן.

ד. **מכאן** סמך למה שנוהגות הנשים כשמפרישות חלה להתפלל איזו תפילה, כי "חלה" לשון תפילה.

ג. **ועל** פי זה יתבארו הכתובים הדק היטב, בבואכם אל הארץ דוקא, כי העיקר העבדות היא בארץ ישראל שרוב מצוות תלוין בה והיא השכינה הקדושה. והיה באכלכם מלחם הארץ, רצה לומר, כשתרצו ליחד קוב"ה ושכינתיה, כי אכילה הוא לשון יחוד כמו כי את הלחם אשר הוא אוכל, ואמר הכתוב, כשתעשו יחוד, תרימו תרומה לה', פירוש שתרומו את השכינה הקדושה למעלה. ובמה יכולים לעשות היחוד, אמר הכתוב ככה תעשו, ראשית עריסותיכם, דהיינו תיכף כשתקומו ממתתכם, מלשון הנה ערשנו רעננה, חלה דהיינו תפלה מלשון ויחל משה, שתהיה תפלתכם סמוך למתתכם, וממילא צריך תחלה לקבל עול מלכות שמים, ועל ידי זה תרימו תרומה, רצה לומר תעשו

לְהִרְאוֹת אֶת עֲבֹדְךָ. וּבִה חֲלָה זְכוֹת אָבוֹת עוֹד מִפְּרֵשׁ שְׁמֵלֶת חֵלָה הִיא לְשׁוֹן הַתְּחִלָּה, כְּמוֹ אֲדֹנָי יְהוִ"ה אַתָּה "הַחֲלוֹת" לְהִרְאוֹת אֶת עֲבֹדְךָ וּבִה חֵלָה זְכוֹת אָבוֹת, וְעַל יַדֵּי הַשְּׂכִינָה הַתְּחִילָה זְכוֹת אָבוֹת לְחֹל עַל הַצְּדִיקִים. וּבִה תִּמָּה זְכוֹת אָבוֹת לְרִשְׁעִים, דִּתְּוּוּ מִקְּבָלִים אֲנִרְיִיהוּ בְּתֵּאֵי עֲלָמָא וְעַל יַדֵּי הַשְּׂכִינָה תִּמָּה זְכוֹת אָבוֹת לְרִשְׁעִים, שְׁהֵם מִקְּבָלִים שְׂכָרָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב וּמִשְׁלָם לְשׁוֹנְאִיו אֶל פְּנֵי לְהַאֲבִידוֹ, וְאִין זְכוֹת אָבוֹת עוֹמְדֵת לְהֵם.

מאמרי הפרשה

"שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיִּתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ כָל נָשִׂיא בְהֵם" (יג, ב)

גודל איסור סיפור לשון הרע

השבוע פרשת שלח לך, נדבר בעז"ה בעיקר על האיסור החמור של לשון הרע, הזוהר בפרשה מדבר על כל התהליך שעברו המרגלים, אשר למעשה זה למוד על כל הדרך שאדם צריך להתנהג עלי אדמות.

הדבר הראשון הוא השתיקה "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו". כבר ראינו בסוף הפרשה הקודמת מה שקרה עם מרים הנביאה שדברה לשה"ר על משה רבנו כדי להוכיחו ולהדריכו, ועם מי דברה עם אהרן אחיה ולפי דעתה אמרה דברים טובים, ועכ"ז נענשה בעונש הצרעת, שהוא ענשו של המדבר לשה"ר, ולא הועילו לה צדקות ומעשים טובים ומדרגת הנבואה לה זכתה להצילה מהעונש וזו אחת מעשר זכירות שחייבים בכל יום לזכור.

ובסדר עולם רבא פ"ח איתא דביום כ"א בסיון ב' אלפים תמ"ט ליצירה דברו מרים ואהרן על משה רבנו שנוהג בפרישות, וטענו הלא גם אנחנו נביאים, גם לאהרן יש אשה, ואני מרים יש לי בעל ומתנהגים בדרך כל העולם, וא"כ גם משה צריך לנהוג כמנהג כל הארץ ולא לפרוש מאשתו. והנה הטעם שחשבו כך, הוא מפני שהם היו נביאים במדרגה גבוהה מאוד שאין לנו שום השגה במעלתם, והיו מקיימים את המצוות במדרגות רמות והיו להם סודות גדולים בכל דבר, ובודאי שחייהם של אהרן עם אלישבע בת עמינדב וכן של מרים עם בעלה כלב בן יפונה לא היו חיים רגילים כדרך העולם אלא היתה בהם קדושה גדולה מאוד שאין כמותה בעולם והיו מייחדים העולמות העליונים, ולכן התפלאו על שמשה פרש מאשתו, שהרי יש בזה סודות עליונים, ולא הבינו מה שעשה משה. ועם כל זה שכוונת מרים היתה לשם שמים במה שדיברה לשה"ר, נענשה בחומרה.

למעשה אומרים רבותינו כי פרשת שלח לך הייתה צריכה להיות אחרי פרשת קורח, כי קודם היו "בחצרות" ושם היה המעשה עם קורח ועדתו, ורק אח"כ עניין המרגלים בפארן,

וא"כ מדוע הקדימה התורה את פרשת המרגלים לפרשת קורח, אלא הטעם הוא כדי להסמיק את פרשת המרגלים למעשה מרים, שהמרגלים ראו מה שקרה עם מרים ולא לקחו מוסר ודברו לשון הרע על ארץ ישראל.

ואע"פ שהמרגלים דברו לשה"ר רק על עצים ואבנים, עכ"ז ענשו כיון שלארץ ישראל יש לה נשמה כמ"ש "נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה", מעלת ארץ ישראל מעלתה גדולה מאוד שהיא כנגד השכינה הקדושה, וממנה הושתת העולם.

הקב"ה אומר איך וכיצד אפשר לשלוח מרגלים והרי כמה טובות עשיתי להם, הוצאתי אותם ממצרים באותות ובמופתים, קרעתי להם הים, לקחתי אותם במדבר בענני כבוד, מתן תורה, מן, באר, שלו, הרי אני נותן להם את ארץ ישראל במתנה שהיא ארץ זבת חלב ודבש ועיני שם כל הימים, ועוד שארץ ישראל היא טובה מכל הארצות ממנה ניזון כל העולם, ועתה אתם רוצים לשלוח מרגלים

בפרשת דברים כתוב שבאו ישראל למשה לבקש ממנו לשלוח מרגלים, כמ"ש "ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר". ורש"י כותב כי כשבאו לפני משה היו כולם מעורבים - הקטן לפני הגדול והגדול לפני הקטן, זה דוחק בזה וזה דוחק בזה, ולא היו בדעה אחת כלל.

ומשה עומד ותוהה איך אפשר לעשות כדבר הזה, הרי הקב"ה אמר לכם שנותן לכם את ארץ ישראל במתנה, ואתם אומרים לשלוח מרגלים, הלך ונמלך בקב"ה, אמר לו הקב"ה כבר במצרים הוצאתי אותם מבית עבדים ביד רמה הלעיגו עלי, וכל מה שאני אומר להם, מלעיגים. העברתי אותם את הים, מלעיגים. לקחתי אותם במדבר והקפתי אותם בענני כבוד, כמה אותות ומופתים הראיתי להם, נתתי להם את התורה ופתחתי להם כל שבעה רקיעים ועל הכל מלעיגים, עכשיו אני רוצה לתת להם מתנה שאין כמותה בעולם והיא ארץ ישראל, ואילו הייתי מוכר להם נחא, אבל אדם שנותן מתנה אין זה דרך ארץ לסרב לו, וכידוע מעלתה של ארץ ישראל מפורסמת בכל העולם כמ"ש "וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים" ופרש"י כי חברון הייתה הגרועה שבא"י ועכ"ז היתה חשובה פי שבע מצען שהיא המעולה שבארץ מצרים, ומצרים מעולה מכל העולם.

וזאת מלבד שאני ה' אלוהיהם והם בני, א"כ כאשר אני נותן להם מתנה, בוודאי מתנה מעולה היא וחשובה מאוד - כי הכל הולך לפי כח הנותן, כי אם העשיר יתן שקל לחברו, יצחק

לו, וכן הגיבור אם יהרוג זבוב זה צחוק בשבילו, וא"כ כאשר הקב"ה נותן לנו מתנה חשובה ביותר בודאי היא גדולה כפי מעלתו.

ועוד שאילו היו צריכים למלחמות וכו' כדי לכבשה ניחא, אבל - כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו, אלא אני ה' בידי נותן להם, וא"כ מדוע רוצים הם לשלוח מרגלים. ועוד כבר נשבעתי ליעקב - הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. וגם עשיתי להם טובות גדולות ונסים רבים - יציאת מצרים, קרעתי להם את הים, מתן תורה, מן, שלו, באר, ענני כבוד, והם נקראים בנים למקום, ואין אדם נותן לבנו אלא מיטב שדהו ומיטב כרמו.

אך אם הם עדיין לא מקבלים ורוצים דווקא לשלוח מרגלים אע"פ שאינני מסכים, אם תרצה "שלח לך" לדעתך להנאתך, ומ"מ אני מייעץ לך לשלוח צדיקים חכמים נשיאים, ושלא יהיו צבועים, וברוה"ק תראה אם הם טובים ותוכם כבדם. וז"ש וישלח אותם משה ע"פ ה'.

עם ישראל טוען הכל נכון אבל רצוננו לדעת אם ארץ ישראל היא על טבעית וצריך שם רוחניות גדולה ומדת הדין מתוחה שם, ועוד שנצטרך לחרוש לזרוע לקצור ועד עתה היינו כתינוק בבטן אימו שמקבל הכל מוכן, ועוד רצינו לדעת איפה הטמינו כנען את כל המטמוניות שלהם

ומשה בא אליהם ואמר לעם ישראל את כל המסר הנ"ל והם טענו הכל נכון, אמנם רוצים אנו לדעת אם היא ארץ ככל הארצות ואפשר לחיות בתוכה ע"פ הטבע, או שהיא ארץ "על טבעית" וכל החי בתוכה כחי בפלטרין של מלך, ומדת הדין מתוחה שם, והארץ דורשת מהם לחיות למעלה מיכולתם, כי הם רוצים לחיות בלא דין מתוח, ככל העמים.

ועוד שלא רצו להתעסק בגשמיות כי עד עתה היו כתינוק בבטן אמו שמקבל הכל מוכן מאמא - לחם מן השמים, בארה של מרים, לבושים נקיים ומגוהצים, המן נבלע באברים ולא צריכים לנקביהם. ואם יכנסו לארץ ישראל צריכים עבודה חרישה זריעה וכו'. אמנם זו טעות גדולה, כי רק בא"י אפשר להגיע לגדולות כי יש נסיונות, ואוירה מחכים, ורצה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים, וכמו הוולד שתכליתו לצאת לחוץ ורק שם יוכל להתעלות ולהגיע לתכלית האמיתית של חייו.

ועוד שמענו שהענקים הללו שמעו שאנחנו באים ועשו להם מטמוניות ושמים שם את כל כספם וממונם ואנחנו נכנסים ואח"כ לא נמצא כלום, ולכן צריך מרגלים שיחפרו את הארץ ויתבוננו היכן המטמונים וכו'.

כששמע משה רבנו את התכנית של עם ישראל הסכים, אבל בעיני הקב"ה לא היה טוב ולכן נענשו שהם לא יזכו לראות ולהכנס לארץ ישראל אלא רק בניהם. והדבר יובן ע"פ משל למלך שבנו הנסיך הגיע לפרקו לשאת אשה, אמר לו המלך שהבאתי לך בחורה יפה מאוד ונאה במעשיה עשירה ובת טובים אין כמותה בעולם. אמר לו הבן מקודם אני רוצה לשאול עליה ולבדוק את מעשיה. והיה קשה לאביו המלך על שאינו מאמינו, אמר המלך איך אעשה, אם אומר לו - בשום אופן לא, יאמר כעורה היא, סוף דבר אמר לו המלך לך תראה אותה ותראה שאני צודק אבל היות ולא האמנת לי אני נשבע שאיני נותנה לך אלא לבנך. כך, כיון שה' אמר והם לא האמינו וכו' אמר הקב"ה לא אתן אותה להם אלא רק לבניהם.

המרגלים לא ידעו באמת את ערכה של ארץ ישראל, מדוע היא נבחרה מכל הארצות, איזו סגולה מיוחדת יש לה שהיא חביבה מכל העולם, לא ידעו שהיא נבראה ראשונה וממנה הושתת העולם שנאמר "עד לא עשה ארץ וחוצות, וראש עפרות תבל" ופרש"י ארץ - אלו שאר הארצות. חוצות - מדבריות. תבל - זו ארץ ישראל.

ודע לך כי המקום היחידי הראוי לשם "תבל", הוא ארץ ישראל שהיא מתובלת מכל הארצות, שכל הארצות כמה הן יפות ויש להן בתים יפים גינות פרדסים מעינות וכו' בכ"ז יש בזו מה שאין בזו אבל ארץ ישראל אינה חסרה כלום. כמ"ש "ארץ אשר לא תחסר כל בה".

ועוד שיש בה "תבלין" מיוחד שאין בשום מקום, שהיא התורה הקדושה - חכמה ותבונה, כי מציון תצא תורה, וגם היא שער השמים לקבל התפילות להוריד שפע, ומסוגלת ליראת שמים לקדושה, לטהרה, לנבואה ולרוה"ק, וכמ"ש "אורא דארץ ישראל מחכים, ואבותינו חשקו בה כי הם הבינו את מעלתה, אבל עם ישראל במדבר לא ידעו שום דבר מזה, ולכן בסופו של דבר שלחו מרגלים.

ומבואר בספרי כי אלמלא שלחו המרגלים לא היה צורך לכלי זין, ויש לומר דהענין הוא על פי מה שמבואר - אמר הקב"ה לישראל, בעולם הזה על ידי שהיו שלוחי בשר ודם, נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, אבל לעולם הבא אני משלח לכם מלאכי ויפנה את הדרך שנאמר הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני. מבואר דעבודתם היתה לפנות את הדרך, והיינו דכמו שהמסעות במדבר היו להכניע את כל כחות הסט"א שמשכנם במדבר כמו שכתוב בזוה"ק, כמו כן היו מריבין להכניע קודם את כל כח הקליפות מלכי כנען, ואחר כך ממילא היו כולם נכבשים בקל, וכמאמר הכתוב (ישעיה כ"ד כ"א) יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואחר כך ועל מלכי האדמה על האדמה, וידוע דעיקר חיות החיצונים היא ממה שנמצאים בישראל עבירות ומעשים

בלתי מזוככים, ומובן שלהכניע את החיצונים צריכים להיות אנשים קדושים וטהורים מכל עניני תיעוב, ואם מצא אף באחד, מעשים לא מטהורים שוב יש להם אחיזה על ידו לינק מן הכלל כולו, שכל ישראל הם כאיש אחד, ועל כן מצורע משולח חוץ למחנה ישראל, למען לא יינק החיצונים על ידו מכל הכלל, ומובן דכל זה הוא אחר שעברו ישראל את הירדן ונתערבו זה בזה ונעשו כלם כאיש אחד חברים, אבל קודם לא היתה להם אחיזה באמצעות הפרט בכל הכלל.

משה רבנו שולח מרגלים שהם החכמים הגדולים ביותר וצדיקים שיודעים לשלוט בס"מ, והתעברו בהם נשמות השבטים ונשמות לוי נתעברה ביהושע

וכאשר ראה הקב"ה כך כמו שכתבנו, אמר למשה תשלח מרגלים צדיקים. והמרגלים היו כולם חכמים גדולים, נשיאי ישראל שאין כמותם בעולם, כל אחד ראש בני ישראל הוא, וזה רמוז בפסוק "שלח לך אנשים" ס"ת חכם. וכמו שהחכם יודע למול הבן ולהסיר הקליפה והערלה של הילד כן הם ידעו להסיר קליפת כנעני גרגשי אמורי פריזי חיוי יבוסי חתי ר"ת שלהם ע"ה סמא"ל וידעו סוד הדבר והיה להם כח לשלוט בסטרא אחרא ובקליפות. ולא עוד אלא שמשה שלח אותם והקב"ה עיבר בהם נשמות השבטים, ולכן כתוב "בני ישראל המה", כלומר שבניו של יעקב אבינו מעוברים בתוך כל אחד ואחד מהמרגלים וזה שאמר כל נשי"א בהם נשי"א ר"ת נשמות שבטים ילוו אותם שהם בני ישראל ממש, ואומר רבי יעקב אבוחצירא "כולם אנשים" אנשים ר"ת אלו נשמות שבטי יה מעוברות, שהיו מעוברות בהם נשמות השבטים.

מדוע דוקא יהושע וכלב ניצלו, ומדוע משה רבנו התפלל במיוחד על יהושע

והנה י"א שבטים נתעברו בי"א מרגלים אבל שבט לוי לא היתה לו נחלה בארץ ישראל ולא הוצרך לשלוח מרגלים, ובמקומו נחלק שבט יוסף לשנים מנשה ואפרים, ובמרגל של מנשה נתעברה נשמת יוסף כמ"ש למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי. וכשמוזכר מטה אפרים שגם הוא בנו של יוסף לא כתוב יוסף אלא למטה אפרים הושע בן נון, ונשאר בלא עיבור ולכן נתיירא משה וברכו וקרא לו יהושע שהוסיף לו אות י' י"ה יושיעך מעצת מרגלים, ועי"ז המשיך לו נשמת לוי שלא היה מרגל משבטו, כי לוי הוא המעשר שבשבטים. ואומר רשב"י שאות י' זו לקח אותה הקב"ה משרי אשת אברהם ונתן ליהושע ופייס אותה הקב"ה ואמר לה מתחילה היית בשם של נקבה ועתה את בשם של זכר, וכן את בראש האותיות של התיבה ולא בסוף המילה כמו קודם אצל שרי. ולפ"ז יובן מדוע אומרים יהושע בן נון בחיריק ולא בן בסגול, כי באות י' שבשרי אין ניקוד ואם ניקח אות י' משרי וניתן אותה ליהושע צריך לנקד אותה בשוא ומהיכן ניקח את הניקוד. אלא היה ניקוד סגול תחת ה'ב', ולקחנו מהמילה - בן, נקודות שו"א

ונשארה נקודה אחד ונעשה בן נון. ויהושע לקח שכר העשרה אנשים של המרגלים ולכן ניתוספה לו אות י' יתרה. ולמעשה משה רבנו היה צריך לילך משבט לוי ושלח את תלמידו יהושע ולכן נתעברה נשמת לוי ביהושע.

והנה בלכתם לקחו עצה רעה להוציא דיבת הארץ רעה ולכן נסתלקו מהם נשמות השבטים ורק יהושע וכלב חיו בין האנשים ההם, כי יהושע התפלל עליו משה כי הוא שליחו, וכלב התפלל אצל אבות העולם ולכן מהם לא נסתלקו נשמות השבטים.

אחד הטעמים ששלט בהם היצה"ר מפני שהלכו בזמן ששולט בו סמא"ל שנאמר "והימים ימי בכורי ענבים אותיות הקודמות לענבים - סמא"ל

ואחד הטעמים ששלט בהם היצה"ר והסכימו לדבר לשה"ר על ארץ ישראל, מפני שהלכו בזמן ששולט בו סמא"ל כמו שהסביר ר"ש מאוסטרופליא הי"ד על הפסוק "והימים ימי בכורי ענבים" בכורי ענבים פי' הבכור לתיבת עֲנָבִים כלומר אותיות הקודמות לענבים לפני אות ע' אות ס' לפני נ' אות מ', לפני ב' אות א', לפני מ' אות ל', הרי סמא"ל.

כלב הוא גלגול אליעזר עבד אברהם ולכן הלך לחברון

והנה צריך להבין מדוע דווקא כלב הלך לחברון. וכתב רבנו האר"י ז"ל בשער הגלגולים שאליעזר עבד אברהם התגלגל בכלב בן יפונה. והנה בתרגום יונתן על הפסוק (בראשית פי"ד פסוק י"ד) "וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי בתו שמונה עשר ושלוש מאות וירדוף עד דן" כתוב, שכאשר שמע אברהם שנשבה אחיו לוט ויחגור את נערו כלכי זין ולא רצו ללכת עמו, ובחר מהם את אליעזר בן נמרוד שהיה משול בגבורתו ככולם, שאליעזר גי' 318 ורדף עד דן.

נמצא א"כ שאליעזר בנו של נמרוד בן כוש אחי כנען בן חם בן נח, כי אחרי שניצח אברהם את נמרוד בכבשן האש נתן לו את בנו לעבד, והיה אליעזר עדיין בכלל ארור עד שאח"כ הסכימו מן השמים שיכנס בכלל ברוך ע"י ששירת את אברהם אבינו ע"ה באמונה ואח"כ נהפך משחור ללבן כי השחור שבו נדבק בלבן הארמי ולכן קראו לו כולם לבן הארמי בלשון סגי נהור.

וכאשר בא אצל לבן כדי לקחת את רבקה אמר לו לבן בא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פיניתי הבית - את הע"ז כי היה לו בית גדול והיה עשיר גדול והיה לו חדר לע"ז ופינה

את הע"ז לכבוד אליעזר שהיה צדיק גדול והוא גרם לתיקונו של אליעזר להתגלגל בכלב בן יפונה לכן כתוב בו "ויבוא עד חברון" עד חברון גי' זה הוא אליעזר עם ב' הכוללים.

וז"ש אברהם - "ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר" והוא ירש אותי וראה את זה אברהם ברוח הקודש שאליעזר יתגלגל בכלב בן יפונה שירש את חברון.

והנה כניסת המרגלים לא"י היא ביאה ראשונה. הגמ' אומרת אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי. ויש בזה סוד גדול של יום החתונה, שבו ניתן לאשה הכח לכל הצאצאים שהיא עתידה להביא לעולם.

המרגלים בכניסתם לארץ ישראל היו צריכים להכין את הכלי ותוך ג' ימים כבר הייתה ארץ ישראל מתמלאת מהמוני עם ישראל

כניסת המרגלים לארץ ישראל נמשלה לאשה - כליל הכלולות, המרגלים היו צריכים להכין את הכלי ותוך ג' ימים כבר הייתה ארץ ישראל מתמלאת מהמוני עם ישראל, אלא שהמרגלים הפרו את הברית והוציאו לעז על ארץ ישראל, וכתוב בתורה כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה, ושם לה עלילות דברים והוציא עליה שם רע, ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים.

ואם נתגלה שזה שקר, כתוב - ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו, וכך קשורים עם ישראל לארץ ישראל, שכיון שהוציאו עליה שם רע, לא יוכלו לשלחה לעולם.

וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה', אמרו רבותינו ז"ל נשתרבבה לשונם עד טבורם ותולעים יוצאין מלשונם ובאים לתוך טבורם. כתב בה"ג: אלו הימים שמתענים בהם מן התורה, והמתענה בהם לא יאכל ולא ישתה עד הערב בשבעה (עשר) באלול מתו מוציאי דיבת הארץ, וכתב על כך מרן הבית יוסף: בתשובת הרא"ש על זה שכתב בה"ג בשבעה באלול מתו מוציאי דיבת הארץ, אם על המרגלים הוא אומר, קשה על סדר המקראות, כי משמע שמתו קודם שאמר משה לישראל שימותו במדבר, ומסתמא משה לא המתין להתפלל על ישראל, ובתשעה באב התפלל, ואז אמרו ישראל חטאנו ועשו תשובה, והיאך ימותו המרגלים בשבעה באלול, כי היו מוציאי דיבת מתשעה באב עד ז' אלול, ודבריו תמוהים, ושמא מדובר במוציאי דיבת אחרים.

ול' נראה, דאפשר לומר שענשן של המרגלים היה שמיד נשתרבבה לשונם כדבר המדרש, והיו מתמצים בחולאים רעים עד ז' אלול, מה שלא היה כן לשאר מתי מדבר, שלא היתה מיתתם

אלא כמשחל ביניתא מחלכא, אבל הא קשיא לי, למה התקינו להתענות ביום שמתו מוציא דיבת הארץ, שמחה מיבעי באותו היום, דבאבוד רשעים רינה (משלי י' י'), ושמא מתענים מפני שלא זכו שתתקבל תשובתם דמסתמא שבו ולא נתקבלו. וכתב על דבריו הב"ח: לפי עניות דעתי, האמת הוא דלפי שכל ישראל נענשו על ידם לפי ששמעו לקולם ונגזרה עליהם גזירה וצרה גדולה שימותו במדבר, ועל כן מדרך התשובה קיבלו עליהם להתענות ביום זה לדורות, כדי שישומו ללכם העוון הגדול ששמעו לקול הרשעים ולא יחזרו עוד לעשות כעצת הרשעים.

עזרא ויהושע הם דמות סנדלפון ומטטרוון

והנה זכה יהושע להכניס את עם ישראל לארץ ישראל ואחריו זכה עזרא הסופר לעשות כן. וכתוב במדרש, עזרא ויהושע הם דמות סנדלפון ומטטרוון, עזרא במקום סנדלפון יהושע במקום מטטרוון דאיהו נער ומשרתו יהושע בן נון נער והם מבערים תרין קליפין אלו עשו וישמעאל.

יהושע בן נון שדומה לדג לשמוע תחנונים שלו בקרב הארץ, יהושע גי' יופיאל ורזיאל שרי התורה.

צריך להבין מדוע נתן הקדוש ברוך הוא אפשרות שכזו למשה רבנו לשלוח את המרגלים אשר גרמו לתוצאות חמורות

צריך להבין מדוע נתן הקדוש ברוך הוא אפשרות שכזו למשה רבנו לשלוח את המרגלים אשר גרמו לתוצאות חמורות לחרבן בית המקדש ולבכיה לדורות בתשעה באב, וגם נתעכבו עם ישראל במדבר ארבעים שנה כנגד ארבעים יום שתרו המרגלים את הארץ (כדלהלן בפרק י"ד, ל"ד) שהרי אם לא נשלחו המרגלים היינו נכנסים מיד לארץ זבת חלב ודבש ומקיימים את כל המצוות.

ויש לומר כי למעשה התעכבות עם ישראל במדבר היתה לטובתם, שהרי אילו היו נכנסים מיד לארץ ישראל לא היו מספיקים ללמוד תורה ממשה רבנו שהרי נגזר עליו שלא להכנס לארץ ישראל, כמו שכתוב "עתה תראה אשר אעשה לפרעה" דוקא עתה תראה, ואין אתה רואה מלחמת שלושים ואחד מלכים. וכן מצינו באלדד ומידד שנתנבאו במחנה שמושה רבם תנוח נפשו, ויהושע כובש את הארץ. ואם כן בחמשה חודשים הללו מאז יציאת מצרים ועד עתה כמה תורה הספיקו ללמוד ממשה, וגם לאחר שהיו נכנסים לארץ הלא לא יהיו מיושבים ללמוד תורה, כי שבע שנים כבשו את הארץ ושבע שנים חילקו אותה, הרי שבדאי לא היתה נשמרת התורה בלבם, והיו שוכחים כל מה שלמדו.

לכן לא מנע הקדוש ברוך הוא ממשה מלשלוח את המרגלים, אולם אמר לו, איני מצווה לך, כדי שלא ירהרו אחר מידותי. ואכן על ידי חטא המרגלים נתגלגל הדבר שהתעכבו ישראל במדבר ארבעים שנה וזכו שמשה רבנו ילמדם תורה משך ארבעים שנה בלי דאגות של פרנסה, כי היה להם מן, וגם לא חסרו להם בגדים שנאמר "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה". הבגדים גדלו עמם ומהם היו גוזרים לתינוקות הנולדים לעשות להם בגדים.

ומה גם שזכו לשתות מבארה של מרים ארבעים שנה, שבמים הללו היתה סגולה מיוחדת שמי ששותה מהם היו נפתחים לו מעיינות החכמה ותורת משה היתה נשאת בלבו בלי לשכוח.

כיום אין ידוע לנו היכן נמצאת בארה של מרים. רבנו האר"י ז"ל ידע היכן היא, וגילו לו מן השמים שנשלח לעולם הזה למען רבי חיים ויטאל (מהרח"ו) וצריך להעביר לו את חכמת הקבלה. כמו כן נודע לו שנותרו לו שנה או שנתיים לחיות, ובזמן הזה צריך להעביר את חכמתו לרבי חיים.

והנה באותו זמן הגיע האר"י ממצרים לצפת (והיה אז בערך בגיל שלושים ושש) וגם רבי חיים הגיע מדמשק לצפת, ונסמך להוראה מפני מרן הבית יוסף, כיון שהיה בקי גדול בש"ס וכל מי שהיה יודע את כל מסכתות הש"ס עם פירוש הר"ן בעל פה היו סומכים אותו. מהרח"ו למד עם קבוצה של תלמידי חכמים את חכמת הקבלה, ומכיון שלא הכיר כל כך את כח חכמתו של האר"י בקבלה לכן לא ראה צורך ללכת אליו ללמוד אצלו. פעם למד עם תלמידיו קטע בזוהר ובקבלה ונתקלו באיזו קושיה ולא ידעו את פתרונה. ישב מהרח"ו בתענית וביקש שיסייעוהו מן השמים להבין את הסוגיה, אמרו לו בחלום מן השמים, כי רבי יצחק לוריא אשכנזי (האר"י) יודע את הביאור.

הלך מהרח"ו להאר"י, וקודם כניסתו אמר לו האר"י, הגעת לכאן כדי שאבאר לך ענין פלוני, הנה כך וכך ביאורו. ואחר שנתרצה בפירושו, אמר לו האר"י, יש פירוש יותר בהיר מזה. ביקש מהרח"ו מהאר"י ז"ל לומר לו את הביאור הנוסף וכן עשה. האר"י באר לו הענין בצורה נוספת ואמר לו כי יש בענין ששה פירושים כנגד ימות החול, ואמרם לו, ומהרח"ו משתאה לדיעותיו של האר"י.

ואז הוסיף האר"י ואמר לו כי יש עמו פירוש נוסף מופלא מאוד. אך הוא אינו ראוי לשמעו. מהרח"ו ששמע זאת הצטער מאוד, ישב בתענית והתחיל לבקש רחמים מהשם יתברך שהאר"י יגלה לו את הפירוש השביעי. ואז הודיעוהו מן השמים כי ילך שוב אצל האר"י וילמד

אצלו חכמת הקבלה. האר"י ז"ל קבלו בשמחה ואמר לו שיש לו עוד זמן קצר לחיות (כעשרים חדשים) ושהוא נשלח מהשמים למענו.

והנה כשהתחיל האר"י לפרש לו את הפירוש השביעי לא תפס רבי חיים את הביאור מעומק הענין, ואז אמר לו האר"י שילכו יחד לימה של טבריה וישתה מבארה של מרים. כשהגיעו לימה של טבריה הצביע האר"י על מקום מסוים ואמר לתלמידו שישאב מים וישתה, ומאז ששתה קלט את כל הגילויים שגילה לו האר"י הקדוש, וחיבר את ספריו: שמונה שערים, שער הכוונות, מאמרי רשב"י ועוד. ע"כ.

ואם כן אנו יכולים לתאר לעצמנו לאילו השגים גדולים הגיעו עם ישראל במדבר, כי על ידי שתיית מי הבאר לא נשתכחה תורתם, ועל ידי אכילת המן זכו להתעלות רוחנית וכמו שאמרו חז"ל (יומא ע"ה): עה"פ (תהלים ע"ח) "לחם אבירים אכל איש" מן שאכלו בני ישראל במדבר היה מאכל של מלאכי השרת, לחם שנבלע במאתיים וארבעים ושמונה אברים.

אם כן, רצונו של הקדוש ברוך הוא היה שעם ישראל יתעכבו מלהיכנס לארץ זבת חלב ודבש כדי שיכנסו לארץ במטען גדול של תורה שהועיל לדורות.

וידוע כי בבארה של מרים היתה רפואה, שמי שנחלה ושותה ממימי הבאר היה מתרפא, כמו שכותב הכלבו שנהגו הנשים לדלות מים מהבארות במוצאי שבת לאחר ברכו, משום שאז בארה של מרים עוברת על כל הבארות, ויתכן שבאותו רגע שתדלה תעבור שם הבאר.

ומעשה באשה אחת שבעלה היה מוכה שחין והלכה לדלות מים במוצאי שבת ונודמנה לה בארה של מרים ומילאה ממנה ולא ידעה מזה. לאחר מכן פטטה עם חברותיה וחזרה לביתה באיחור. בעלה כעס עליה מאוד ומחמת זה נפל הכד מידה ונשפך ונתזו ממנו כמה טיפות על בשרו. ובכל מקום שנפלו המים התרפא בשרו כבשר תינוק. הבעל הצטער מאוד, ואמר: אילו הייתי שותה מהמים הללו כל גופי היה מתרפא. ועל זה אמרו חז"ל (קדושין מ"א.) רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו (מדרש אגדה הובא בבית יוסף אור"ח סי' רצ"ט).

אם המים הועילו לאותו מוכה שחין לרפאותו באותן מקומות שנגעו המים על בשרו, נתאר לעצמינו כמה זכו ישראל ששתו מבארה של מרים ארבעים שנה.

הסבר ענין המרגלים מראש הישיבה

זמו"ר הגאון הגדול ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצוק"ל כתב בספרו "קול יהודה" שהנה בפרשה זו ישנן שאלות גדולות: א. כיצד קרה שהמרגלים הוציאו דיבת הארץ. אנשים

שהיו צדיקים ראשי אלפי ישראל וראו במו עיניהם את נסי ה' כיצד אמרו שלא יוכלו לעלות וכיצד חשבו, שבנ"י יאמינו להם. ועוד יותר, כיצד העם האמינו ובכו בכיה לדורות. ועוד יותר תמוה על כלב שהיה במבוכה כ"כ עד שהלך להשתטח על קברי אבות שלא יכשל. ועוד יש להתפלא על תשובתם של יהושע וכלב שאמרו "ואתם אל תיראו וכו' כי לחמנו הם". פירש"י נאכלם כלחם. פלא פלאים, לא מצאו יהושע וכלב ביטוי אחר אלא שנאכלם כלחם הלא דבר הוא.

מה שנראה להסביר וליישב כל השאלות לאחר התבוננות בספר בן איש חי ובספרים קדושים אחרים הוא כך, כי המרגלים ידעו כי כל הנסים והנפלאות הגלויים שהיו לישראל במדבר, ירידת המן, השלו והבאר וכו', לא יהיו יותר בא"י כי שם היו צריכים לעבוד בעצמם לחרוש, לזרוע, לקצור, ולעבוד, וכן המלחמות שהיו להם במדבר דרך נסים ונפלאות גלויים לא יהיו יותר בא"י, כי שם יהיו צריכים להלחם באופן טבעי, ולא ע"י שופרות וכד' אלא בנשק ממש, ומעתה כשידעו המרגלים כל זאת, לכאורה הם צודקים, כי כפי ההגיון לעשות מלחמה, חגבים נגד ענקים כפי הטבע לא בא בחשבון. הם שראו במו עיניהם את הענקים וכל אנשי מדות שהיו שם, וראו את עצמם כחגבים, עליהם להגיד את האמת שלפי הטבע לא יוכלו להלחם עם הענקים, כי מלחמות בשופרות כמו שהיה ביריחו טרם שנכנסו לארץ, לא תהינה יותר, וא"כ בודאי שלא יוכלו לעמוד בזה, ועליהם להגיד מה שחושבים. אמנם בדבר אחד הם טעו, הם לא ידעו שגם בטבע גנוז בו הנס, וכמו שהיה באמת, ולכן כלב פחד שמה גם הוא יטעה כמותם, שלפי ההגיון הם לא יוכלו להלחם והם צודקים, ועליו גם הוא להגיד את האמת, ולכן הלך להשתטח על קברי האבות שלא יכשל, ובה נתיישב לנו הכל.

מוסר חוצב להבות בחומר איסור לשון הרע

כל נשיא הלך לשבטו בליל ט' באב ואסף את כל השבט והיה בוכה ומכה ראשו בכותל ומורט את זקנו ומסביר בבכיות כמה ארץ ישראל קשה ולא כדאי לבא לא"י ואותו שבט היה בוכה ומצטער ואז נגזרה עליהם אותה גזירה קשה

צא וראה מה גרמו המרגלים שדברו לשה"ר על עצים ואבנים. כיצד עשו כל נשיא הלך לשבטו בליל ט' באב ואסף את כל השבט והיה בוכה ומכה ראשו בכותל ומורט את זקנו ומסביר להם בבכיות כמה ארץ ישראל קשה ואוכלת יושביה ולא כדאי לבא לא"י וכו', ואותו שבט היה בוכה ומצטער וכל הלילה היו מיללים ובוכים עד שלקראת הבוקר הלכו כל השבטים אצל משה

ואהרן והיו בוכים ואז נגזרה עליהם אותה גזירה קשה וגרמו: א. בכיה לדורות שידוע שהם חזרו ביום שמונה לחודש אב וספרו את הלשון"ר לעם ובלילה בכו העם וגרמו שיחרבו בתאריך הזה ב' בתי המקדש. ב. גרמו למותם של כל דור המדבר שמשך 38 שנה היה כל אחד מישראל חופר קבר בת"ב ונכנס לתוכו, בכל פעם מתים כ- 15-16 אלף איש. ג. שלא זכו להיכנס לארץ ישראל.

תנא דבי רבי ישמעאל כל המספר לשון הרע מגדיל עוונות כנגד ג' עבירות - ע"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים. כתיב הכא לשון מדברת גדולות ואילו בע"ז וגילוי עריות כתיב לשון גדולה, לכן כולם למדים ממנה.

מות וחיים ביד הלשון

א"ר חמא בר חנינא מאי דכתיב "מות וחיים ביד הלשון"; וכי יש יד ללשון? אלא לומר לך מה יד ממיתה אף לשון ממיתה, א"כ מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך, אף לשון אינה ממיתה אלא מקרוב, ת"ל חץ שחוט לשונם, ואפי' ממרחק עצום הלשון ממיתה שנאמר "שתו בשמים פיהם ולשונם תיהלך בארץ".

לשון הרע דומה לחץ

הנביא ירמיהו מוכיח את ישראל - חץ שחוט לשונם מרמה דבר, בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו(ט' ז'), מפני מה דימה את הלשון לחץ, ביאר רבנו הגר"א: הוא כמו שדרך היורה בחץ שתחילה מושך החץ אל עצמו, ואחר כך עוזב החץ ועל ידי כך יורה למרחוק, וככל אשר יותר ימשוך תחילה לעצמו, כן יגדל כחו ותקפו של תנופת החץ, ונמצא שתגבורת מרוצת החץ היא עפ"י כמה שימתח וימשוך אליו.

כן הוא בדיוק אצל בעלי לשון הרע, מתחילים תחילה בשבח ואחר כך אומר הגנות והלשון הרע, וככל אשר ירבה תחילה לספר בשבח, כן יותר יאמנו ויתקבלו דבריו.

ונתבונן במעשה דוד ויהונתן שרצה לסמן יהונתן לדוד אם שונאו אביו שאול או לא, ועשו סימנים בחץ שאמר לו אם החץ ממך והלאה בשביל מה היו צריכים לחץ וכו' למה לא היו יכולים לדבר בפיהם, אלא כ"ז עשו כדי לא להכשל בלשון הרע.

מעשה ביהודי שהיה מספר לשון הרע כל ימיו וזו עבודתו, יום אחד בא לרב לבקש תיקון, אמר לו הרב תיקונך הוא שתקח עוף ותשחט אותו ותמרט את הנוצות ותפזר אותם ברחובות

קריה ואח"כ תאספם אם תצליח יש לך תיקון כלומר קשה מאד התיקון ללשון הרע. אמנם בודאי יש תיקון אם עושה תשובה גדולה ומקבל עליו לעסוק בתורה כמש"כ "מרפא לשון עץ חיים".

הלשון לפעמים היא הטובה ביותר ופעמים היא הרעה ביותר

רבן גמליאל בקש מטבי עבדו, לך לשוק תביא לי חלק הכי טוב של הבהמה, הלך והביא לו לשון משובחת, למחרת אמר לו תביא לי החלק הכי גרוע של הבהמה, הלך והביא לו לשון, שאל אותו הא כיצד כשרציתי חלק הכי טוב הבאת לי לשון וגם היא חלק הרע ביותר. אלא הלשון לפעמים היא הטובה ביותר ופעמים היא הרעה ביותר, תלוי איך ובמה משתמשים בה, כמו שרמזו שהכל נהיה "בדברו". אדם שמקדש את הלשון הוא בגדר צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

מספרים שפעם רבנו הקדוש עשה סעודה לתלמידיו מלשונות שחלקם היו קשים וחלקם רכים, והיו התלמידים בוררים הרכים אמר להם כן אתם תמיד צריכים לבחור לדבר רק דברים רכים.

הלשון דומה לחרב חדה

ר' יהודה בנו של רבי חייא חתנו של רבי ינאי היה לומד בישיבה של רב וכל ער"ש היה בא לביתו. ובעת שהיה הולך לביתו היה הולך לפניו עמוד אש, ערב שבת אחד ראה שלא הגיע, אמר אם חי הוא לא יכול להיות שלא יבוא, א"כ כפתו מטתו וכו' ומת, כי באמת היה עוסק בלימודו ולא מת אלא כיון שיצא מפיו של ר' ינאי שמת מיד מת רבי יהודה, והרי רבי ינאי לא חפץ שימות חתנו אלא אומר ר' אלחנן וסרמן הלשון דומה לחרב חדה וכל עוד הסכין חדה אם פוגעת אפי' שלא במתכוון, היא פוגעת וכו'.

אמר לו האר"י שיבקש מהאשה מחילה

ומעשה היה בעיה"ק צפת בזמן האר"י ששמו שם עשרה שומרים לשמור שלא יכשלו אנשי הקהילה בעבירות, והאר"י היה אחד מהם. והנה יום אחד, אחד מהשומרים ראה אשה מקושטת יוצאת מחצר של אחד שחשוד על א"א וכינס את כל השומרים וביניהם היה גם האר"י וסיפר להם הענין, אמר לו האר"י שזיהר קודם לבדוק את העניין כי הוא יודע שאשה זו כשרה ובעלה שלח לה איזה חפץ ביד השכן של אותו חשוד והלכה לקבל ממנו את החפץ, וכן היה שהיה צריך למסור לה איזה סוד וכו' ולכן הייתה צריכה לכנס לחצר זו. אותו ממונה בדק את

הענין ומצא שבאמת האשה כשרה ובא לבקש מחילה מהאר"י, אמר לו האר"י שיבקש מהאשה מחילה.

ואדם צריך לבקש ולהתפלל לפני ה' שת שיציל אותו שלא ידבר לשון הרע כמו שמצינו אצל כלב שהלך להתפלל על קברי האבות בחברון וזכה להנצל, וכן יהושע שמשח רבנו ברך אותו מכיון שהוא תלמידו וזכה להנצל מצרה זו.

דואג האדומי מספר לשוה"ר לשאול המלך על כהני נוב

וידוע עוון סיפור לשון הרע, שבשעה שברח דוד והגיע לנוב עיר הכהנים, היה שם דואג האדומי. שאלו את דוד: "לחם הפנים מהו שידחה את השבת", אמר להם: "סידורו דוחה את השבת ולא לישתו ולא עריכתו דוחין את השבת". אמר דואג: "מי הוא זה שבא להורות לפני", אמרו לו: "דוד בן ישי הוא". וירא כי נתן אחימלך הכהן הגדול לדוד צידה לדרך, וחרב, וגם שאל לו באורים ותומים. ויבוא אל שאול ויאמר אליו: "מרדו בך כהני נוב", וישאלהו המלך: "מדוע זה תדבר כדברים האלה", ויען דואג: "עברו הכהנים על ההלכה האומרת כי אין לשאול באורים ותומים כי אם למלך לבדו, וישאלו לדוד באורים ותומים". ויקצוף המלך מאוד ותבער בו חמתו, ויאמרו לו אבנר ועמשא לא כן ההלכה, אלא שואלים למלך ולב"ד ולמי שצורך ציבור בו, ודוד צורך הציבור היה בו. ולמה זה המלך תרגז על הכהנים אשר הורגלו לשאול באורים ותומים בשביל דוד".

כשמוע שאול את הדברים הללו וישאל את הסנהדרין ויאמרו לו ככל אשר הורוהו אבנר ועמשא. ולא שמע דואג אליהם וישכנע את שאול כי טעות בידי הסנהדרין וכי הוא לבדו יודע את ההלכה. וישלח המלך לקרוא לאחימלך ולכל הכהנים אשר בנוב, ויבואו כולם אליו. ויאמר שאול: "שמע נא בן אחיטוב, למה קשרתם עלי אתה ובן ישי בתתך לו לחם וחרב ושאלו לו באלהים", ויען אחימלך ויאמר: 'היש למלך בכל עבדיו אדם נאמן כדוד, ומדוע זה אמנע ממנו דברי אלהים, והרי לא מהיום שואל אני עבורו באורים ותומים', ויקצוף שאול מאוד על אחימלך ויאמר לו: 'בן מוות אתה. הן כמו פיך אמרת כי שאלת לדוד פעמים רבות באורים ותומים, לכן מות תמות אתה ובית אביך'. ויצו שאול את אבנר ועמשא: 'סובו והמיתו את אחימלך ואחיו הכהנים כי עשו יד אחת עם דוד ולא גלו אזני כי בורח הוא מפני'. ולא רצו עבדי המלך לפגוע בכהנים ויפן המלך לדואג ויאמר אליו: 'אתה הכית את הכהנים בלשונך, הכם עתה בחרב', כאשר אמר שאול את הדברים האלו יצתה בת קול ותאמר: "אל תרשע הרבה" ויהרוג דואג האדומי את כהני נוב שמונים וחמשה איש במספר, ולא חס על אחד מהם ויפגע אף בטף

ובנשים, בסוסים ובחמורים ובשוורים - את כולם הכה לפי חרב. אמר דוד לדואג: אתה, גיבור ועשיר וראש לסנהדרין, מתעסק ברעה הזאת ואומר לשון הרע, למה עשית כן, בסוף רצה דואג להרוג את דוד ואמר שהוא מורד במלכות, אמר הקב"ה מתורתי אתה מורד, סופך ללקות על ידי התורה, ולבסוף הרגו אותך תלמידיך שהיה מטהר הטמא, ומטמא הטהור.

והנה דואג האדומי הוא היה החוטא בזה שדיבר לשה"ר על דוד, ודוד לא היה הגורם, אלא היה נרדף מצד שאול, ואעפ"כ היתה תביעה על דוד, ועונש גדול נענש ע"ז, או יכלה זרעו ח"ו או למסרו ביד אויב, הרי מבואר כמה חמור איסור סיפור לשון הרע, ואין אדם שיודע מה יהיו תוצאות הגרמא שלו.

והגמ' בסנהדרין (צ"ג) אומרת אמר רבי יוחנן שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג, אחד ששיכח תלמודו, ואחד ששרף נשמתו, ואחד שפיזר אפרו בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ולא היה חי אלא ל"ד שנים ואחיתופל ל"ג שנים, שנאמר "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם".

אמר החפץ חיים לאחד מתלמידינו אם תזכה לעלות לארץ ישראל, עליך להזהר זהירות יתירה מלשון הרע

ויוציאו דבת הארץ, בשנת תרמ"ד בא לפני רבנו החפץ חיים יהודי נכבד מן העיר רובוביץ שבפלך מינסק לשאול בעצתו בנוגע לעלייה לארץ ישראל, אמר החפץ חיים: דע לך כי שם בארץ ישראל, שולט בעוונותינו הרבים כחה של דיבה רעה, זיק בלתי כבוי, כפי הנראה מדיבתם הרעה של המרגלים. לפיכך, הוסיף הח"ח ואמר, אם תזכה לעלות לארץ ישראל, עליך להזהר זהירות יתירה מלשון הרע.

לכן נלמד מכאן כמה אדם צריך לשמור את הכלים שנתן לו הקב"ה - הפה הלשון והשפתיים. ומעשה היה בערבי כפרי שמצא מטמון גדול כלי כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות סיפר לאשתו על המציאה והביאו את החפצים לביתם. אמר לאשתו כי בתיבה הגדולה של הזהב ישים תבן ומספוא לחמור, ובגביעי הכסף ובמגשים יתן אוכל לתרנגולים, והכתיר שם אותו על ראש הסוס להצילו מן הזבובים וכו' ואח"כ הגיעו הדברים למלך והמלך שלח לקנות ממנו את החפצים וניקה אותם יפה והזמין את הכפרי והראה לו את מעלתם וכו'. כן האדם יש לו אברים חשובים מאוד וצריך להשתמש בהם במצוות ולא בעבירות.

הגמ' בערכין דף ט"ז אמר ר' סימון אמר רב יהושע בן לוי קטורת מכפרת על לשה"ר יבוא דבר בחשאי ויכפר על מעשה חשאי.

אמר רב אלמלי לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו מארצנו

הגמ' בשבת נ"ו ע"ב אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר דוד למפיבשת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה. אמר רב יהודה אמר רב אלמלי לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו מארצנו.

לא להפקיר את הפה, שלא יתרגל לדבר לשה"ר

ומעשה היה באיזה מלך שהיה מאוד אהוב לבני מדינתו והיה לו איזה עבד כושי שהיה אוהב לשחק עמו שחמט היות והיה פקח גדול. יום אחד נכנס אחד משרי המלוכה ושמע איך המלך אומר לכושי "אדוני" והיה מביט מרחוק וכועס כיצד המלך קורא לעבד אדוני, והרי קורין כן לשרים וכו'. הלך ואסף את השרים וסיפר להם את הענין ונכנסו כולם למלך וכעס המלך מאוד וסיפר את הענין לכושי והכושי בחכמתו אמר שהוא יסדר את הענין. מה עשה הזמין את השר לשחק עמו וכו' ובינתיים משך אותו במשחקים ומדי פעם היו משחקים ופעם הופיע המלך וקבעו ביניהם שישחקו שלשתם ובמשך המשחק קרה השר למלך "כושי" היות והתרגל לקרוא כל הזמן כושי כושי, כעס עליו המלך ופסק את דינו למוות והתחנן לפניו השר ואמר לו שזו היתה פליטת פה, אמר לו המלך ומדוע אתה לא דנת אותי לכף זכות של פליטת פה.

מזה נלמד לא להפקיר את הפה, שלא יתרגל לדבר לשה"ר, וצריך האדם כאשר שומע לשוה"ר למחות ולא לשתוק, להראות שהוא מתנגד לדברים ולא לומר קודם אתקן את עצמי.

צריך למחות מיד על לשוה"ר

מסופר על כפרי אחד שהיה שואב מים והיה השואב של הפריץ. פעם אחת הגישו לפריץ תה והיה בו חול, שאל אותם האם זה סוכר או חול כשהתברר שזה חול אמר לשואב שמהיום יסנן את המים שלש פעמים וכן היה עושה. פעם פרצה דליקה חמורה אצל הפריץ וחיכו למים ועדיין השואב לא הגיע, רצו אליו שימהר ואמר שהוא מוכרח לסנן את המים...

וכן כאשר אנחנו רואים אש מתלקחת של לשוה"ר איננו צריכים לבדוק ולסנן את העניינים אם אנחנו בסדר, אלא למחות מיד.

כתוב בפסוק "וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע כלו הפך לבן טהור הוא" תהפוך את מילת כלו יצא וכל ר"ת זאהבת לרעך כמוך. אז הוא טהור.

מי שמדבר לשוה"ר מתגלגל בכלב נובח

כתוב ויקרא לה נובח - מי שמדבר לשוה"ר מתגלגל בכלב נובח. כמש"כ "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה" דיש בתוכם נפש שדיברה לשוה"ר - לכן לא ידעו שבעה כי אין להם מזונות ופרנסה, כמו הכלב שנובח שרוצה לאכול, וגם שם הקלי' של הכלב הוא "בלאדן" אותיון בל-אדון שהוא כופר בעיקר.

ור"ת לה נובח בשמו - נב"ל דהמדבר לשוה"ר הוא נב"ל ואם נשמר בלשון - חסיד"ג גי' נב"ל. ויקרא לה נובח ר"ת גי' אלהים שמידת הדין מתוחה עליו.

העגל שעשו במדבר היה שור וחמור, חציו שור וחציו חמור, ואז שלט בהם הנחש ר"ת נ'חש ש'ור ח'מור, ולכן לוקה בצרעת שהיא גי' "שור חמור"

וכתב הגאון חיד"א כי מצא בכתב יד קדמון שהעגל שעשו במדבר היה שור וחמור, חציו שור וחציו חמור, ואז שלט בהם הנחש ר"ת נחש שור חמור, ולכן לוקה בצרעת שהיא גי' "שור חמור", ואמר הזוה"ק לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו, כי מהחזק שלהם יוצאת קליפה קשה מאוד והיא נקראת "כלב" כי אותיות אמצעיות של שו"ר וחמו"ר גי' כלב. ובקליפה קשה זו, מתגלגל המדבר לשה"ר, רח"ל.

שאלו את הנחש איך אתה נושך, אמר מבין השיניים

כתוב במדרש שאלו את הנחש איך אתה נושך, אמר מבין השיניים, ותמוה מה הפירוש שנושך מבין השיניים, אלא אם תשים שטן מתחת נחש כזה:

נ ח ש

ש ט ן

יצא ב' אותיות ראשונות "שן", ב' אותיות אחרונות "שן", ב' אותיות האמצעיות "חט" שאלו את הנחש ממה אתה נושך, אמר מבין השיניים בגלל שאדם חוטא.

הקב"ה נתן את הפה ואת הלשון ללמוד תורה ואם לא לומד תורה, מאכילים אותו גחלי רתמים. וידוע כי גחלי רתמים בוערים במשך שנה, כמסופר על אב ובנו שהלכו ביער והדליקו

מדורה מעצי רתמים וחזרו לביתם. ולאחר שנה עברו שוב באותו יער ומצאו שהמדורה עדיין בוערת. ופירש האלשי"ך את כוונת הפסוק - "חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים" שהלשון הרע כוחו גדול שאפי' אם שמע לפני שנה ואפי' עשר שנים על פלוני שהוא עצל, אע"פ שיראה אותו עשר שנים שהוא זריז בכ"ז הלשוה"ר עובדת ויחשוב שהוא עצל, כי הגחלים בוערים.

מהי אומנותו של האדם בעולם הזה יעשה עצמו כאלם

מעשה היה במלך פרס שחלה. א"ל הרופאים אין לך רפואה עד שיביאו לך חלב לביאה ונעשה לך רפואה. ענה אחד ואמר אני אביא לך חלב לביאה אם רצונך יתנו לי עשר עזים, אמר לעבדיו שיתנו לו, נתנו לו. הלך לגוב אריות והיתה שם לביאה אחת מניקה גוריה. יום אחד עמד מרחוק והשליך לה עז אחד ואכלה, יום שני נתקרב לה מעט והשליך אחרת לה, וכן עשה עד שהיה משחק עמה ולקח מחלבה וחזר לו, כשהיה בחצי הדרך ראה בחלום והיו אברים מתריסין זה עם זה, הרגלים אומרות אין בכל האברים דומים לנו, אם לא הלכנו אנו לא היה יכול ליקח החלב. הידים אומרות אין כמותנו, אם לא היינו עושין אין הדבר כלום. אומר הלב אם לא נתתי העצה מה הועלתם כלכם. ענתה הלשון אם לא אמרתי הדבר מה היה עושה, השיבו לה כל האברים איך לא יראת להדמות אלינו, ואת במקום חושך ואין בך עצם כבשאר האברים. אמרה להם עוד היום תאמרו שאני שולטת עליכם. שמע האיש את הדברים, הלך אל המלך, א"ל אדני המלך, הילך חלב כלבתא. קצף המלך וצוה המלך לתלותו, כשהלך התחילו האברים לבכות. אמרה להם הלשון לא אמרתי אליכם שאין בכם ממש, אם אני מצלת אתכם, תדעו שאני עליכם אמרו לה הן. אמר לתולין אותו השיבוני אל המלך, אולי אנצל. השיבוהו אליו, א"ל למה צוית לתלותי, א"ל הבאת לי חלב כלבתא, אמר ליה מה איכפת לך ותהיה לך רפואה, ועוד לביאה כלבא קורין לה. לקחו ממנה וניסו אותה ומצאוה חלב לביאה, אמרו האברים הרי אנו מודים לך, הוי - מוות וחיים ביד הלשון.

"מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע"

מסופר במדרש מעשה ברוכל שהיה מחזר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי והיה מכריז: מי רוצה לקנות סם חיים שיאריך ימיו? שמע אותו רבי ינאי ואמר לו: בא אצלי ותמכור לי מהסם הזה. אמר לו הרוכל: לא אתה זקוק לזה ולא אלה הדומים לך. מכיון שהפציר בו עלה אצלו, הוציא לו ספר תהלים והראה לו פסוק שכתוב: "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע", אמר רבי ינאי כל ימי הייתי קורא את הפסוק הזה ולא ידעתי פשוטו, עד שבא רוכל זה והודיעני "מי האיש החפץ חיים".

והנה צריך להבין, מה היה קשה לרבי ינאי על הפסוק שלא הבין עד כה. עד שבא הרוכל הזה, ומה הוסיף לו הרוכל.

ויש לומר כי אותו רוכל שהיה מוכר כל מיני סמים לרפואה, הוכיח להם לבריות כי גם שמירת הלשון מהווה כמובנה הפשוט רפואה יעילה, הנותנת בריאות וחיים, שכן על ידי כך מונע האדם כל מיני מריבות, שנאות, התרגויות ותככים, דברים שמזיקים לבריאותו של אדם, מרופפים את עצביו ומקצרים את ימיו.

כששמע רבי ינאי כל זאת התפעל ואמר שתמיד היה מפרש את הפסוק: "מי האיש החפץ חיים" - שהכוונה היא לחיי העולם הבא, שם מקבל אדם שכר רב בעד שמירת הלשון, ומעולם לא עלה על דעתו שהדבר אמור גם לגבי החיים היומיומיים בעולם הזה, עד שבא אותו רוכל ופירסם את הדבר בין הבריות, כי שמירת הלשון אינה מצוה שמתן שכרה הוא רק בעולם הבא, אלא היא מהווה גם רפואה פשוטה לבריאותו של האדם ונותנת לו חיים, מאחר שעל ידה הוא מונע התרגויות וכו' החותרים תחת בריאות האדם ומקצרים את ימיו.

הקב"ה ברוב רחמיו נתן לנו מתנת חנם לדבר דבר בפנינו, א"כ היתכן שבמתנה שנתן לו השם נכעיסהו בלשון הרע ונבלות הפה וכיוצא

כתב בספר חדרי בטן למרן החיד"א זצ"ל: ילקוט, ויתורו את ארץ כנען. ראה הקב"ה שאין זכות לישראל שיכנסו לארץ, נזכר ליצחק שגולד לאברהם בן ק' שנה ושרה בת צ' שנה. וכנען גימטריא מאה ותשעים, משל למלך שהטה חסד על עבד מעבדיו, והגם שנימוסי המלכות ההוא כי אין שום אחד ואפילו שר אין לו רשות לחגור חרב, הלך בחסדו נתן חרב לעבד הנו' והרשהו לחגור חרב, והוא פלא מקים מעפר דל (תהלים קיג' ז), ואם העבד הזה גבה לבו עד שלקח חרבו נגד המלך, היש קץ לגדודי העונשים ומיתה משונה הראויה לעבד שהכעיס למלך בדבר שחננו והטיב עמו, וכן, כל היצורים אין להם כח הדיבור, וברוב רחמיו נתן מתנת חנם לאדם לדבר דבר, א"כ היתכן שבמתנה שנתן לו השם יכעיסהו בדבר לשון הרע ונבלות הפה וכיוצא להכעיס לבורא יתברך.

ופירש בזה (משלי טז' כ"ג) לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח, לב חכם העושה כל פעולותיו בהשקפה והסתכלות, הנה זה עומד להתבונן להשכיל מהות פיהו חשיבותו ותועלתו איך בזה נבדל מהנבראים שאינם מדברים, ואם כן אין לאבד סגולה יקרה מפנינים רק להשתמש בדברים המעולים ועסק בתורה, ועל שפתיו על החסד אשר לו מהשפתים והדבור יוסיף לקח לעסוק בתורה.

זכוונתו - על פי דברי חובת הלבבות (שער הכניעה ז'), שכשמדברים לשון הרע לוקחים העבירות של מי שדברו עליו, ונותן לו המצות שלו, ועל פי זה פירש הפסוק מי האיש החפץ חיים אוהב ימים (תהלים לד' יג') פירוש ימיו של עצמו שלא ילכו לאיבוד וזה על ידי שינצור לשונו מרע, ובאות ז' מפרש בזה רבנו הפסוק מה רב טובך אשר צפנת ליראך (תהלים ל"א כ') פירוש שיראי ה' נוסף להם רב טוב מאותם שהוכיחום, ועוד יש בחינה כזו שלוקחים זכויותיהם מאותם שהיו בעלי לשונות שדיברו עליהם לשון הרע. ובספר רב ייבי על התהלים כתב הוספה על חובת הלבבות בזה הלשון: והנה מדרך העולם שאחד מדבר על חברו לשון הרע, נמצא שמכבד לחברו מזכויותיו ולמחר מדבר חברו לשון הרע ממנו, נמצא שמחזיר לו זכויותיו. או למחר מדבר חברו שנטל ממנו זכויות, מדבר לשון הרע מאדם אחר נותן לו הזכויות שנטל בשביל שדברו עליו לשון הרע, ממילא כל ימיהם הם מחליפים זה עם זה.

וזה שכתב (בראשית מב' ט') ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם, ויאמרו לא אדוני כלנו בני איש אחד נחנו לא היו עבדיך מרגלים, ויאמר לא כי ערות הארץ באתם לראות, ויאמרו שנים עשר אחים אנחנו, והאחד איננו ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם.

זכתנו גורי האר"י ז"ל שאם המרגלים היו משבחים הארץ היו מתקנים חטא מכירת יוסף והיו זוכים ליכנס לארץ. ואפשר שזה הטעם שנתעברו השבטים במרגלים לסייעם, שאם היו מספרים בשבח הארץ נתקן עוון מכירת יוסף ועל השבטים מוטל לסייע בזה לתיקון חטאתם, וזו כונת יוסף לומר מרגלים, שעוון מכירתו יגרום להתעבר במרגלים, ולא הבינו עמקו ונצנצה רוח הקדש ואמרו כלנו בני איש אחד נחנו, שגם יוסף יתעבר במנשה כמו שכתב האר"י ז"ל. ועוד, לא היו עבדיך מרגלים פירוש אף שלגך עמם, כיון שרוצים לחטוא דנסתלק מהם כמו שכתב האר"י ז"ל בפירוש הכתוב וילכו דכשרצו לקלקל נסתלקו מהם. ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ, כונתי שתצטרכו ללכת וכשאמרו והאחד איננו אמר הוא אשר דיברתי.

מעלת ארץ ישראל

ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה

מובא בספרי פרשת האזינו וכן היה רבי מאיר אומר כל הדר בארץ ישראל וקורא קריאת שמע שחרית וערבית, ומדבר בלשון הקדש הרי הוא בן העולם הבא, אמרו בספרי (ראה נג') מעשה ברבי יהודה בן בתירא ורבי מתיא בן חרש ורבי חנינא בן אחי רבי יהושע ורבי יונתן,

שהיו יוצאים לחוץ לארץ, והגיעו לפלטום (מקום בחוץ לארץ) וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם, וקראו המקרא הזה "וירשת אותם וישבת בארצם", חזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה.

ועוד מעשה ברבי אליעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר, שהיו הולכים לנציבין אצל רבי יהודה בן בתירא ללמוד הימנו תורה, והגיעו לצידון, וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם, וקראו המקרא הזה (דברים י, כט) "וירשת אותם וישבת בארצם", חזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה.

דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, אנא מי יימר דזכינא לה

רבי זירא כי הוה סליק לארץ ישראל, לא אשכח מברא למעבר, נקט במצרא ועבר. אמר ליה ההוא צדוקי עמא פזיזא דאקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפזיזותייכו קיימיתו, אמר ליה דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, אנא מי יימר דזכינא לה, רבי אבא מנשק כיפי דעכו, רבי חנינא מתקן מתקליה, רבי אמאי ורבי אסי קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא, רבי חייא בר גמדה מיגנדר בעפרא מתוך שהיתה ארץ ישראל חביבה עליו, שנאמר (תהלים קב' טו) "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו".

אין תורה כתורת ארץ ישראל

אמרו חכמים "אשר שם הזהב" (בראשית ב, יא) אלו דברי תורה, שהם נחמדים מזהב ומפז. וזהב הארץ ההיא טוב, מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל. שם הבדולח ואבן השהם, מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדה, והיינו לפי שאויר ארץ ישראל מחכים.

מבקש אתה לראות את השכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל

כתב בסה"ק ראשית חכמה (תשובה ו' נא): ארץ ישראל, נודע שאין נבואה שורה אלא בארץ ישראל, ובמעלת ארץ ישראל כמה מעלות, אחת מהם, שאין שליטה והשגחה לשום חיצוני בה, דכתיב (דברים יא' יב) "עיני ה' אלהיך בה", ואמרו במדרש בפסוק (תהלים קה' ד) "דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד", אמר רבי יוסי בן חלפתא לרבי ישמעאל בריה, מבקש אתה לראות את השכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל, שנאמר "דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד", ופירוש "דרשו ה' ועוזו", התורה שנקראת עוז, שנאמר (תהלים כט, יא) "ה' עוז לעמו יתן", "בקשו פניו תמיד" היא ארץ ישראל, שנאמר בה (דברים יא, יב) "תמיד עיני ה' אלהיך בה".

מי שזכה להתקשר בחייו בארץ הקדושה, זוכה אחר כך להתקשר בארץ הקדושה העליונה ועוד במעלת הדר בארץ ישראל, פירשו בזה זונה זה לשונם: אמר רבי יהודה, אשרי חלקו של מי שזוכה לעשות משכנו בארץ הקדושה, שכל מי שזוכה לזה זוכה להמשיך מטל השמים שלמעלה היורד על הארץ, וכל מי שזוכה להתקשר בחייו בארץ הקדושה, זוכה אחר כך להתקשר בארץ הקדושה העליונה.

ובהמשך ולא עוד, אלא שאם זכה בחייו בארץ הקדושה, זוכה שיהיה נמשך עליו תמיד רוח הקודש, וכל מי שיושב ברשות אחרת דהיינו בחוץ לארץ נמשך עליו רוח אחרת זרה.

נמצא, שעיקר הדבקות להשגת החיים העליונים היא בארץ ישראל, ובפרט בירושלים, שירושלים של מטה מכוונת כנגד ירושלים של מעלה, ועשר קדושות הן, כדפירשו במשנה (כלים א' ו') וירושלים מקודשת יותר מארץ ישראל וכל סביבותיה, וכפי קדושתה כך תמשך ממנה דבקות החיים ביותר למתדבק בה, שאין בינו לבין הקב"ה מסך מבדיל.

ירושלים היא העליונה מכל הישוב

עוד כתב בסה"ק ראשית חכמה (אהבה ה' כט'): כעין זה, יש שבע ארצות למטה, וכולם בישוב, ורק שאלו בעליונים ואלו בתחתונים, וארץ ישראל היא למעלה מכולם, וירושלים היא העליונה מכל הישוב, וחברנו יושבי הדרום ראו בספרי הראשונים, ובספרו של אדם, שכך מחלק כל אלו הארצות שכולם נמצאים למטה, כמו אלו הרקיעים שלמעלה, דהיינו אלו על אלו ואלו על אלו, ובין כל ארץ וארץ יש רקיע המחלק בין זו לזו, ועל כן כל הארצות מפורשות בשמות, וביניהן גן עדן וגהינם, ויש ביניהן בריות משונות אלו לאלו, כעין אלו המרכבות שלמעלה, שמהם בב' פנים, ומהם בד' פנים, ומהם באחד, ומראה של אלו אינו כמראה של אלו.

רבי נהוראי סבא ירד לים הגדול, ונסער הים, ונאבדו כל אלו שהיו באניה, וקרה לו נס וירד בשבילים ידועים בלב הים, ויצא מתחת הים לישוב אחד, וראה מאלו הבריות שכולם קטנים, והיו מתפללים תפלה ולא ידע מה הם אומרים, קרה לו נס, ועלה, אמר: אשריהם הצדיקים שמשתדלים בתורה, ויודעים הנסתרות של סודות עליונים, אוי לאלה החולקים על דבריהם ואינם מאמינים.

מיום ההוא והלאה כשבא לבית המדרש, והחכמים היו אומרים דברי תורה היה בוכה, אמרו לו למה אתה בוכה, אמר להם בשביל שעברתי על אמונה בדברי חכמים דהיינו שלא האמין שיש שבע ארצות ובהן בריות משונות, עד שראיתי אותן ואני מפחד מן הדין שבעולם ההוא.

כמו ש"הלב" הוא באמצע וכל האברים ניזונים ממנו כן ירושלים היא באמצע כל העולם וכל העולם ניזון ממנה

עוד שם (קדושה ז, ג): ובאופן הזה תיקן הקב"ה ועשה את האדם גוף אחד, והתקין אברי הגוף סביב הלב, והלב שורה באמצע, וכל הגוף וכל האברים ניזונים מן הלב ההוא, שהוא תוקפו של כולם, והכל תלוי בו, והלב מתקשר ומתאחד במוח העליון השורה למעלה, וכך, בעת שברא הקב"ה את העולם, סידר את ים האוקינוס שיקיף את כל ישוב העולם, והישוב של כל ישוב העולם, והישוב של כל ע' אומות, וכולם מקיפים את ירושלים, וירושלים שורה באמצע כל הישוב, והיא מקפת את הר הבית, והר הבית מקיף את עזרת ישראל, והעזרות מקיפות את לשכת הגזית ששם יושבים סנהדרי גדולה, ולמדנו, אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, ולשכת הגזית מקפת לבית האולם, והאולם למזבח, והמזבח מקפת את ההיכל, וההיכל לבית קודש הקדשים, ששם שורה השכינה, והכפורת וכרובים והארון.

זכאן הוא הלב של כל הארץ והעולם, ומכאן ניזונים כל מקומות הישוב, שהם איברים של גוף דהיינו של העולם, והלב הזה שהיא השכינה ניזון ממוח שבראש, ומתאחדים זה בזה, וזה שאמר (שמות טו, יז) "מכון לשבתך פעלת ה'", וכעין זה למעלה למעלה.

פירוש הפסוק "ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו"

פירשו המפרשים על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל שאברהם קרא לירושלים יראה, ומלכי צדק קראה שלם, והקב"ה מה עשה קראה ירושלים, כמו שקראו לה שניהם דאז לא יכעס אחד מהם. ואברהם שקראה יראה, האלף וה"א נעשו עתה ואו, כלומר השם ירושלים מחובר מאותיות ירו של יראה ושלם של מלכי צדק, והאות א' וה"א של יראה, נחבר א' וה' ביחד - ו', ונוסיף אותו בין יר' לשלם ויצא ירושלים, וזה שכתוב ירושלים הבנויה שבנה השם יתברך שני שמות וחבר אותם יחד וזה שכתוב (תהלים קמו' ב') "בונה ירושלים ה'" וזה שכתוב "שחבורה לה יחדיו" שחבר הירו שלם יחד.

זבאופן אחר מאי ירושלים, על פי מה שאמרו אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק, ועתה נקראת ירושלים ולעתיד תהיה ירושלים, שלעתיד ה-כס יהיה כסא ותחזור האלף ולשם הוי"ה יחזרו ה"א וא"ו ויהיה שלם וגם הוי"ד של ירושלים תחזור, וזה שכתוב "דברו על לב ירושלים" (ישעיה מ' ב') שחסרה היוד מתוך ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה שתתמלא היוד בלב ירושלים כי נרצה עונה.

"שלח לך אנשים לטובתך ולהנאתך שתחיה עוד שלושים ותשע שנים"

"שלח לך אנשים", "לך" - להנאתך כמו "לך לך" (בראשית י"ב א', ופרש"י 'להנאתך ולטובתך), ומה הנאה יש למשה, אלא אומרים הכלי יקר ורבנו יוסף חיים ע"ה: אם לא היו המרגלים חוטאים ישראל היו נכנסים לארץ מיד ולא נשארים במדבר ארבעים שנה, ועל משה נגזר שלא יכנס לארץ והיה צריך למות שלשים ותשע שנה קודם, ועכשיו ששלח המרגלים ונענשו להשאיר במדבר ארבעים שנה נתארכו ימיו, וזהו "שלח לך" - להנאתך.

כנע"ן זה עולם הבא, ראשי תיבות כינור נעים ע"ם נבל

כנע"ן זה עולם הבא, ראשי תיבות כינור נעים עם נבל. ומה שאמר עלו זה בנגב אם תרצו לעלות לארץ הלזו בנגב, רוצה לומר על ידי התורה כמו שכתוב הרוצה להחכים ידרים, "וראיתם את הארץ מה היא", כמה היא חשובה, ואת העם היושב עליה, אלו צדיקים, החזק הוא, ויחמון למה זכו לה אי אתקיפו על יצריהון ואתקפו באורייתא למילעי בה יממא וליליא או שמא ארפאו מינה, "המעט הוא אם רב", אם סגי אין אינון דמשתדלי בפולחניה אי לא.

"וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאֲרָן עַל פִּי ה' (יג, ג)

"בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים", ביום רביעי בשבת

הנה, בגמרא (תענית כט.) תניא: "בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים", אך באיזה יום בשבוע הלכו המרגלים לא מבואר בגמרא. וכתב החתם סופר (עמ' סא ד"ה עוד שלח): "אותה שנה היה ר"ח ניסן ביום א', כברייתא דעשר עטרות, ועל פי חשבון א' מלא וא' חסר, היה כ"ט סיון [ביום] רביעי בשבת", וכו'.

אולם רבו בעל ההפלאה כותב בספרו פנים יפות (ד"ה בילקוט) שהלכו משם כבר בשלהי יום שלישי, וז"ל: אף דאיתא במסכת תענית דף כ"ט ששלחם בכ"ט בסיון, דהיינו לאחר האסף מרים בכ"ח בסיון מכל מקום הלכו משם ביום כ"ח סמוך לשקיעת החמה, שכבר נאספה מרים".

"וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וְעֲלִיתֶם אֶת הַהָר" (יג, יז)

משה רבנו נתן למרגלים את המטה שלו וכאשר היו נתקלים בבעיות עם ענקים משליכים את המטה וניצולים מהם, ורבי יהודה אמר שמסר להם משה שם קדוש וניצלו

רבי יצחק אמר כד הוי מטאן לגבייהו ענקים הוי שווין ההוא חוטרא דמשה ואשתזיבו מכולהון. כתיב הכא עלו זה בנגב וכתיב התם ואת המטה הזה, רבי יהודה אמר שמא קדישא מסר

לון ובגיניה אשתזיבו. ידמו כאבן כיון שנכנסו מרגלים לארץ כל מי שהיה אומר אלו מרגלים של ישראל היה דומם כאבן.

ועליתם את ההר, תתגברו על היצה"ר שנדמה להר

ארז"ל נגב זה צד דרום. מי שרוצה להחכים ידרים, א"כ התורה נמשלה לדרום, וידוע שיצה"ר נמשל להר כמ"ש (סוכה נ"ב ע"א) צדיקים נדמה להם היצר כהר, וזהו שכתוב עלו זה בנגב. כלומר ע"י שתעסקו בתורה שהיא בדרום. אז עי"ז ועליתם את ההר, תתגברו על היצה"ר שנדמה להר.

הראו לגר"א בחלום כ"ב מאות וששים אופנים על פרוש הפסוק עלו זה בנגב, ובאופן אחד מהם ידע כחות כל הבריות וכל אבר מה ענינו

כתב רבנו חיים מוולאז'ין בהקדמתו לפירוש רבנו הגר"א על ספרא דצניעותא: והתבונן נפלאות מאחת מהנה, שפעם אחת ביום א' דפסח הוו יתבי גבי רבנו הגר"א תרי תלמידי מתלמידי החשובים, ומאשר היו יודעים זה דרכו בקדש מעולם הפלגת שמחתו וחדוות ה' מעווז אשר היה שש ושמח ביום טוב, כמצווה עלינו בתורתו יתברך שמו אשר היה להפליא, וכאשר ראו אז שאין שמחתו במילואו וטובו כל כך כהרגלו, שאלו פיו הקדוש על זה, ולא רצה להשיב. ויפצירו בו מאד, ולא יכול להתאפק. אמר, מוכרחני לגלות לכם מה שאין דרכי מעולם בזה, לקיים דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, כי בזו הלילה בא אלי אליהו, כמדומה בזכרוני שאמר משמו שהיה אליהו, ואפשר חד ממתיתן עלאין, וגילה לי ענינים וחידישים נוראים אין חקר בשם ע"ב על פסוק עלו זה בנגב, ובעמדי בבקר מרוב הפלגת השמחה לא יכלתי להתאפק והרהרתי בהם קודם ברכות התורה, ונענשתי שתיכף נעלמו ממני ואינם, (הוא ז"ל, לפי שטתו הנקיה בשו"ע או"ח שגם הרהור בדברי תורה נאסר קודם ברכת התורה), ונחמוהו וברכו לו שהי"ת יחזיר לרבנו את אבידתו.

לאחר זמן מה שאלו אחד מהם אם כבר הוחזרה לו אבידתו, והשיב, ברוך ה' שנתגלו לי שנית, והמה כ"ב מאות וס' אופנים, וכאשר ידעתי מפני מה נתעלמו ממני כן אני יודע מפני מה נתגלו שנית. ואמר לו, שבאופן אחד מהם, אני יודע כחות כל הבריות וכל אבר מה ענינו.

"וְרֵאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מֶה הוּא וְאֵת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ" (יג, יח)

כל מי שהוא מעביר על מדותיו ישב לבטח בעוה"ז ולא יבוא עוד בגלגול

"העם" ר"ת המעביר על מדותיו, ולז"א "היושב עליה" - כי כל מי שהוא מעביר על מדותיו ישב לבטח בעוה"ז ולא יבוא עוד בגלגול, וכמו שרמזו בפסוק (תהלים ע"ח ל"ט) "ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב" - מי שיזכור שהוא רק בשר ודם ויהיה עניו ושפל ברך אז הרוח שלו כשתלך לא תשוב עוד פעם בגלגול לעוה"ז (בית יעקב). ויש בענין זה מסורה של ארבעה פסוקים "הלוך": א. "הלוך ונסוע הנגבה" (בראשית י"ב ט), ב. "ויגדל האיש וילך הלוך וגדל" (שם כ"ו י"ג), ג. "והמים היו הלוך וחסור", (שם ח' ה'), ד. "וישובו המים מעל הארץ הלוך ושוב" (שם ח' ג'), ויש מפרשים את זה על ענין הענוה, שמי שיש בו את מדת הענוה דהיינו שהוא בבחינת "הלוך וחסור" - שתמיד מרגיש עצמו במצב של חסרון, נכנע ושפל, אז הוא יהיה בחינת "הלוך ונסוע" - דהיינו שלא יחזור בגלגול כי תיקן את הכל בענוה שהיתה בו, אבל אם הוא בבחינת "הלוך וגדל" - שמגדל עצמו ומראה עצמו כאדם מכובד שהוא למעלה מכולם, אז הוא בבחינת "הלוך ושוב" שיחזור עוד פעם בגלגול לתקן את ענין הענוה.

ואמרו רבותינו המקובלים (יוסף תהלות לחיד"א פרק ע"ח) כל אדם ואדם כשחיסר איזה מצוה או משהו שלא עשה מחזירים אותו בגלגול לתקן את הדבר הזה, וכמו שראינו שרשב"י היה אומר זה גלגול של זה וזה גלגול של זה, אבל אדם עניו באמת אינו חוזר בגלגול, ורמז לדבר: "ועונים ירשו ארץ" (תהלים ל"ז י"א) וזה ארץ החיים, א"כ הצדיק הזה לא יחזור שוב בגלגול, ובאמת היו כמה צדיקים שהבטיחו לבוא אחרי שנפטרו מן העולם ולא יכלו לבוא, כי כמה שהצדיק גבוה יותר ועליון יותר כך אנחנו לא נוכל להשיג אותו.

והנה אם אדם "הלוך וחסור" - לא מרגיש את עצמו, וכמה שהוא גדול יותר כך מרגיש את עצמו חסר יותר - "הלוך וחסור", תדע לך שהוא "הלוך ונסוע" - נשמתו המתוקנת לא תחזור עוד לעוה"ז, אבל אם הוא "הלוך וגדל" - שמראה עצמו כמה הוא גדול, תדע לך שהוא "הלוך ושוב" - שיחזור שוב פעם בגלגול. (דרש יהודה)

"וְכִמָּה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם רְזָה הַיֵּשׁ בָּהּ עֵץ אִם אֵין" (יג, כ)

"השמנה" - אותיות משנה, אותיות נשמה, "אם רזה" אותיות זהר

ומה הארץ על מה עומדת הארץ ויש עזר לשכינה הקדושה שנמשלה לארץ כי "השמים" הוא ז"א ו"הארץ" היא המלכות שהיא השכינה הקדושה. א"כ במה יש לה כח ועוז ותעצומות,

ואומר השמנה היא, "השמנה" - אותיות משנה, אותיות נשמה, בזכות לימוד המשנה ובזכות לימוד הזהר הקדוש הרמוז בהמשך "אם רזה" אותיות זהר. שבזכות לימוד התורה ובפרט הזהר"ק שמתחזקים בו זוכים ליקח מפירות הארץ הרוחניים, וזה צריך לידע אם יש בה גאולה.

"וְהַיָּמִים יָמֵי בְכוּרֵי עֲנָבִים" (יג, כ)

אותיות הקודמות לאותיות ענבים סמא"ל

מובא בספר פנינים משלחן הגר"א: והימים ימי ביכורי ענבים, לשם מה נזקק הפסוק לסיום זה, הלא מתוך שהחזיקו אשכול ענבים יודע אני שהיו אלה ימי בכורי ענבים, אלא ביקש לרמוז בזה שהסטרא אחרא, שהוא הס"מ, התחבר אליהם בהליכתם. שכן סופי תיבות של והימים ימי בכורי ענבים המה גימטריא של ס"מ.

והגאון ר' שמשון מאוסרופולי אומר שימים אלו ימים קשים שאין מזלם טוב ושולט בהם הס"מ והם ימים שבין י"ז בתמוז לט' באב ששולט בהם יצה"ר ורמז לזה "ימי ביכורי ענבים" אותיות שקודם אותיות ענבים לפני אות ע' יש אות ס', לפני אות נ' יש אות מ', לפני אות ב' יש אות א', ולפני אות מ' יש אות ל', הרי סמא"ל שימים אלו שייכים לו.

"אֶפֶס כִּי עַז הָעַם הַיֵּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצִרְוֹת גְּדֹלַת מְאֹד" (יג, כח)

בית עגול לא מטמא בנגעים

בצורות לשון חזק, ותרגומו כריכך לשון בירניות עגולות, ובלשון ארמי כריך, עגול (רש"י)

והגאון רבי שלמה קלוגר מביא בספר שיחות חולין של ת"ח:

דהנה הביא רש"י בפרשת מצורע שנגעי הבתים היו טובים לישראל, כי הכנענים הטמינו כספם וזהבם בקירות הבית, וע"י שנותצין את הבית מחמת נגעיו מתגלים האוצרות. והנה איתא בנגעים פ"ב דבית עגול שאין בו קרן זוית אינו נטמא בנגעים.

וזה שאמרו המרגלים, אתם חושבים שתמצאו שם כל טוב ממה שהטמינו הכנענים את אוצרותיהם ע"י נגעי הבתים, דעו כי יש שם בתים עגולים, והדין הוא שהם אינם מטמאים בנגעים, וממילא לעולם לא תמצאו את האוצרות, ושפיר היה בזה הוצאת דיבה רעה.

"עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה" (יג, ל)

מכיוון שכבר מיכאל שר ישראל נתיישב בא"י בודאי נוכל לה

עלה כתיב (לשון עבר) כלומר כבר עלה מיכאל שר ישראל ונתיישב בה, וא"כ נעלה גם אנחנו ונתיישב בה ואין שום פחד כי כך המדה לעולם שמלאך הממונה על האומה מתיישב בה תחילה, עלה גימטריא בא מיכאל, ואם יכול המלאך לישיב בה, נוכל גם אנחנו.

הביע כלב את עוז רצונו לעשות את דבר ה' גם אם הדבר נראה בלתי אפשרי

רש"י, אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו, יסוד זה למד הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספרו "דרש משה" מן ההוספה של רש"י והוא אומר עשו סולמות, בכך הביע כלב את עוז רצונו לעשות את דבר ה' גם אם הדבר נראה בלתי אפשרי, ובדבריו אלה סלל את הדרך לכל בני עליה המבקשים לעלות ולהתעלות במסילה העולה בית אל.

"וְשֵׁם רְאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֵינָק מִן הַנְּפִילִים" (יג, לג)

הנפילים הם המלאכים שירדו מן השמים, ובניהם נקראים ענקים והנכדים נקראים רפאים כי הם חלשים ביותר וחצי גופם מלאך וחצי השני אדם וכאשר הגיע זמנם למות מתו רק חצי גוף והיה להם צער גדול

הנפילים - ענקים, מבני שמחזאי ועזאל, שנפלו מן השמים בימי דור אנוש (רש"י)

ובזוה"ק (ק"ס): מבואר באורך מה שמצינו שלושה מיני שמות על אותם גבורים: נפילים, ענקים, רפאים. ומבאר ר' חייא, שבתחילה כשהפיל הקב"ה את עזא ועזאל מן השמים, היו נקראים נפילים, ונתגשמו ונתלבשו בגוף בני אדם, ואח"כ כשנתחברו בבנות האדם והולידו מהם, היו נקראים הבנים ענקים, אמנם כוחם נחלש קצת נגד כח אביהם, משום שנתגשמו יותר, ונחלש חלק העליון של המלאכים מהם, והבנים שלהם היו עוד יותר חלשים, משום שנחלש עוד יותר החלק העליון של המלאכים בהם, וע"כ נקראו רפאים ע"ש שנחלשו (מלשון כי "נרפים" הם), וכתב שעוג מלך הבשן כבר היה מהרפאים, והיה פסולת שלהן, וכמבואר בפרשת דברים (ג, יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים, עיי"ש.

לעת זקנתם מת מחצית גופם התחתון, שהיה מצד זרע אדם, ומחציתם העליון שהיה מצד המלאכים עמד חי, כי אין המוות שולט בחלק המלאכים, אבל כיון שמחצית גופם היה מת, מאסו בחייהם, והיו לוקחים עשב מעשבי השדה שהיה סם המוות, וזורקים אותו לפיהם,

עד שמתו (כנראה להמית לגמרי את הגוף ולהפריד אותו מן החלק העליון). וקצתם היו משליכים את עצמם לים הגדול ונטבעו ומתו, ומשום שהיו מצוין להרוג את עצמם נקראו רפאים שפירושו מתים.

”וְנָהָי בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים” (יג, לג)

בקליפה אחת של רימון נתחבאו כל י"ב המרגלים

אמרו מעשה היה בבתו של ענק שנכנסה לפרדס ואכלה רמון אחד והשליכה קליפתו והיו המרגלים מתחבאים שם, כיון שראו אותה קליפה היו סבורים שמערה היא ונכנסו כולם לתוכה שנים עשר איש, וההיא שאכלה רמון אמרה אלך ואשליכה את הקליפה שלא יראה אבי, נכנסה והשליכה אותה חוץ לפרדס, אמרו זה לזה ראה גבורתה מה שהיתה סבורה שאנו חגבין, וכיון שבאו אצל ישראל אמרו להן ונהי בעינינו כחגבים.

יש אומרים שאחד מבני ענק מן הנפילים מצאם ולקחם בבגדו כמו שנושאים את החגבים.

נמלים יש בכרמים כאנשים

מובא בשם הגר"א מווילנא זי"ע, כי בעיני הענקים היו נראים המרגלים באמת כחגבים, לא שחשבו שהמה אנשים רק קטנים כחגבים, וזה האות, ממה שכתב רש"י ז"ל שמענו אומרים נמלים יש בכרמים כאנשים, ואם ידעו שהם אנשים רק שקטנים הם כחגבים, הוי ליה למימר אנשים יש בכרמים כנמלים, אלא שמע מינה כי בעיניהם היו נראים כחגבים, רק שיש להם צורה כאנשים, וזהו שנאמר ונהי בעינינו כחגבים, וכן היינו בעיניהם, כלומר בעיניהם היינו חגבים ממש.

וכתב הרה"ק מקומרנא זצ"ל בחומש היכל הברכה דיש להזהיר לבעל קורא שלא לסיים הקריאה של ראשון במלת ענבים כיון שמרמז על שמאל, וכתבו דענבים מרמז על דין, דאותיות הקודמות לאותיות ענבים סמא"ל.

”וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם” (יג, לג)

מנין ידעו המרגלים כיצד היו בעיניהם של הנפילים הכנענים

הסבר מחודש ומעניין, כתב על כך הגאון רבי יצחק חיות, אב"ד סקאליא ובעל "זרע יצחק" (בפירושו לתהלים יז, ח):

דוד המלך מבקש (שם): "שמרני כאישון בת עין". ויש לבאר, ש'בת עין' נקראת 'אישון' משום שנראה בה צורת איש קטן. מאחר שבת העין היא קטנה, נצפה בה האיש העומד מולו במימדים זעירים. ככל שתהיה גדולה יותר - גם האיש המשתקף בה יראה גדול יותר.

ואם כן, זו כוונת המרגלים: "וכן היינו בעיניהם", כלומר: באישון עיניהם של אותם נפילים, שהם גדולות כל כך, עד שכאשר נצבנו מולם נשקפה דמותנו באישון העין שלהם - ממש בגודל האמיתי שלנו, ואם העין כל כך גדולה - צאו וחשבו כמה הם עצמם גדולים וענקים.

"וַתֵּשֶׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא" (יד, א)

עד היום עמודי בית המקדש מורידים דמעות על חורבן הבית

דבר פלא מובא בסדר הדורות (ג"א תתכ"ח בשם בעל מסעות בנימין), שברומי בבית תפלה עומדים עמודי נחושת שעשה שלמה המלך, וחקוק על כל אחד שלמה בן דוד, ובכל שנה ביום תשעה באב, מזיעין העמודים כאילו שפכו מים עליהם. ע"כ.

"נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֵבָה מִצְרַיִמָּה" (יד, ה)

גלות מצרים היא בראש

כתב האריז"ל: ד' גלויות רמוזות בגוף האדם ואלו הן: גלות מצרים בראש, גלות מדי בחזה, גלות יוון בגוף, גלות אדום בעקב, ע"כ. וזהו שאמרו חז"ל בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי, עכ"ל.

ואפשר שזה שאמר הפס': "נתנה ראש ונשובה מצרימה" - לומר כי גלות מצרים היא בראש.

"וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ אֶת עֵם הָאָרֶץ בִּי לַחֲמֵנוּ הֵם" (יד, ט)

מה הלחם הזה ראוי לאכילה רק לאחר עבודה ויגיעה כדי להוציא ולברר ממנו את כל נצוצי קדושה. כן הדבר הזה כנענים רק לאחר עבודה ומלחמה שנעשה בעצמנו נברר מהם כל נצוצי קדושה המעורבים בהם ואז התשועה תבא מאת ה'

פרש"י נאכלם כלחם. והדבר תמוה, וכי לא מצאו יהושע וכלב ביטוי אחר אלא "נאכלם כלחם".
ודבר נפלא הסביר לנו הרב בן איש חי בפרשה זו והוא בהקדים עוד שאלה גדולה ועצומה, מדוע הקפידה התורה בשבע אומות "לא תחיה כל נשמה" (דברים כ, טז) לכאורה נראה

דבר מוזר כי הקטנים מה חטאו, אמנם כן נראה למי שלא מעמיק בדברים, אמנם הרב הנז' מסביר לנו דברים נפלאים וכדבריו ממש כתוב באוה"ח הקדוש אלא ששם נכתב בקיצור.

וז"ת דבריו. ידוע דאומות העולם תגבורתם מכח נצוצי הקדושה המעורבים בקליפה שלהם כי נצוצי הקדושה הם חיותם, והכנענים של אותה תקופה היו מעורבים בהם ניצוצי קדושה רבים ועצומים, ולא היה אפשר להוציאם מהם אלא ע"י כריתתם מן העולם, וע"כ יתבררו כל נצוצי הקדושה מהם ויתוקנו. דבר כזה אנו עושים בלחם, אנו רואים שהלחם שונה מכל הפירות שבעולם שקוטפים אותם מן האילן ואוכלים אותם בלי כל טורח כלל, ואילו הלחם צריכים לעשות בו עשר מלאכות - חרישה, זריעה, קצירה, דישה מריחה טחינה לישה אפי' וכו' עד שיהיה ראוי לאכילה, ומדוע נשתנה הלחם מכל המאכלים שלא צריך לעבוד בהם כ"כ, אלא שהלחם יש בו נצוצי קדושה רבים ועצומים ואי אפשר לבררם ולהוציאם אלא ע"י עבודה רבה. ובזה יתורצו כל השאלות כי אחת הבעיות שעמדה בפני המרגלים הוא ענין המלחמה שישראל היו צריכים להלחם בא"י, ולכן אמרו ממה נפשך אם תבא עזרה מן השמים מדוע בכלל צריכים להלחם, ואם לא תבא עזרה מן השמים א"כ לשוא ילחמו, כי מי יוכל לעמוד כנגדם. אמנם יהושע וכלב ידעו את הסוד הזה ענו להם - "נאכלם כלחם" מה הלחם הזה ראוי לאכילה רק לאחר עבודה וגיעה כדי להוציא ולברר ממנו את כל נצוצי קדושה. כן הדבר הזה בכנענים רק לאחר עבודה ומלחמה שנעשה בעצמנו נברר מהם כל נצוצי קדושה המעורבים בהם ואז התשועה תבא מאת ה', רק לאחר עבודתנו ומלחמתנו. ולכן אמרו לחמנו הם. והדברים עמוקים ונפלאים.

"סר צלם מעליהם" (יד, ט)

אין שם הוי"ה ב"ה עמהם, ולכן אל תיראום

ארז"ל ישראל יש להם יניקה מהאור שלפני אותיות הוי"ה ב"ה, והוא רמוז בתיבת צלם. כיצד, אם תכפול יו"ד של הוי"ה ב"ה בעשר הם מאה, תוציא עשר משם הוי"ה שהוא היו"ד. נשאר צ'. של צלם, גם שני ההין של הוי"ה כל ה"א תכפול אותה בחמש הם עשרים וחמש. נמצא שני ההין הם חמשים, תוציא מחמשים עשר - חמש לכל ה"א, נשאר מ', וזהו מ"ם של צלם. והוא"ו תכפול שש פעם שש, שלשים ושש, תוציא וא"ו של הוי"ה שהוא שש נשאר ל', וזהו למ"ד של צלם. וז"ש סר צלם מעליהם כלומר שאין שם הוי"ה ב"ה עמהם, ולכן אל תיראום.

הושע וכלב ראו שאין לכנענים בבואה - אין להם צל ותכף הם מתים

ביאור נחמד בפסוק זה, כתב רבי בנימין זאב רוטברג, השו"ב מכפר יחזקאל, בספרו "זכו בנימין": בגמרא (הוריות יב:) אמר רבי אמי: 'האי מאן דבעי למיפק לארחא, ובעי למידע אי חזר ואתי לביתא אי לא, ניקום בביתא דחברא, אי חזי בבואה דבבואה - לידע דהדר ואתי לביתא' (מי שצריך לצאת לדרך, והוא מבקש לדעת האם יזכה לשוב לביתו או חלילה לא - יעמוד בבית חשוד ויתבונן: אם יראה את הצל של הצל שלו - ידע שעתיד הוא לחזור לביתו). אולם הגמרא מסיימת שאין לעשות סימן זה, כי לעיתים דוקא מתוך שלא יראה את צילו - תיחלש דעתו ויורע מזלו, וזה יגרום לו שלא יחזור.

מעתה, הוא אשר אמרו יהושע וכלב אל העם: "אך בה' אל תמרודו ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם, סר צלם מעליהם..." , דהיינו: שכבר אין להם צל - וזה סימן שנחשבים הם למתים גמורים.

"יִנְקָה לֹא יִנְקָה" (יד, יח)

אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו

ביאר הגר"א: אמרו חז"ל (אבות ד, כ) "אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו". ונראה שיש בדבריהם רמז נאה לשלוש עשרה מידות של רחמים: אל תסתכל ב'קן' 'קן' - ב"ונקה", "ינקה" אלא במה שיש בו במה שנשאר בתיבות אלו לאחר שהורדת את ה'קן' 'קן' שהם אותיות הוי"ה - "ונקה", "ינקה". והרי שם הוי"ה הוא שם המורה על מידת הרחמים.

"וַיֹּאמֶר ה' סִלְחֵתִי בְּדַבְרֶךָ" (יד, כ)

משה רבנו התפלל "על ה'", דהיינו: על צער השכינה, ולא על צערו-שלו

שורש ומקור לסגולה זו, אנו מוצאים בסוד הנפלא שגילה הגאון רבי חיים מוולאז'ין, בספרו "נפש החיים" (שער ב', פרק יב):

כאשר אדם יש לו צער כלשהו, אך הוא מכוון בתפילתו רק על הצער של מעלה המשתתף עמו בצערו, והוא שב ומתחרט באמת על עוונו שגרם על ידו את הצער של מעלה - אז היסורים מסתלקים מעליו, ולא עוד אלא שמודדין לו כמידתו וכופלין לו פרנסתו, כנגד שני מיני הצער שגרם למעלה, כי עתה כאשר הוא מתחרט על שניהם - זדונות מתהפכין לו כזכויות.

לאור זאת ביאר ה"נפש החיים" את דברי הפסוק (לעיל יא, ב): "ויצעק העם אל משה ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש", שאף בו דרשו (ברכות לב): "אמר רבי אלעזר: משה הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר: 'ויתפלל משה אל ה', אל תקרי אל ה' - אלא על ה'". ולפי פשוטו, מתבקשת כאן קושיא גדולה: מי זה הכריח את חז"ל לדרוש את הפסוק באופן של "אל תקרי", ולומר שמשה רבנו הטיח דברים כלפי מעלה, שהיא לכאורה גנותו של משה.

אלא, לא גנותו של משה נאמרה כאן, אלא אדרבה, חז"ל דרשו כאן בשבחו.

משה רבנו התפלל "על ה'", דהיינו: על צער השכינה, ולא על צערו-שלו. גם הוא עצמו הצטער וסבל מכך שהעם צעק אליו כאשר בערה אש ה' ואכלה בקצה המחנה, אבל את משה הטריד רק הצער של מעלה ולא צערו הפרטי.

מה שסלחתי, זה כפי דבריך שדברת בבקשות ותחנונים ופרטת שיחתך לפני בורא העולם כפי מה שאדם מדבר לפני השי"ת בהתבודדות כך סולחים לו. וזו"ש סלחתי כדבריך. דהיינו מה שסלחתי, זה כפי דבריך שדברת בבקשות ותחנונים ופרטת שיחתך לפני בורא העולם, וכל מה שירבה לבקש רחמים ויתבודד בינו לקונו כעבד לאדונו וכבן לאביו תקובל תפילתו.

וְעַבְדִּי כָּלֵב עֲקַב הֵיטָה רוּחַ אַחֲרַת עַמּוֹ (יד, כד)

רו"ח אותיות חז"ר

כלב היה גלגול אליעזר עבד אברהם שכמו אליעזר היה ציר נאמן לשולחו לבא, עקב שהיתה רוח אחרת עמו, כמו שכתב בכוונת האר"י שעשרה שבטים נתגלגלו בי' מרגלים.

ונשמתו של חור נתלכשה בנשמת כלב, וזה סוד ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת היתה עמו רו"ח אותיות חז"ר.

כלב היו מעוברות בו נשמת אליעזר, חור, יהודה

רבנו האר"י זיע"א בליקוטי תורה כתב דהכונה כי נתוסף בו עיבור נשמת יהודה, ובכל המרגלים נתעברו בהם השבטים רק נסתלקו כשהרעו מעשיהם, אך כלב היתה בו רוח אחרת שהוא וימלא אחרי שהושלם בו ולא נסתלק כמו האחרים, ויש לומר דמרומו גם שאר הגלגולים שהיה לכלב, בליקוטי תורה כתב שכלב היה גלגול של אליעזר עבד אברהם, ועיין שהביא כי כלב הוא אשכול בעל ברית אברהם ונתגלגל בו חור, וכמו שחור מסר עצמו עבור כבוד השי"ת, גם

המרגלים לא רצו ליטול פירות ארץ ישראל, אילולי כלב ששלף את חרבו ואמר להם אם אין אתם נוטלים או אתם הורגים אותי או אני אהרוג אתכם, כדאיתא במדרש, "והנה היתה רוח אחרת" עולה אלף רמ"ג כמו אשכול אליעזר עבד אברהם חור יהודה, לרמוז על כל הנשמות שהיו עמו ולא נסתלקו.

ומוזבא בשם החסיד מהר"ר אברהם הלוי ברוכים, ז"ל, דמי שהוא ענו אין הפלוני שולט בו, וכבר נודע דשר עמלק הוא הפלוני, ולכן שלח משה ליהושע להלחם בעמלק והזמן שהלכו המרגלים הוא זמן שליטת פלוני.

"יום לשנה יום לשנה תשאון את עונתיכם" (יד, לד)

כל השנה ישראל חוטאים לפני הקב"ה, ויום אחד בשנה - יום הכיפורים, שבו ישראל עושים תשובה, מכפר על כל השנה

מרגלית נאה בפסוק זה הובאה על ידי הגאון רבי חיים כהן רפפורט בשם זקנו. לכאורה, יש מקום לתמוה על לשון הפסוק, שהרי הכוונה היתה שעל כל יום ששהו המרגלים בארץ יהיו בני ישראל שנה במדבר, ואם כן היה צריך להיות כתוב ההיפך: "שנה ליום שנה ליום"? אלא יש לפרש כך: "יום לשנה"? כלומר הפסוק תמה איך יצאה כזאת מלפניו יתברך, שעבור יום שחטאו יענשו בשנה שלמה, והלא הקב"ה מלא רחמים? והפסוק מתרין: "יום לשנה תשאון את עונותיכם", כלומר, כלל זה שיום אחד יחשב לשנה שלימה, הרי הוא טובה גדולה עבורכם לדורי דורות, שכן כל השנה ישראל חוטאים לפני הקב"ה, ויום אחד בשנה - יום הכיפורים, שבו ישראל עושים תשובה, מכפר על כל השנה! יום אחד על שנה שלימה! (שו"ת מים חיים)

"וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ" (יד, לו)

האמוראים נזהרו לבל יבואו לידי תרעומת על ארץ ישראל, לכן היו מחליפים מקום ישיבתם לפי השמש והצל

הגמרא מספרת רבי אמי ורבי אסי קימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא (כתובות קיב) מפרש רש"י: כשהשמש הגיעה למקום שהם יושבים וגורסים וחמה מקדרת עליהם, עומדים משם לישיב בצל, ובימי הצינה עומדין מן הצל ויושבין בחמה, כדי שלא יוכלו להתחרט על ישיבת ארץ ישראל, נמצאנו למדים עד כמה יש להשמר מפני דיבור של לעז על ארץ ישראל, אפילו דבר אמת שהכל יודעים בו, שכן החום בימי הקיץ והקור בימות החרף, הינם סבל אמיתי, אף על פי כן, מאחר שסבל זה עלול לגרום להבעת תרעומות על הארץ, אשר אף הוא דבר

אסור, לכן נזהרו האמוראים לבל יבואו לידי כך, לכן היו מחליפים מקום ישיבתם לפי השמש והצל.

”וַיְהִי־שָׁעָ בֶן־נֹון וְכִלְבַּב בֶּן־יַפְנֵה חָיו מִן־הָאֲנָשִׁים הֵהֱם הַהוֹלְכִים לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ” (יד, לח)

נשמות לוי ואפרים שנתעברו ביהושע וכן נשמת יהודה שנתעבר בכלב אלו נשאר בהם גם בחזרה

פירש רבנו האר”י זצ”ל שהשבטים שנתעברו בהם היו דוקא בהליכה אבל כשגמרו להוציא דיבה נסתלקו ולא חזרו עמהם, אמנם נשמות לוי ואפרים שנתעברו ביהושע וכן נשמת יהודה שנתעבר בכלב אלו נשאר בהם גם בחזרה, וזה שכתוב ויהושע וכלב חיו מן האנשים ההם חיו שנשאר בהם חיים מן האנשים שנתעברו בהם ולכן פירש, ההולכים רוצה לומר מאותם שהיו הולכים ולא חוזרים שהם השבטים שהלכו עמהם להיות עזרם ומגינם ואחר כך כשרצו להוציא דבה נסתלקו. (ספר נחל קדומים להחיד”א)

”ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה” (טו, כ)

ניתן לאשה מצות נדה כי שפכה דמו של אדה”ר, מצות חלה כי קלקלה את אדה”ר שהיה חלתו של עולם, מצוות הדלקת הנר כי כבתה נרו של עולם

חל”ה ר”ת ח’לק ל’עולם ה’בא

איתא במדרש (ב”ר י”ז ח) מפני מה ניתן לאשה מצות נדה, ומפרש, מפני ששפכה את דמו של אדם הראשון, וכתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך, לכן היא מתחייבת שישפך דמה בעון זה.

ומפני מה ניתנה לה מצות הפרשת חלה, ומפרש המדרש מפני שקלקלה את אדם הראשון שהיה גָמַר חלתו של עולם, פי’ כמו שמפרישים חלה מן העיסה היא גמר של העיסה כי בכך נעשית ראויה לאכילה, כך משנברא אדם הראשון בא העולם לתכליתו ולתיקונו ולכן ניתן לה מצות הפרשת חלה.

ומפני מה ניתן לה מצות הדלקת הנר, מפני שהיא כבתה נרו של עולם וכתוב נר ה’ נשמת אדם.

אמר רבי יוסי בן קצרתה כאשר הזאת שמבקשת להפריש חלתה מקשקשת ומרטיבה עיסתה במים ומגבלת את הקמח ומגבהת חלתה, כך עשה הקב”ה גבל את העולם במים ואח”כ

הפריש ממנו את אדם הראשון שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה ואח"כ וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וזאת ההפרשה באה לתקן האדמה כולה כחלה הבאה לתקן את העיסה.

וכידוע ע"י מצות הפרשת חלה זוכה האשה לחיי העולם הבא וכן כל אדם המקיים מצוה זו ורמז לזה חל"ה ר"ת חלק לעולם הבא.

ורמזו רבותינו עוד על הפסוק ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, שבתחילת היום כאשר קם האדם ממיטתו דבר ראשון חלה תרימו לה' דבר ראשון צריך לעשות עבודת ה' בלימוד תורה ולהכין עצמו בהתלהבות גדולה לתפילה ולימוד התורה. ונרמז בר"ת חל"ה ויהי האדם לנפש חיה, שהתרגום מתרגם לנפש ממללא, שהאדם צריך בתחילת קומו ממיטתו לדבר דברי תורה ותפילה.

חל"ה - ר"ת ח' - שמונה ימי מילה. ל' - שלושים יום לפדיון הבן. ה' - בן חמש למקרא כתב בס' מעיינה של תורה בשם אורח לחיים רמז נפלא, דהנה בתינוקות צריכים לקיים בהם. (א) ביום השמיני מצוות ברית מילה. (ב) ביום השלושים מצוות פדיון הבן. (ג) ובגיל חמש, ללמד אותו מקרא. וזהו שאמר הפסוק ראשית עריסותיכם, בזמן שהתינוקות עדיין בעריסה - קטנים, תרימו אותם חלה, להשם יתברך חל"ה - ר"ת ח - שמונה ימי מילה. ל' - שלושים יום לפדיון הבן. ה - בן חמש למקרא.

"וְהָיָה אִם מְעִינֵי הָעֵדָה" (טו, כד)

תלמידי חכמים דומים לצופה העומד על המגדל, בהבנתם העמוקה ובדעתם הרחבה צופים גדולי התורה למרחוק

בימי קדם, רגילים היו להשתמש במבצרים כמקום מסתור והגנה לאנשי הצבא, המבצר היה מבנה חזק העומד בדרך כלל במקום גבוה וקשה היה לכבושו, מכל מקום, למרות חוזקו וחוסנו ניתן היה להכניע את היושבים בתוכו על ידי התקפת פתע,

כדי למנוע הפתעות מעין אלו היו בונים מעל המבצר מגדל גבוה ועליו היו מעמידים צופה, שתפקידו היה להשקיף למרחקים, כאשר היה הצופה מבחין בהתקפה הממשמשת ובאה היה מתריע על כך, והיתה ניתנת אפשרות ליושבי המבצר להתכונן לקראת ההתקפה, לקדם פני הרעה, ולמנוע את תבוסתם. נתאר לעצמנו מקרה שבו הצופה מודיע על הסכנה הקריבה והולכת, אך במקום שיושבי המבצר יתייחסו להודעה ברצינות ויכינו עצמם לקרב, יגשו הללו

אל החרכים הצרים שבקירות המבצר על מנת לבדוק האמנם צודק הצופה, מובן מאליו שהללו לא יוכלו לראות את אשר רואה הצופה ממקום מושבו הנישא לגובה רב, שאפשרות הראיה שלו גדולה לאין ערוך משלהם, אם אמנם יחליטו יושבי המבצר להעריך את המצב לאור מה שהם רואים ולא יתחשבו בדברי הצופה, תהא זאת מצדם טעות נוראה ושטות שאין כמוה, שכן לשם מה העמידו את הצופה על המגדל אם לא כדי להנחותם על פי ראייתו המגיעה למרחקים,

במשל זה הבהיר והמחיש את הפסוק "אני חומה ושדי כמגדלות" (שיר השירים ח' י') שנדרש על ידי חז"ל, "אני חומה" זו תורה "ושדי כמגדלות" אלו תלמידי חכמים. כמו כן על שם שתפקידם להיות לעינים לכל העדה נקראים הסנהדרין בשם "העדה" ובדומה לזה אמר ה' ליחזקאל הנביא, "צופה נתתיך לבית ישראל" (יחזקאל ג' י' ז) בהבנתם העמוקה ובדעתם הרחבה צופים למרחוק. תלמידי חכמים דומים לצופה העומד על המגדל, בהבנתם העמוקה ובדעתם הרחבה צופים גדולי התורה למרחוק. (מוסר חכמים)

"וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ עֵצִים בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת" (טו, לב)

צלפחד בא בגלגול באותו חסיד שמסופר עליו במסכת שבת

הנה מקושש העצים היה ענשו בגלל חילול שבת. ובגמ' מס' שבת איתא מעשה בחסיד אחד שברק ביום השבת את שדהו, וראה פרצה, וחשב לגדרה ביום ראשון. אבל נצטער שחשב מחשבה זו בשבת, והחליט שלא לגדרה, ונעשה לו נס וגדל שם באותה פרצה "צלף" וסתם את הפרצה. ולשון הגמ' שם שגדל "צלף-חד". ואמר על זה האר"י הקדוש, שאותו חסיד היה גלגול של מקושש העצים שחטא על חילול שבת. ובוה המעשה תיקן את חטאו אפי' במחשבה - לא לחלל את השבת, ורמז לזה, שהרי חז"ל אמרו שמקושש העצים היה צלפחד, ובגמ' הנ"ל נאמר שבאותה פרצה גדל "צלף-חד" וזה רמז על צלפחד, והבן.

ובענין זה ראיתי בס' פנינים יקרים שכתב, דהנה איתא בגמ' (ביצה דף כ"ה): אמר רשב"ל ג' עזים הם. ויש אומרים אף צלף באילנות ופירש"י שם, "לא ידעתי מה העזות שלו" (ועיין תוס' שם). אמנם הביא הפנינים יקרים בשם ס' נחלת יעקב לפרש דהנה בגמ' (שבת דף צ"ו). אמרינן ת"ר, מקושש זה צלפחד, וזהו שיטת ר' עקיבא, ולומד זה מגזירה שווה. א"ל ריב"ל, ר' עקיבא התורה מכסה אותו ואתה מגלה. עיי"ש.

והנה לפי הגמ' במס' שבת הנ"ל שמעשה באותו חסיד שגדל לו צלף חד. וכמו שפירש האר"י הקדוש, שרמז שאותו חסיד היה גלגול של צלפחד שחילל שבת נמצא שהצלף גילה

שמקוּשש העצים חלל שבת וזה היה צלפחד. א"כ אין לך עזות גדולה מזו שאותו צלף גילה מי היה המקוּשש. ולכן מובן די"א אף צלף באילנות הוי עז.

צלפחד זה מקוּשש ולשם שמים נתכוון שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא יכנסו לארץ ישראל ממעשה מרגלים שוב אין אנו מחוייבים במצוות. עמד וחילל שבת כדי שיהרגו אותו ויראו אחרים

מעשה בחסיד אחד שנכנס לגדור שדהו ובא שבת ונפסק מלגדור שדהו ועשה לו הקב"ה נס ועלתה לו אילן צלף וממנו היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, וקשה מה התפארת שנפסק מלגדור שדהו כשבא שבת וכי לא היה אדם ששמר שבת אלא הוא, אלא הענין כך הוא, האדם המגולגל אם יעשה כל המצות שבעולם ולא יתקן חטא ההוא שעשה ויקיים אותה המצוה שפגם, מחוייב הוא להתגלגל עד שיתקן העיוות שנאמר והשיב הגזילה אשר גזל ובלאו הכי לא יהיה לו כפרה עולמית, וכן הוא בענין אצל החסיד הזה שהיה גלגול צלפחד בן חפר שחילל שבת והוא היה מקוּשש ונתקן על ידי החסיד הזה שבא העת להביאו לידי נסיון שיתוקן על ידי נסיון הזה, וכן סוד הנסיון אצל יוסף הצדיק שהוא גלגול יצחק מצד שמאל של אדם הראשון וכשגבר החסיד על היצר הרע ושמר שבת ומקודם שבת המיתו ועכשיו היתה לו פרנסתו שלא יהיה עני וחשוב כמת ואילן צלף מרומז בשמו צל"ף ח"ד והמבין יבין.

הקצין, בהשתאות, קרא לקצין אנגלי אחר: החתים את דרכוניהם והרשה להם ללכת, הרב הזה מוכן לאבד את כל חפציו ובלבד שיגיע העירה עם כניסת השבת שלהם, הקצין השני הביט באבא בתדהמה, כשהחתים את דרכוניהם, ואישר את נירותיהם

בענין זכות שמירת שבת כתבה בספר "הכל לאדון הכל" בתו של רבי יעקב יוסף הרמן, על דבקותו של אביה בקיום המצוות ובשמירת שבת, כשנסעו ההורים למסעם לארץ ישראל בקיץ תרצ"ט, הם היו אמורים לעגון בנמל חיפה ביום רביעי, נעשו עבורם סידורים לשהות מספר ימים בביתם של הרב אלפא ורעיתו בחיפה.

בהיותם בלב ים, קיבל רב החובל הוראות להפליג בנתיב עוקף מחשש שמא מוקשו מימי הים התיכון, מפאת המלחמה העומדת בפתח. במקום להגיע כמתוכנן, ביום רביעי, עגנה האניה בנמל ביום ששי, שעה אחת לפני השקיעה, שעות אחדות קודם לכן, פרצה מלחמת העולם השנייה, עם פלישת גרמניה לפולין.

מגבירי קול האיצו בנוסעים לעזוב מיד את האניה, כל המטענים יפורקו על הרציף, והנוסעים אחראים לפנותם במהירות האפשרית. מהומה שלטה בכל, אבא ואמא היו מודאגים

ביותר, איך יוכלו לטפל במטענם, כשעליהם לעזוב מיד את הנמל, כדי להגיע בעוד מועד לפני כניסת השבת, לביתו של הרב אלפא.

אבא חיפש את המזודה שהכילה את ספר התורה ואת הטלית והתפילין שלו, ואמא לקחה רק את תיק היד. הם פילסו דרכם ברציף ובקשו לראות את הקצין האחראי,

קצין אנגלי גבה קומה האזין להסברו של אבא: מעולם לא חיללתי שבת להגיע לארץ הקודש ולחלל את השבת כאן, לא בא בחשבון. דמעות שטפו את לחייו של אבא.

הקצין ענה בקיצור נמרץ: רבי פרצה מלחמה, עליך לקחת זאת בחשבון, אנא רק חתום על דרכוננו והרשה לנו ללכת, ניקח את מטעננו עם צאת השבת, ביקש אבא.

זה בלתי אפשרי, אנו מפנים את האניה ומשאירים את החבילות על הרציף, כשעוזבת האניה את הנמל, חייב גם הרציף להיות מפונה, לא אכפת לי מחפצינו, רק החתם את דרכוננו כדי שנוכל לעזוב, הקצין הסתכל באבא במבט מוזר: כמה מזוודות יש לך, ששה עשר ארגזים בתא המטען ותשע מזוודות בתאנו ענה אבא. האם אתה מבין, שברגע שאתה עוזב, ישאר מטענך על הרציף מבלי שמי שהוא יהיה אחראי עליו, עד מחר בערב לא ישאר זכר לחפצך, הערבים ישדדו את הכל, אמר הקצין בהדגשה.

אין כל ברירה, השבת כמעט נכנסת, עלינו להגיע העירה בזמן, אנא, אנא, רק החתם את דרכוננו והנח לנו ללכת, קולו של אבא עלה נואשות. הקצין, בהשתאות, קרא לקצין אנגלי אחר: החתם את דרכוניהם והרשה להם ללכת, הרב הזה מוכן לאבד את כל חפציו ובלבד שיגיע העירה עם כניסת השבת שלהם, הקצין השני הביט באבא בתדהמה, כשהחתים את דרכוניהם, ואישר את נירותיהם.

אבא אוחז במזודה שהכילה את ספר התורה ואמא מחזיקה בתיקה, השיגו מוניית והגיעו לבית הרב אלפא בדיוק בזמן כדי להדליק נרות שבת. במשך כל השבת היתה רוחו של אבא מרוממת. שוב ושוב אמר לאמא: ה' עושה כל דבר למעני, מה אוכל אני אי פעם לעשות עבורו, סוף סוף נפלה לידי הזכות לקיים את מצות ובכל מאדך, ולקדש את שמו, לאמא קשה היה להשתתף בהתרוממות רוח זו במלואה. היא היתה תשושה פיזית ובודדה נפשית, הגעגועים אל ילדיה העיקו על לבה ומוחה, אבדן כל רכושה בנוסף על כך, היה גלולה קשה לבליעה, אך היא לא התלוננה. במוצאי השבת, עם תום שבעים ושתים דקות אחרי השקיעה, ולאחר שעשה אבא הבלדה, אמר אליו הרב אלפא: הבה נלך לנמל, יתכן שעדיין נמצא שם כמה מארגזיך, אבא ואמא לא היו שותפים לאופטימיות זו שלו, אך הצטרפו אליו, משקרבו לאיזור המואר, הצטלצל,

קול במבטא אנגלי: מי הולך שם, אבא קרא: מישהו מהנוסעים מהאניה שעגנה אתמול בשעות אחרי הצהריים המאוחרות. השומר האנגלי קרב אליהם. מה שמך שאל קצרות, יעקב יוסף הרמן, ענה אבא,

אכן, הגיע הזמן שתופיע כאן, הובטח לי שתבוא ברגע שתשקע השמש, אחרת בכמה שעות, מפקדי הקצין איים לכרות את ראשי, אם יחסר כהוא זה מחפצך, הואל לבדוק אם הכל בסדר וחתום על נירות אלה, בבקשה סלק הכל מכאן במהירות האפשרית, אני תשוש לגמרי. (מוסר חכמים)

וַיִּדְבֹר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתְ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגֵדֵיהֶם לְדַרְתָּם וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת" (טו, לח)

דרוש חוצב להבות במצוות ציצית

הטלית הופכת להיות לבוש רוחני מיוחד הכולל כל תרי"ג מצוות והאור הזה שורה על האדם

כותב הזוה"ק (ח"ב דף קמ"ז) שהאדם צריך לעשות לנשמתו מלבוש מתרי"ג מצוות וכיצד יהיה התיקון הזה הרי אי אפשר לקיים את כל המצוות כולן, אלא אפשר לקיים זאת ע"י מצוות ציצית שהיא שקולה ככל המצוות, אבל בתנאי שישמור כל מצוות ל"ת, וכן כל מ"ע שיבואו לידו ועי"כ נחשב לו כאילו קיים כל תרי"ג מצוות, ואז הטלית הופכת להיות לבוש רוחני מיוחד הכולל כל תרי"ג מצוות והאור הזה שורה על האדם, אמנם כדאי שהאדם יפרט זה בלשם יחוד ויאמר ויחשב לפניך כאילו קיימתי מצוה זו הכוללת תרי"ג מצוות.

הציצית מציל מעינא בישא דכוחות הטומאה

עוד כתב הזוה"ק תיקוני הזוהר תיקון ו' כאשר האדם מתעטף בציצית ויוצא מפתח ביתו ויש שם מזוזה ובמזוזה יש ב' פרשיות - שמע והיה אם שמוע, ועתה הוא לבוש ציצית כנגד פרשת ציצית, הקב"ה שמח ומלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית, אמר ר' נהוראי אסהדנא עלי מאן דנפיק מתרע ביתיה בציצית אזדמנת שכנתא ותרין מלאכין מלוין ליה לבי כנישתא ומברכין ליה, וחד מקטרגא אזיל אבתריה ועל כרחיה עני אמון.

הילקוט ראובני כותב בשם האר"י כי הציצית מציל מעינא בישא דכוחות הטומאה.

”כסותה” הוא ע”י שאדם מקיים כל יום מצות ציצית יכוין בלבשתה שזה כיסוי של השכינה הקדושה

וכתוב בתיקוני הזוהר תיקון ו' נאמר בה בשכינה הקדושה ”שארה כסותה ועונתה” לא יגרע, דהיינו כמו שאדם שנושא אשה חייב בכל אלו, כן כל אדם מישראל צריך ליתן לשכינה שלשה אלו, ועתה ”שארה” של השכינה שהיא האמא העליונה שנאמר עליה ”אל תטוש תורת אמך” דהיינו שעיקר המזון של השכינה הוא התורה הקדושה להגות בה יומם ולילה, ”כסותה” הוא ע”י שאדם מקיים כל יום מצות ציצית יכוין בלבשתה שזה כיסוי של השכינה הקדושה. וכן העיסוף שלה ע”י מצות תפילין. ”ועונתה” זה מצות ק”ש בעונתה, ואם ח”ו שלוש אלה לא יעשה אז ”ויצאה חנם אין כסף”, שלא יהיה לו כיסופין כלל ועיקר לעוה”ב כי מצוות אלו מוסיפות באדם כיסופין וחשק ודביקות בהי”ת.

מצות הציצית ”מצלת את האדם מן החטא”

ודע לך אחי חביבי, כי מצות הציצית ”מצלת את האדם מן החטא”, שהרי מובא בתנא דבי אליהו רבה על הפסוק ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת, אמר הקב”ה למשה, מפני מה חלל זה את השבת, אמר משה לפניו רבש”ע איני יודע. אמר לו הקב”ה למשה אני אומר לך, בכל ששת ימי החול יש לו לישראל תפילין בראשו ובזרועו ורואה אותם וחוזר ממעשיו, אבל עתה ביום השבת, שאין לו לאדם תפילין בראשו ובזרועו לכן חלל השבת, באותה שעה אמר הקב”ה למשה, משה צא וברור להם מצוה אחת שיהיו נוהגים בה גם בשבתות וימים טובים וזה ”מצות ציצית”, שנאמר דבר אל בני”ע ועשו להם ציצית וכו’ א”כ הוכחת לדעת שהציצית מצילה האדם מן החטא.

הציצית יש בה תכלת בצבע השמים המסתכל בה זוכה ליר”ש וזוכר כל מצות ה’

ולכן הציצית יש בה תכלת בצבע השמים כי יש בה סגולה גדולה שהמסתכל בה זוכה ליר”ש וזוכר כל מצות ה’, ולכן צותה התורה וראיתם אותו כי הוא משפיע על נפש האדם כמ”ש האר”י ז”ל כי האור של התכלת לא בטל גם בימינו, שאפילו שאין תכלת אדם צריך לעיין בחוטי הציצית ולצייר לפניו חוט בצבע תכלת ועי”ז ממשיך עליו אותו אור של יר”ש וזכרון המצוות. והגמרא (מנחות דף מ”ד.) מספרת על אותו אדם שהיה זהיר במצוות ציצית שמע שיש פרוצה אחת בכרכי הים וכו’ עיי”ש. וכמו שכתב הרב קב הישר שהיום שאין לנו פתיל תכלת אנחנו מקיימים מצות תכלת ע”י הסתכלות בציצית בשתי עיניים, ולכן ציצית חסר גי’ 590 וניקח עוד

שתי עיניים 260 כי עין ג' 130, סה"כ 850 כמנין תכל"ת וכן תכלת מלשון תכלית כי העיקר להגיע לתכלית ולא לשקוע בהבלי הזמן.

ציצית כשרה יש בה אורות מקיפים עצומים וגדולים ויש לה כח לדחות הקלי'

ועיין בשעהכ"ו בדרוש מלביש ערומים שמלבוש האדם הוא מן הקדושה וח"ו אם עושה עבירות גורם שיתאחזו במלבושיו הקלי' ולכן יש לכל מלבוש אור מקיף כי אין לך דבר בעולם שדוחה את הקלי' כמו אור מקיף כיון שאין לקלי' יכולת ואחיזה באור המקיף. והנה ציצית כשרה יש בה אורות מקיפים עצומים וגדולים ויש לה כח לדחות הקלי' הגדולה מאד ואז ע"י שדוחה את הקלי' מציל את האדם מן החטא ומועיל מאד לזכירה, כמ"ש ועשו להם ציצית וכו' וזכרתם.

ועוד כתב האר"י שיזהר האדם שלא ילבש שני מלבושים יחד כי זה קשה לשכחה וסוד הדבר כי לא נותן מקום לאור המקיף להכנס תוך ב' המלבושים עי"ש ועתה ע"י מצות הציצית שיש בה ג"כ תכלת שדומה לכסא הכבוד בסוד ואין שכחה לפני כסא כבודך יש כח לדחות הקליפות וממילא אין אדם חוטא ואין האדם בא לידי שכחה.

הזוה"ק פ' שלח כותב כי הלוּבש ציצית נעשה תמים ועליו נאמר תמים תהיה, תם-ים תם בארבע כנפות מתוקנות כמו שצריך ואז מתקן ארבע כנפות העולם ים - הוא התכלת שנמצא בים שבכח התכלת הזה ניצול מעין הרע.

עוד אומר הזוה"ק שסגולת הטלית למשוך השכינה שתדור עמו, כמ"ש ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורתם והוי כאילו כתוב לדורתם, וגם זוכה עי"ז לדירה נאה וכמ"ש רבנו גבי שבת ושמרנו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורתם.

ועוד אומר הזוה"ק בענין כוונת הברכה ראוי לכוין כאשר מתעטף בציצית שכמו שהוא מתעטף פה רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, כן הנשמה היא כוללת רמ"ח אברים ושס"ה גידים תתעטף באור מצוה זו, וכן הנשמה השוכנת למטה בגוף בין שרשה שהוא מתחת כסא הכבוד, וכלל זה לכל מצוה ומצוה שיעשה האדם יכסה נשמתו באור של אותה מצוה.

הנה נודע מש"כ רבנו האר"י בדרושי תפלת השחר כי בבוקר כאשר האדם קם ממטתו, ונפנה, ונוטל ידיו ומברך וכו' עי"כ מגרש הקלי' מבחי' הנפש שלו ושל עולם העשיה ואז מטהר את הנפש העיקרית שלו וקונה לו בחי' נפש זכה ונקיה וכו', ועי' מצות ציצית קטן וגדול מגרש הקלי' ומטהר בחי' הרוח שלו ועולם היצירה וקונה לו בחי' רוח חדשה זכה ונקיה וכו' ועי' הנחת

התפילין דיד ודראש תגרש הקלי' מבחי' נשמתו ועולם הבריאה וקונה לו נשמה טובה ומחודשת ונקיה.

הציצית היא בחי' הלב וע"י קיום מצוה זו נתקן האדם להיות לבבו משכן לעבודת הי"ת ולהשראת השכינה

וא"כ ע"י מצות ציצית קונה לו בחי' הרוח וכן ע"י הזמירות שהם ג"כ בפנימיות בעולם היצירה בחי' הרוח כידוע ליודעי ח"ן. ולכן דורש הזוה"ק על הפסוק "מכנף הארץ זמירות שמענו" דורש אותו על כנפי הציצית כי הוא בחי' זמירות כי שניהם בעולם היצירה וזה סוד "כי רוח מלפני יעטוף" כי בבחי' הרוח שהיא הציצית אדם מעטף עצמו וכידוע שהרוח משכנה בלב (והנשמה במח והנפש בכבד) ולכן יש בציצית ל"ב חוטים. וכן להתעטף בציצית רבנו האר"י אומר ר"ת ל"ב, כי הציצית היא בחי' הלב וע"י קיום מצוה זו נתקן האדם להיות לבבו משכן לעבודת הי"ת ולהשראת השכינה וע"ז כותב הזוה"ק ח"ג קעה: אמר ר' יצחק אלו החוטים הם להראות איך הם תלויים לכאן ולכאן לד' רוחות העולם להגן בזכותם על ארבע רוחות העולם והשכינה הקדושה שולטת על כולם בסוד לב שהיא הלב של העולם ולב העליונים והיא תלויה בלב העליון. ולכן צריך לאסוף כל הארבע כנפות אל הלב ולהשימם כנגד הלב כי הלב רומז ללב של העולם שהוא המשפיע על כל ארבעת הכנפות של העולם וכמו שמובא בזה"ק שעם ישראל הם כנגד הלב של העולם וכו'.

הזהיר במצות ציצית זוכה לעתיד לבוא ומשמשים אותו אלפיים ושמונה מאות עבדים

ואמרו חז"ל במסכת שבת (דף לב:) בשם ר"ל כל הזהיר במצות ציצית זוכה לעתיד לבוא ומשמשים אותו אלפיים ושמונה מאות עבדים שנאמר "כה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגויים והחזיקו ככנף איש יהודה לאמר נלכה עמכם" מאחר שכל כנף יחזיקו עשרה אנשים מכל לשון ויש בעולם שבעים אומות הרי שבע מאות כפול ארבע כנפות הרי אלפיים ושמונה מאות, ופלא שרבנו האר"י בשער המצוות כתב אף ושמונה מאות ועיין בגר"א שיישב זה וכן שבכ"י ישן מגיהים אלפים ושמונה מאות.

ומסופר על הגאון מוילנא שברגעים אחרונים לפני הסתלקותו, אחז בציציותיו ובכה ואמר: כמה קשה להפרד מן העולם הזה, אשר בשכר מצוה קלה זו שעולה בפרוטות אדם זוכה לקבל פני שכינה, ואילו בעולם האמת גם בכל כוחותיו לא יוכל לקיים מצוה זו.

מי שרואה הציצית כרואה פני השכינה ציצית מלשון הצצה

חשובה מצות ציצית שמי שרואה הציצית כרואה פני השכינה שנאמר וראיתם אותו אותם לא נאמר אלא אותו רמז להקב"ה שהוא יחיד ומיוחד.

ועיין בספר מגיד מישירים פ' קרח שכתב מה רצה קורח כאשר התריס כלפי משה רבנו עליו השלום בנוגע לטלית שכולה תכלת, ופי' הוא שרצה קורח לקצץ בנטיעות שבא לומר מכיון שהנהגת העולם היא ע"י המלכות שהיא השכינה הקדושה לא היה צריך ליחד אותה בספירות העליונות ממנה שהם הו"ק ז"א, והיינו טלית שכולה תכלת שכידוע המלכות רומזת לתכלת, שכל הבעיה שלו היתה במלכות בשכינה ואמר לו משה רבנו שלא כך הוא אלא טלית לבנה וז' חוטים לבנים רמז לשבע ספירות שמעליה שהם פרצוף ז"א וחוט אחד של תכלת היא השכינה המלכות ורק כך שתתקשר ותתיחד עם הספירות העליונות יש שלמות ע"כ, וכו' וקורח בחר במחלוקת כדי להפריד בין קבה"ו ר"ל.

והנה נודע כי קורח הוא גלגול רוחו של קין ולא זכה לתקנו ולכן חלק במצות ציצית דווקא כיון שמצות ציצית היא בסוד הרוח, ולכן גם שאל את משה מה דין טלית שכולה תכלת, רמז לו בזה שהרי משה גלגול הבל שהקריב צמר והתכלת הוא מצמר, והתכלת בא לתקן חטאו של הבל והלבן בא לתקן חטאו של קין, וכביכול אמר לו לא צריך לבן בציצית שאני תקנתי כבר את עוונתי כמ"ש, כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', אבל נשאר העוון שלך שהעזת להציץ בשכינה כי ידוע ציצית מלשון הצצה א"כ מדוע תתנשאו על קהל ה'.

ישנן שלש מצוות שהמקיים אותם כאילו קיים כל התורה כולה, א. שבת ב. ציצית ג. הכופר בע"ז. ושבת וציצית יש להם קשר גדול כמו שמצינו שהתחיל התנא בשבת יציאות השבת שתיים שהם ארבע בפנים ושתיים שהם ארבע בחוץ ביחד שמונה גם בציצית קושרים ארבע חוטים שהם שמונה, וכן יש ט"ל כריכות כנגד ט"ל מלאכות ועוד וכו'.

נכנסתי ואני שומע בכיות תמרורים מאחד החדרים, נכנסתי לשם וראיתי שאין איש ורק שקית וטלית נמצאים בה, והטלית גועה בכבי

מסופר על המגיד מקלם שנזדמן להיות במעון הקיץ בברלין הסמוכה לעיר ריגה, שם היו מתכנסים רבבות מכל רחבי רוסיה, ובפרט מעיר ריגה הסמוכה, והיו נהנים שם מן המעיינות והמרחצאות ועוד. בשבת הלך המגיד להתפלל בביהכ"ס וראה שיש מבני ריגה שאין להם טלית בתפילה היות והתרשלו להביא הטלית עמהם.

עלה המגיד על הבימה ואמר רבותי! אספר לכם מעשה מזועזע, פעם אחת בימות הקיץ הייתי בריגה, נכנסתי לאיזה בית לראות את הבעלים וראיתי שאין איש בבית והבית ריק. נכנסתי ואני שומע בכיות תמרורים מאחד החדרים, נכנסתי לשם וראיתי שאין איש ורק שקית וטלית נמצאים בה, והטלית גועה בבכי. שאלתי אותה טלית טלית למה את בוכה, ואמרה איך לא אבכה בעל הבית לקח עמו את כל הכסף והזהב וחמודות שהיה לו, ורק אותי השאיר פה לבדי, ניחמתי אותה ואמרתי לה מספיק לבכות יבא יום ובעל הבית יצא לדרך רחוקה ויניח כל כסף וזהב וחמודות ויקח רק אותך עמו.

שעטנו הוא לבוש השטן ממש שמלת שעטנו הם אותיות שט"ן ע"ז, והלובש שעטנו אין המלאך סנדלפו"ן מקבל תפילתו ומעלה אותה, ומצינו בזה"ק שהמלאך מיכאל שר ישראל הוא מנגד לס"מ שהוא השטן

ידוע שבגד כלאים שעטנו אסור מן התורה כמ"ש ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך אמנם מצינו דמותר כלאים בציצית. והנה נודע שבגד שעטנו הוא לבוש השטן ממש שמלת שעטנו הם אותיות שט"ן ע"ז, והלובש שעטנו אין המלאך סנדלפו"ן מקבל תפילתו ומעלה אותה, ומצינו בזה"ק שהמלאך מיכאל שר ישראל הוא מנגד לס"מ שהוא השטן והלובש שעטנו"ז מכסה האור הגדול של מיכאל השר ובכח שעם ישראל לא לובשים כלאים יש כח למלאך מיכאל שהוא אותיות כלאים"ם להכניע הבגד של השטן שעטנו ע"י שמותר כלאים בציצית כי מצות ציצית על ארבע כנפות הם סוד כנפי מיכאל המנגד לס"מ שמספרו קל"א שהוא קל"א אילן שפוסל בטלית.

סימן של הקשרים זמן חיינו יאריך יגדיל.

סגולה לכאב שיניים

כתב בספר יראים להתעטף בציצית ר"ת ל"ב כנגד ל"ב שיניים, שלא יהיה לו כאב שיניים, וכשקם בבוקר תיכף יסתכל בשמים או בציצית ויזכה ליראת שמים וכל הזמן יסתכל בציצית וינצל מעין הרע וגאווה וכעס.

מעלת מצות ציצית ובכחה להנצל מהרהורי עבירה, ולבוא ולהתקרב אל דרך ה'

במדדש ילקוט ועשו להם ציצית זשה"כ אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, שבתחילה האור זרוע וגונו בצדיק ואח"כ ע"י מצות ציצית שיש בהם ל"ב חוטין מתגלים האורות לחוץ ויש שמחה שמח"ה ר"ת שאז מתגלים חסדים העליונים.

גדולה מעלת מצות ציצית, הרומזת לתרי"ג מצוות, וע"י ובכחה להנצל מהרהורי עבירה, ולבוא ולהתקרב אל דרך ה', ובתחילת מאמרנו נעתיק לשונו הק' של רביה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק, דהנה בכל דור ודור יש שורש לתקן מצוה מיוחדת יותר משאר מצות למשל בדור הזה יש שורש לתקן מצות ציצית יותר משאר מצות עכדה"ק.

ואף שמשמע שבדורינו כנראה יש מצוה אחרת לתקן באופן מיוחד, אך מסתמא שמצוה הנ"ל כבר תיקנה בימיו דור דעה, ועלינו לחזק עלינו הלאה במצוה זו, ע"כ נצטט בקצרה כמה פנינים מרבוה"ק בגודל מעלת הציצית, הבגד והחוטאים על מה ירמזון, וזלה"ק של בעל מאור עינים, אך נודע כי מצות ציצית היא שקולה נגד כל המצות, כי ע"י זוכר תמיד בבורא ית', ע"י הסתכלותו על ארבע כנפות, שבכל צד שישתכל יזכור אלהותו שמצא כל הארץ כבודו, וכמש"ה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ד', ובודאי שכן הוא מסגולת הציצית להזכיר האדם שיש בורא אין סוף, שמלא כל הארץ כבודו, בארבע רוחות העולם, ולית אתר פנוי מיני', כיון שכתוב כן בפירוש בתורה, והזוכה יבין בפנימיות הדבר שכן הוא, ומאחר שע"י המצוה הזאת בא לו ההזכרה כאמור, ע"י יבוא לבחינת התשובה, באופן שיבוא לבחינת כסא הכבוד שיהיה, מרכבה אליו יתברך, כמ"ש גדולה תשובה, שמגעת עד כסא הכבוד, כי ציצית הוא לשון מציץ מן החרכים, לשון הסתכלות והבן.

ובקדושת לוי להרה"ק מברדיטשוב מובא, שצבע לבן הוא גבוה מכל הגוונים, וכן חסד מרמז על לבן, ושחור הוא על מעלה השפלה מכל, ולכך תכלת שנוטה לשחור נקרא תכלת, מלשון תכלה, שהוא מורה על חושך, ולבן מורה על אור שהוא בהירות, וכן אחז"ל משיכיר בין תכלת ללבן, וזהו כונת ציצית שיהיה בו תכלת, דהוא מורה על שחרות, ובמצות ציצית אנו ממתיקין את התכלת שהוא חושך, ואנו מהפכין לאור בהיר, וזה פירוש הכתוב, הכנף פתיל "תכלת", והיה לכם "לציצית", שהוא לשון מציץ מן החרכים, ר"ל שע"י המצוה זו המתיקן התכלת שהוא מרמז על חושך שיתהפך לאור בהיר.

טלית של מצוה מכסה על מעשים שאינם גוונים

וקדושת הציצית מצילה האדם מעבירות וחטאים, כמסופר שפעם אמר הרה"ק ר"ז מאניפולי לאחד שציציותיו פסולים, ובדק הלה ומצא שאכן כן הוא, וא"ל הרה"ק הנה הציצית מכסה על עבירות שבאדם, אך כשבאת אלי ראיתי כך דברים שאינם ראויים וידעתי שציציותך פסולים, ובה ביאר מאחז"ל עה"פ הבו לכם אנשים חכמים וכו', אמר להם משה בא לפני מעוטף

בטליתו ואיני יודע מעשיו אם ראויים הם, ולכאורה וכי משה רבנו אינו יודע מעשיו שהוא מעוטף בטליתו, אלא הכוונה לטלית של מצוה המכסה על מעשים שאינם הגונים. ועוד מסופר שבעיר טאמשוב היה הפריץ מציק מאד לבני העיר, ומתנכל להם והיה סוגר את המקוה מפעם לפעם והוא וביתו הלכו להתרחץ שם, פעם התרחצו בני ביתו במקוה, ובא הרה"ק רבי יוסף מטומשוב ובעט בחזקה על הדלת, ומרב פחד הפילה הפריצה, ושאל הפריץ מיהו הדופק, והראו לו על רבי יוסף וקרא לו להלחם עמו והסכים הרה"ק, ותמה עליו הפריץ ואמר לו, אני הרי אלחם עם כלי זייני, ובכח הכישוף, אך אתה במה תבוא נגדי, והחווה לו הרה"ק על ציציותיו ואמר לו בזה, ונפל על הפריץ פחד ומורא וחזר בו.

ובעל אמרי נועם מדזיקוב נותן טעם, ע"ד חז"ל שסיפרו באחד שרצה לעשות עבירה חלילה, וטפחו ציציותיו על פניו, ונראה לו כעדים והפריש עצמו, וההסבר מדוע דוקא מצוה זו הגינה עליו מלעבור על זנות, מפני שאצל חם נאמר וירא את ערות אביו ויגד וגו', ויקחו שם ויפת את השמלה וגו', ומזה זכו ישראל למצות ציצית כמבואר בחז"ל, ע"כ מסוגלת זו המצוה אל גדר הערוה שלא לפגום בחי' ציס"ע, ומצרים הוא בנו של חם, ע"כ נקרא ערות מצרים, וזרע ישראל בני שם יצאו בכח מצות ציצית, כמבואר ברש"י שלח, שציצית לשון מציץ, אשר בכח זה מוציאים הניצוצין קדישין, לתקן ערות הארץ, ולזה ציצית"ת עולה כמספר ת"ר, להוציא ת"ר אלף נשמות ישראל, שהוא קומת כללות הקדושה, יעוש"ב.

בכח ציצית זוכין לתשובה

העולה למעשה שבכח ציצית זוכין לתשובה, ולהפך החשך לאור, שהציצית מגינה על האדם מעוונותיו, ושומרת עליו שלא יחטא, שע"י הסתכלות עליהן יודע שיש בורא ומנהיג לעולם, ע"כ הקפידו רבוה"ק שגם הטלית קטן יהא מבחוץ, כידוע מהרה"ק רצ"ה מזידיטשוב שעורר ע"כ שגם הט"ק יהא עליו מבחוץ, והביא סייעתא ע"כ מהפסוק והיה לכם לציצית "וראתם אותו", שמזה ראייה שיש לראות הציצית ולא ללבוש תחת הבגדים, ומצינו כן בגיטין (נו.) בן ציצית הכסת שהיתה ציציתו נגררת ע"כ כסתות וכו', שהיתה כסתו מוטלת בין גדולי רומי, ועל אף שישב בין גדולי המלוכה היתה ציציתו נגררת ולא התבייש בזה, עכדה"ק. ומיוחדת היא ציצית, משאר מצות, דידוע שכל מצוה מאירה אבר אחד מנשמתו, וע"י אור זה מושפע כל האדם ואילו ציצית מאירה כל אבריו של אדם וכלולים כל רמ"ח ושס"ה שלו. (שפתי צדיק).

מי שיש לו כאב שיניים, יאחז במצות ציצית

סיפר ת"ח המקים עולה של תשובה: בערב אחד כאשר סיימתי את השיעור הנמסר לצעירים מתקרבים, פנה אלי נער שניכר כי מנוער הוא מאד משמירת התורה. "כבוד הרב, האם תוכל לעזור לי, יש לי בעיה קשה המטרידה אותי מאד". אשמח לשמוע ולנסות לעזור, השבתי. והמשיך הלה: "תראה כבוד הרב, בתקופה האחרונה אני סובל מאד מהשיניים... אולי יש לך איזו סגולה?"

פתחתי לפניו את ה'כף החיים' (בסיסן י"א ס"ק י"ז), שם נאמר: "סגולת הציצית היא שלא יהיה לו כאב שיניים, ששלושים ושניים חוטי הציצית, הם כנגד שלושים ושתים השיניים של האדם.

וב'חסד לאלפים' (סימן כד אות ג) כתב שלכן כשמברך להתעטף בציצית, יכוין בראשי תיבות ל"ב, שהוא כנגד ל"ב השיניים, וזו סגולה שלא יכאבו שיניו והיו שהמליצו על זה: "שניים אוחזים בטלית" - מי שיש לו כאב שיניים, יאחז במצות טלית, היינו יבדוק ציציותיו. (להתעדן באהבתך)

מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה בסיני ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים, עשה לפני כסדר הזה אני מוחל להם

וכתב רש"י: וזכרתם אל כל מצות ה', שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, עם שמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג.

ובספר "דבש לפי" להחיד"א (אות צ' כט): כתב ומה שתמה הרמב"ן דציצת חסר י' קצת קשה דהרי בפסיקתא אמרו בזה - דכתיב לציצית ול' השלימה חשבון ג' ציצית וכן כתב הטור סימן כד', ואפשר שנרמזו ג' פעמים תרי"ג בג' פעמים ציצית כנגד מחשבה דבור ומעשה.

ובמדרש "ועשו להם ציצית", ציצית לשון ראייה, מלשון (שיר השירים ב') "מציץ מן החרכים", והלובש ציצית צריך שיזהר מן העבירות שהרי כסא הכבוד רואהו, שהוא דומה לתכלת, ובלשון חכמים נקרא טלית, והוא מלשון עילוי ורוממות, מלשון (דניאל ז' ד') ונטילת מן ארעא, וזה רמז לקב"ה שהוא מעולה ומרומם על הכל, ונצטוונו להתעטף בה ממה שדרשו "ויעבור ה' על פניו" (שמות לד' ו') אלמלא מקרא כתיב אי אפשר לאמר. כביכול מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה בסיני ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים, עשה לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, והכוונה במאמר הזה שבא ללמדנו סדר תפלה ובקשה איך נתחנן

לפניו, ושנתעטף בטלית ושזכור לפניו שלש עשרה מדות בכוונה וימחול לנו בזה, ובאמרו נתעטף פירוש בטלית לבנה שהוא סימן סליחה וכפרה, כשם שהדבר האדום סימן החטא כך הלובן סימן המחילה, הוא שכתוב (ישעיה א' יח) "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו".

זמה שהאדם לובש הטלית ומתכסה בה רמז להקב"ה שהוא מכסה בריותיו ומלבישן, כענין שכתוב (בראשית ג' כא) "ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", וגם רמז לעתיד שהקב"ה עתיד להחיות המתים ולהקימם בלבושיהם, הוא שכתוב (איוב לח' יד) "תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש", ולפי שמצוה זו רמז לתחיה לגוף האדם תמצא שכוללת את הגוף, כי הציצית הם פתילים תלויים בדמיון שער הראש, הוא שכתוב (יחזקאל ח' ג) "ויקחני בציצת ראשי", הנקבים שעושים בטלית לתלות בהן החוטין הם בדמיון העינים, וחמשה קשרים כנגד חמשה חושים שבו, שמונה חוטין כנגד יום שמונה שנמול בו, ומזה אמרו שכל מי שאינו נימול אינו זוכה לתחית המתים, ובכל כנף וכנף תמצא חמשה קשרים והם עשרים קשרים לארבע כנפיים, כחשבון הידים והרגלים שבהם עשרים אצבעות, והרי לך כלל הגוף.

זמה שכל ענף היוצא מנקבי הטלית שלישי מחובר וכרוך כאחד למעלה ושני שלישים הם מפוזרין ומחולקין זה מזה למטה, הענין לרמוז שאף על פי שישראל עכשו מפוזרין בגלות בין האומות שהן אדום וישמעאל והם במדרגה התחתונה עתידין הם בזמן הגאולה שתהיה ידן על העליונה, כאמרו (דברים כו' יט) "ולתתך עליון על כל גויי הארץ", וכבר רמז הענין הזה הנביא שאמר (זכריה יג' ח) "והיה בכל הארץ נאום ה' פי שנים בה יכרתו יגועו והשלישית יותר כה", ואמרו במדרש והשלישית יותר בה, אלו ישראל, שנאמר (ישעיה יט' כד) "ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה".

צוה הקב"ה שילבש ציצית לצורך שמירת הדירה שיהיו כל ג' פרשיות בדירתו

הא דכתיב גבי ציצית לדורותם חסר היינו מלשון דירה רוצה לומר לצורך דירתם כי המזוזה היא שמירה ממלאך המות, מזוזה"ת אותיות ז"ז מו"ת והנה במזוזה יש שתי פרשיות לכן צוה הקב"ה שילבש ציצית לצורך שמירת הדירה שיהיו כל ג' פרשיות בדירתו.

כשהאדם מתעטף בציצית ויוצא לפתח דירתו שלם, הקב"ה שמח ומלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית והיינו לדורתם - לדירתם, בשביל דירתו שהיה שם שלם ויצא מפתח ביתו במצוה.

הקב"ה הלביש לאדם הראשון ציצית שנאמר ויתפרו עלה תאנה.

ציצית מצילים מעינא בישא דכוחות הטומאה.

הלובש ציצית נקרא אחד כמו הקב"ה שנקרא אחד לפיכך ייתי אחד וישתדל באחד.

המתעטף בציצית מלאכים מכריזים לפניו הבו יקר לבריה דמלכא.

אם ישראל עושים רצונו של מקום ומיחדים שם הוי"ה אדנ"י שהם שמונה אותיות, אז אלו ח' יתוספו על חשבון בני ישראל והם בגימטריא תרי"א גימטריא תורה, וגבר ישראל

כתב האספקלריה המאירה, דכשהקדושה והסט"א שווים אז לוקחת הסט"א מהקדושה ואומות העולם שולטים בישראל ח"ו, והנה "גבלת עמים" הוא בחשבון בגימטריא בני ישראל חסר ח', ואם ישראל עושים רצונו של מקום ומיחדים שם הוי"ה אדנ"י שהם שמונה אותיות, אז אלו ח' יתוספו על חשבון בני ישראל והם בגימטריא תרי"א גימטריא תורה, וגבר ישראל, ואם ח"ו ישראל אינם מיחדים שמות הוי"ה אדנ"י, אז נשאר מספר בני ישראל תר"ג, וגורם כי גבלת עמים יעלו תר"ג עם האותיות בגימטריא של בני ישראל, וח"ו הסט"א והקדושה שוים ולוקחת הסט"א השפע ושולטים על ישראל.

ובזה יש לומר דזה טעם כי ציצית שקולה ככל התורה, דח' חוטין שבציצית נוספים על בני ישראל ויהיו גימטריא תורה, וזה שאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית.

ע"י מצות ציצית ששקולה כתרי"ג מצות, משלים את הבגד הרוחני שהוא חלוקא דרבנן בטלית גדול עושים ט"ל כריכות כמנין ה' אחד, והסימן של הכריכות זמן חיינו יאריך יגדיל, מקודם שבע, שמונה, אחת עשרה, שלש עשרה, ובטלית קטן שם הוי"ה ב"ה, ויש עושים ט"ל.

וזכתב רבנו חיד"א ז"ל בנחל קדומים. למה ציונו יוצרנו לשים ציצית בבגד, לפי שארז"ל דצריך אדם לעשות מלבוש מתרי"ג מצות, ואיך יתכן זה.

אמנם התיקון לזה בציצית ששקולה ככל המצות, ובתנאי שישמור לא תעשה, והמצות שיבואו לידו, וגם צריך שיאמר הדבר בפיו, ולא במחשבה, ואז נחשב לו כאילו קיים כל תרי"ג מצות, ועוד יש בציצית ח' חוטין כנגד שמונה אברים שבהם תלוי הכל - עין, אוזן אף, פה, ידים, רגלים, ראש הגויה, ולב, ובאלו שמונה תלויים בהם כל מצות וכל עבירות, ואם עבר נדון בשבעה מדורי גיהנם ובגלגול, ואם זכה תעלה נשמתו למעלה מז' רקיעים ויגיע לכסא הכבוד שהוא

שמונה, לכן התורה בח' אופנים הנאמרים בספר תהלים, וגם דהע"ה עשה באלפא ביתא שמונה פסוקים בכל אות, להורות כי התורה מכפרת על שחטא בשמונה אברים, וע"י מצות ציצית ששקולה כתר"ג מצות, משלים את הבגד הרוחני שהוא חלוקא דרבנן.

מספרים על הגאון בעל הטורי זהב שאמר הטלית הישן יעיד לי בעולם הבא כי לא היתה לי מחשבה זרה בתפלת שמונה עשרה

בספר מצבת קודש (לכוב תרכ"ג, ח"ב סי' מח) הובאו "מעשים נפלאים מאת רבנו הגאון בעל טורי זהב, אשר נכתב בפנקס של החבורה קדושה אשר היה מונח תחת יד א"א הגאון הקדוש מוה' נפתלי הירץ שהיה אב"ד ומ"ץ דק"ק פה תו"ה (תוך העיר), ובין היתר מסופר שם בפנקס הח"ק: "רבנו הגאון בעל טו"ז הלך בטלית של מצוה קרוע מאוד והיה ישן נושן מכמה שנים אשר נתעטף בהטלית הנ"ל, וכאשר ראו הנשים מפה קהילתנו את רבנו הגאון עומד להתפלל בטלית קרוע וישן התנדבו ליתן לו טלית חדש, וקנו לו טלית מהודרת ויפה, והביאו את הטלית הנ"ל לרבנו, וכאשר ראה את הטלית החדש אמר להנשים תשואת חן לכם על נדבת לבכם היקר, רק אין אני רוצה להתעטף בטלית חדש, כי הטלית הישן יעיד לי בעולם הבא כי לא היתה לי מחשבה זרה בתפלת שמונה עשרה, וזה דבר גדול לפני גאון כמוהו, עכ"ל. זכותו יעמוד לנו ולכל ישראל אמן.

״וְנָתַנו עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת״ (טו, לח)

פרשיה שהסעירה את יהדות פולין במאה הקודמת, נסובה אודות דם החלזון לצביעת התכלת שבציצית

הנה האחרונים שהשתמשו בתכלת היו האמוראים, שבזמנם היה החלזון מצוי, אך בימי רבינא אחרון האמוראים שנפטר בשנת ד' אלפים רל"ד, הוא נגנז, ואילו האדמו"ר מראדזין טען כי גילה אותו, וכי חובה היא להטיל תכלת זו בציצית הכהן, אכן כל גדולי דורו שנדרשו לכירור הענין, ובראשם הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור, לא קבלו דעתו ושללו תכלת זו מכל וכל.

הגרי"ז מבריסק נדרש פעם לביאור סיבת התנגדות זו, ולמה שלא נקבלו לפחות משום שאם לא יועיל לא זייק, וכך אמר, בתורה נאמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", (דברים ל"ז) וביאר "הבית הלוי", שסופו של הפסוק "זקניך ויאמרו לך", מדבר לענין קבלת התורה הנמסרת מדור לדור, ואילו "שאל אביך ויגדך" שבראשיתו מכוין לדברים התלויים במציאות, שכן בלא מסורת אי אפשר להתיר אפילו שור, הטענה כי הוא השור האמור בתורה, ואף אם

כל הסימנים הידועים מצויים בו, היא הנותנת שאיננו יכולים להחליט כי החלזון הנמצא על ידי הראדזינר, הוא אכן מקור התכלת האמור בתורה, מלבד זאת, כבר אמר הגר"א מוילנא, לדייק ממה שתיבת לדורותם אמורה בפסוק בין מצות ציצית לבין התכלת, ללמד באה שרק המצוה גופא, דהיינו החוטי לבן, נאמרה לדורות, אבל לא חוט התכלת אשר נגזו ואיננו. (מוסר חכמים)

אמרו רבותינו התכלת דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד ומכח התכלת מזכיר היושב על כסא

יש להבין האם כך הוא באמת שכל אדם הרואה את הים נזכר בבורא עולם ובכל המצות, והנה המגיד מדובנא שאל שאלה דומה על הפסוק "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו" (עמוס ג' ו'), ואנו רואים דהעם לא נחרד כלל, ותירץ על פי משל, לעני שהוזמן לביתו של ידידו העשיר, העשיר ישב על כסא מפואר ובצדו כפתור, על כל לחיצה של העשיר הגיעו משרתים ובידיהם מגשים עמוסים באוכל וכל טוב, השתומם העני מאד והחליט עם אשתו להתאמץ להשיג כסא מפואר כזה עם כפתור פלא כזה, אגרו כסף וקנו את הכסא, אך לתדהמתם כאשר לחצו על הכפתור לא אירע דבר,

אמר להם החכם כלום רוצים אתם להידמות לאותו עשיר שיש ביכולתו להחזיק משרתים רבים וכל טוב הארץ ולכן על כל לחיצה המשרתים מביאים מגשים עמוסים אך אתם אין בבתיכם מאומה ומה יועיל הכפתור, ואכן זהו הביאור "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו", מדובר באדם שטרוד ועסוק במצות, ירא שמים די לו בתקיעת שופר כדי להזכירו להתכונן ליום הדין הקרב ובא, אבל לאנשים שאינם יראי שמים לא תועיל שום תקיעת שופר, וכן בציצית בני אדם שאינם יראי שמים סגולת הציצית לא תועיל להזכיר להם את מצות ה'.

"וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" (טו, לט)

וראיתם אותו - אותיות ויראתם אותו

וראיתם אותו - אותיות ויראתם אותו, שתחשבו שהשכינה כביכול נגדכם ואז הדין חזק ונתנה רשות ח"ו, ומכאן תוכחה למדברים בבית הכנסת, שצריך להיות שם באימה ויראה, ולא כמי שהוא ברחובות קריה ובבתי טאטראות ח"ו.

ציצית בגימטריא צדקות וגימטריא נשרים, לומר מי שהוא זהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה דכתיב (תהלים יז' טו) "אני בצדק אחזה פניך", וזוכה למה שנאמר (שמות יט' ד) "ואשא אתכם על כנפי נשרים".

וראיתם, גימטריא ציצית ביום (מנחות מג, א).

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים" (קהלת ט' ח') בגימטריא זה ציצית לבגדיכם.

ואספר לכם מעשה נורא שמי שעוזב את התורה נופל ביר"ש ואח"כ נופל מנכסיו ונפטר מן העולם

מעשה בשני אחים, יראים ושלמים, אשר נהגו כיששכר וזבולון, האחד היה יושב תדיר ועוסק בתורה, ואילו השני היה סוחר עשיר, עסק בפרקמטיה ותמך באחיו הלמדן ביד רחבה, למען יוכל לשקוד בלא עול על דלתי התורה. לימים ניצנץ במוחו של האח העשיר רעיון וכל כוונתו היתה אך לטובה. יום אחד בבואו אל אחיו הלמדן להעניק לו את תמיכתו הרחבה נענה ואמר לו: האמנם כזו תהא תכליתך, אחי היקר, וכי כך תשאר עני ואביון כל ימך, ותשא עיניך לשולחנם של אחרים, האינך סבור כי הגיע כבר הזמן בו תתן דעתך לביסוס מעמדך הכלכלי.

וכי מה אעשה נדהם האח הלמדן וכי אטוש את לימוד התורה חלילה ואצא למסחר, ובכלל הלא אין לי משלי ממון מאומה הכיצד אצא לסחורה. חס ושלום מיהר האח העשיר להשיב לא להוציאך מבית המדרש נתכוונתי, תורתך יקרה לי עד מאד, והראיה שהרי כל השנים הנני תומך בך, למען תוכל להתמיד בלימודך, אלא שמבקש אני להציע בעבורך תכלית, אשר תזכה אותך לשני שולחנות - תורה וגדולה.

הנני אעניק לך סכום גדול ונכבד, למען תוכל להתחיל לסחור בו, במעט מאד טירחה, רוב שעות היום תוכל להמשיך לשבת בבית המדרש, ורק זמן מועט בלבד תקדיש לעשיית סחורה באמצעות הסכום הנכבד שברשותך. נכנסו הדברים בלבו של האח הלמדן, וגמר אומר לנסות ולראות, באותו מעמד מנה האח העשיר על כף אחיו הלמדן מאתיים אדומים זהב סכום עתק ואחל לו הצלחה מקרב לב.

חלפו ימים וההצלחה במסחר האירה פניה גם לאח הלמדן, מעט הזמנים שהקדיש לסחורה הכפילו ושלשו את מאתיים אדומי זהב שברשותו, והונו העצמי הלך וטפח, כיון שראה עד כמה אפשר להרויח בזמן כה מועט, החליט לנסות להרחיב קימעה את הזמן המיועד לו למסחר עד אשר ניתק רגליו של הלמדן כליל מבית המדרש, הוא הפך לסוחר גדול ועשיר אשר מסחריו פרצו בכל הארץ, ואך בקושי מצא לו זמן לפתוח ספר ולהציץ בו.

ביומא דפגרא אחד, מצאו להם שני האחים העשירים זמן להפגש ולשבת קימעה בצוותא, שכן במשך כל ימות השנה מנעו העסקים מנוחה, ואפילו לשבת אחים לא מצאו להם שעה,

נענה האח העשיר מקודם ואמר לאחיו הלמדן לשעבר, האמן לי כי למרות טרדותי ועיסוקי המרובים, מוצא אני לי בכל יום זמן, להודות ולהלל לבורא העולם, על אשר נתן בלבי לעוץ לך עצה כה טובה אשר בזכותה יצאת מן המיצר למרחב מבחינת הפרנסה, אולם יחד עם זאת אגלה לך את לבי ולא אכחד כי שמחתי בכך איננה שלימה, בכל יום ויום מייסרני מצפוני מחדש על היותי הגורם להוציאך כליל מבית המדרש הקב"ה יודע ועד, כי לא לכך נכוונתי חלילה וחס ולא לזאת נשאתי את נפשי.

פתח האח הלמדן בגסות רוח וברוחב לב. נו, נו, אילו יושב הייתי היום ושוקד על תלמודי כמו אז בימים ההם, הרי לא הייתי מגיע להיות עשיר כיום הזה. אך יצאו דברי האיזולת מפיו, זרם אדיר של דם פרץ מחטמו של הדובר. מתחילה עוד נדמה היה כי מדובר בדבר פשוט גרידא, אך מרגע לרגע הלך זרם הדם וגבר, עד אשר הגיע למצב של פיקוח נפש, משפחת העשיר לא חסכה בממון ועד מהרה הוזעקו אל החולה טובי הרופאים, אולם מאמציהם לא נשאו פרי והדם המשיך לזרום.

בינתיים נפלה על החולה תרדמה, אולם מהרה הקיץ ובקול רם פתח ואמר, סלקו את הרופאים מעלי כל מאמציהם יהיו לשוא, כי כבר נגזרה הגזירה ואין כל אפשרות לבטלה. דעו לכם המשיך החולה ואמר לסובבים אותו, כי רגעי ספורים החרישו לי אפוא, ואספר באזניכם את אשר חלמתי ברגעים אלו. בתנומתי הקצרה באה אלי התורה הקדושה בחלומי, וסחה לי כי דיני נגזר להסתלק מהעולם על אשר זלזלתי בכבודה וביישתיה לאמור כי לימוד התורה גורם חלילה למניעת הטוב מבעליו. ככלותו לדבר את דבריו אלה, השיב האיש את נשמתו לבוראו.

”וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'” (טו, לט)

כתב רבנו אפרים בספרו על התורה, שלח לך, וראיתם אותו וזכרתם, ס"ת מו"ם, והוא שם א' משמות ע"ב, והוא גי' אלהים, לומר לך כל המעטף עצמו בציצית וקורא קריאת שמע מקבל עליו מלכות שמים שלימה, "וזכרתם את כל מצוות ה'", ה' קשרים ה' חומשי תורה, משל למלך ששלח עבדו ומסר בידו כמה שליחויות, אמר העבד היאך אזכור כולם, קשר לו המלך קשר לכל שליחות באזורו, אמר לו קשרים הללו ראה וזכור אותם, ל"ב חוטים, ב' בראשית ל' לעיני כל ישראל, ח' חוטים וה' קשרים הרי י"ג ב"ג מדות שהתורה נדרשת.

"וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם" (טו, לט)

מוסר על שמירת העינים ממורנו ורבנו הגאון י' יהודה מועלם זצוק"ל

א. כמה צריך להזהר בעינים שלא לראות דבר איסור, ובפרט כשהולכים בדרך להזהר לא להסתכל פה ושם, יש מעשה שמובא בסדר הדורות על רב ששטת רב יוסף שהיו סגי נהור, ולמה היו סגי נהור, אלא הם היו מהתלמידים של רב, ובזמן שרב נפטר התאספו כל תלמידיו לקחת כל אחד מדה טובה, לעשות את כל מה שהיה עושה לא היו יכולים, אז חילקו את המדות שלו שכל אחד ואחד יקח מדה אחת, רב יוסף רב ששטת אמרו אנחנו ניקח מדה אחת שרב היה נזהר בה - שלא היה רואה חוץ לארבע אמות אלא רק תוך ארבע אמות, ואמרו ניקח את זה ונזהר שלא נסתכל עם העינים חוץ מארבע אמות, לאחר זמן ראו שהם לא יכולים לעמוד בזה אז רב ששטת רב יוסף לקחו שיפודים והניחו על העינים ואיבדו את הראיה שלהם שלא יעברו ח"ו על הנדר שקיבלו עליהם, ולכן רב ששטת רב יוסף היו סגי נהור שלא היו רוצים להסתכל מחוץ לד' אמותיהם.

ב. עוד דבר גדול יש שצריך להזהר - כשבאים מהבית לישבה וחוזרים מהישבה לבית והולכים בדרך יש הרבה דברים ותמונות שאסור להסתכל בהם, העינים האלה כמה שווים, חכם אפרים הכהן ע"ה היה לומד בישבה קבלה והיה אומר לנו פעם: תדעו לכם אני היום עשיתי מאה מצוות! התלמידים היו תמהים: מה מאה מצוות? כמה אתה התפללת.. עשית.. מה זה מאה מצוות..? אמר להם: תדעו לכם כשאני הולך ברחוב ועוברות שם נשים לא הייתי מסתכל, כל הסתכלות זה עבירה, עבירה גדולה, הייתי סוגר את העינים ומסתכל למטה עד שהגעתי לישבה, ואולי מאה מצוות עשיתי - מאה מצוות של "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם!"

דעו לכם ראיית העינים זה דבר עצום מאד, העינים זה דבר רוחני ואם אדם מסתכל ח"ו בעיניו הוא פוגם בעיניו, א"כ כמה צריך להזהר לא לראות בעינים דבר אסור, הרי רב ששטת רב יוסף קיבלו עליהם שלא להסתכל ולכן עיוורו את עיניהם בכדי שלא יראו, א"כ כמה אדם צריך לדעת להזהר, ואע"פ שזה קשה - עליו לעשות את זה.

ג. יוסף אמר לאשת פוטיפר (בראשית ל"ט ט') "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים" - היתה לו ליוסף יראת שמים גדולה מאד, ולכן נקרא 'יוסף הצדיק' וזה צדיק שהיה נזהר בעיניו ולא ראה שום דבר אסור, ולכן גם יוסף היה מוצא חן בעיני כולם, וכנגד זה שיוסף לא הסתכל בעינים שלו זכה למלוכה ועלה לגדולה בכיון שלא הסתכל [וכמ"ש (בראשית מ"ט כ"ב) "בן פורת יוסף כן פורת עלי עין" ואומר רש"י 'חנו נטוי על העין הרואה אותו', ואומר

האור החיים 'על אשר לא זנה אחרי עיניו' (ועי' במדבר רבה פרשה י"ג ז'), וצריך האדם לשמור עצמו במחשבות טהורות ולא יסתכל בתמונות שיביאוהו לחטא ולחשוב בנשים, ולא יסתכל עליהם, ולא יקרא בספרים חיצוניים, ולכן יוסף נקרא 'יוסף הצדיק' שיום יום עמד בנסיון ולא התלכלך בעוון כזה, א"כ כמה צריך להזהר בעינים.. ארבעה מראות נגעים יש, כמה קשה.. תזהרו בעינים שלא להסתכל בדברים אסורים.

ובאמת יש הבדל בין לראות ולהסתכל, לראות זה לראות מה יכול לעשות הוא ילך עם עינים סגורות?! אבל להסתכל זה כשרואה דבר עבירה או רואה תמונה יזהר שלא להסתכל ולהתבונן בתמונה הזאת אלא מיד יעביר את עיניו ממנו.

ד. כתוב בפסוק (תהלים קי"ט ס') "חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצוותיך" מה זה "חשתי ולא התמהמהתי" - לכאורה זה כפל לשון. אלא אומר הרב אלשיך: "חשתי" אני יוצא מהבית מהר ולא מחכה לשכב בבית או לשבת לאכול ולשתות אלא "חשתי", ונכון יצאתי מהבית מוקדם אבל "ולא התמהמהתי" - שאם אני בדרך היה לי להתמהמה.. ראה איזה תמונה.. ראה איזה עתון.. אז במקום לעשות את הדרך ברבע שעה עושה אותה בחצי שעה.. וזהו "חשתי", אבל "ולא התמהמהתי" - גם לא התעכבתי בדרך, אני הולך בדרך נכונה להגיע לישיבה מהר! וזהו "חשתי ולא התמהמהתי". (דרש יהודה)

מי שלא מסתכל במקום שלא הגון, ומשפיל עיניו לארץ, עי"ז כל מה שילמוד יזכור

ארז"ל הטעם שסמך לא תתורו למען תזכרו, ללמד שאם אדם שומר עיניו מחיזו דהאי עלמא מי שלא מסתכל במקום שלא הגון, ומשפיל עיניו לארץ, עי"ז כל מה שילמוד יזכור, וזהו שסמך לא תתורו למען תזכרו, ודרז"ל על הפסוק בתהלים עינים להם ולא יראו, רוצה לומר אם העינים שלו הפקר לראות במקום שאין צורך או ח"ו איזה דבר איסור, וזהו "להם", כאילו שלו וברצונו להסתכל אנה ואנה, אז לא יראו בצאת נפשם פני השכינה, ועל ידי שמירת העינים זוכה שישמור אות ברית קודש וזוכה לראות פני השכינה.

"החזק במוסר אל תרף, נצרה כי היא חייך"

משל לאחד שהיה מושלך לתוך הים, הושיט הקברניט את החבל ואמר לו תפוס החבל בידך ואל תניחהו שאם תניחהו אין לך חיים, אף כך אמר להם הקב"ה לישראל כל זמן שאתם מדובקים במצוות נאמר (דברים ד' ד') "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום" וכן הוא אומר (משלי ד' יג') "החזק במוסר אל תרף, נצרה כי היא חייך", והייתם קדושים בזמן שאתם עושים את המצות אתם מקודשים ואימתכם מוטלת על העכו"ם.

מדוע אין אנו זוכרים מאומה על ידי הציצית

סוחר אחד מעיר קטנה, סחר מדי שנה למדינת הים לעיר גדולה ומפוארה בכל מלאכת מחשבת, ויתאכסן שמה בבית בעל משאו ומתנו, ויהי היום ויביאו לבעל בית מלונו תיבה חתומה מבית הרצים ויפתחנה והנה כתונת צמר לבן כשלג מונחת בתוכה מעשה אורג נפלאה, וישמח עליה בעל הבית ויגל בה מאד, וישאלהו סוחר העיר הקטנה על שמחתו זאת ועל מחיר הכתונת, ויענהו כי מחירה חמש מאות שקל, ושמחתו בה גדולה כי ברב עמל ויגיעה השיגוה עבורו, כי הכתונת הזו טובה מאד בעבודה ואריגתה מעשה ידי אומן נפלא, וסגולותיה גם כן גדולות וטובות מאד, כי בשאת אותה על בשרנו תנגב הזיעה והזוהמה מן העור, ותשמור חום הגוף ותחזק הלב וכדומה, ולכל בשרו מרפא היא, ויאמר הסוחר הקטן אם כן איפה לפי דברך אבקשך להשתדל ולקנותה במחירה גם למעני, כי אני ידוע חולי ולבי חלש מאד, וכבר שאלתי ברופאים רבים והוצאתי כסף רב על רפואות ולא הועילו לי, ואם אשיג את הכתנת הזאת לא אצטרך עוד לכל דבר, וימלא הסוחר בקשתו ולתקופת הימים שלח אליו כתונת כזאת לביתו בעירו הקטנה, ויהי מימים כבואו שנית אל העיר הגדולה שאל אותו הסוחר על מצב בריאותו, ואם הועילה לו הכתונת ויענהו הסוחר באמת נפלאה היא בעיני, כי לא הועילה הכתונת מאומה ומצב בריאותי כבראשונה, ויחקרהו הסוחר על הנהגתו בביתו ועל דבר הנקיון בחדריו ואיפה הוא מחזיק את הכתנת בפשטו אותה, אז סיפר לו הסוחר הקטן ממצב ביתו כמו שהוא בעיר קטנה, ויאמר הנה בית קטן מאד בעל חדר אחד שם התנור והכירים, ושם משכן בניו הקטנים אשר לא אוכל להזהר בנקיותם, ורצפת הבית וקירותיו מלאים תמיד לחלוחית ורפש, ופעמים ביום תבא גם פרתו הביתה לאכול את אבוסה ותטנף לפעמים גם כן, וכן תחת התנור לול התרנגולים הממלאים את הבית וכל כליו בטינופם, ועל התנור הוא מיבש את העצים הלחים וכדומה.

וישחק הסוחר ויניע בראשו על הנהגתו הפחותה והרעה ויאמר, ואיך תוכל הכתונת להועיל לך אחרי שאתה בפועל ידך תביא עליך כל חולי וכל מדוה, שומר נפשו ירחק מהנהגה רעה כזאת, וישגיח על נקיון ביתו שלא יבא בה כל טינוף וכל ריח בהמה, וכן חום והבל התנור וריח העצים הלחים וכדומה הכל ירחיק בתכלית הריחוק, ואז תוכל הכתנת להועיל להגן מן האבק הדק או מן האויר הלח בחוץ בעת הגשמים, וכן מזיעת הבשר וכדומה, אבל אתה מה בינך לבהמה כי אתה דר ואוכל ושותה עמה יחד, והנך מגואל ברפש וטיט, לדברים אלה לא תוכל הכתנת להועיל כלום.

הנמשל מובן מאליו לענין הציצית ותועלתה, כי באמת צריך מקודם לעסוק בתורה והמצות העבודה ובתפלה בכל פרטיהן, ולנקות את בית חמרינו מכל סיג וחלאה, ואז יוכלו הציציות להועיל לנו לזכור ולחזק לבנו יותר לעבודתו וזה שכתב "דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית", שיסתכלו על עצמם, "על כנפי בגדיהם לדורותם", כמו שהקדמנו שיסתכל על הילוך ותנועת גופו בגד הנשמה שהוא עפר ואפר, וזהו לדורותם כי הנשמה יש לה קיום בעצם, אך הגוף הכלה ונפסד אין לו בעצם אלא במין, כי יעמיד דורות בחייו ויוליד בנים שישארו אחרי מותו, וזה על כנפי בגדיהם תנועת הגוף שאין לו כל קיום, בלתי אם זה שמעמיד דורות, והבן, וזה כנגד מה ששנה במשנה דע מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך, שהגוף מצד תולדתו אין לו כל חיות, והוא אך פגר מובס מעלה בְּאִשָּׁה בחייו ובמותו.

"וראיתם אותו" את הקב"ה וזכרתם את כל מצותיו, ואז והיה לכם לציצית ולהסתכלות המצלת את האדם מן העברה

ואמר עוד ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, רוצה לומר שעל הסתכלות ענין תנועת הגוף יתן פתיל תכלת, ואמרו רז"ל תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, רוצה לומר כמו שישפיל את גופו בראותו הילוך תנועותיו ועניניו מטפה סרוחה, כן יעלה מעלה מעלה את נשמתו ויגבירנה על תאות גופו עד שתשוב אל המקום אשר ממנו חוצבה בטהרה, וזה הרומז בצבע התכלת הדומה לכסא הכבוד והבן. "והיה לכם לציצית", הבטחה היא זאת שבאמת יהיה הציצית לכם להסתכלות שתוכל להועיל לכם, אבל בתנאי וראיתם אותו, רומז להקב"ה, שיראו בכונתם לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מ"ה, והוסיף לבאר תנאי כפול וזכרתם את כל מצות ה', אם תשימו לב לזכור את כולם על ידי הלימוד ואחר כך, ועשיתם אותם, אז אבטיח אתכם שיועילו לכם הציצית, "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", וכמעשה באותו אדם שבאו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו והצילוהו מן החטא, כי החכם עיניו בראשו להסתכל בדברים אלו ולהוסיף בקדושה, עד כי והייתם קדושים בערך לאלהיכם ללמוד מדרכיו ומדותיו, כמו שכתוב למעלה, אבל אנחנו בעוה"ר היצר הרע מלא בכל חדרי בית חמרנו בדבור במחשבה ובמעשה בלב בפה ובידים, כמו האיש הכפרי שביתו משכן הבהמה והתרנגולים, כן דירתנו אולי ח"ו מקום מושב לצים, ואכילתנו בתאוה נפרזה זולל וסובא, עינינו צופיות ח"ו בדברים האסורים, רצוננו כרצון הבהמה לדברים בהמיים, ואולי לזה כונו חז"ל (פסחים ק"ח א') אתה וחמור תאכלו באבוס אחד, לבנו בוער באש תאות היצר והוא מבשל בתוכו כל דברים רעים רח"ל, ונעשה כל גופו משכן ומזבח לסט"א ח"ו, ואיך ילבש כתונת בד

קודש, ומה תועיל הציצית לגוף גנוף מדוכא בעון ומעונה בתאות כזה, אי לזאת כפלה התורה באזהרה מכופלת, "וראיתם אותו" את הקב"ה כנ"ל, "וזכרתם את כל מצות ה'", ואז "והיה לכם לציצית" ולהסתכלות המצלת את האדם מן העברה.

אדם הלובש ציצית, נעשה בכל יום תמים תם בד' כנפי של הבגד הנתקנים כראוי

ובענין מעלת ציצית פירשו בזהר שהלובש ציצית נעשה תמים, ועליו נאמר (דברים יח' ג') תמים תהיה, זה לשונם: כעין זה אדם הלובש ציצית, נעשה בכל יום תמים תם בד' כנפי של הבגד הנתקנים כראוי, ים בתכלת ההוא של הציצית, שהוא סוד הדג של ע' מדרגות שבים, רוצה לומר הדג שעולה אחד לשבעים שנה מן הים, וממנו נעשה תכלת, אשר צד הרע כשמסתכל באדם הזה, לא יוכל להזיק אותו בעין הרע, כי התכלת מעכב, ואז הוא תמים עם ה' אלהיו ממש בתקון אחד, היא למעלה והוא למטה, ואחר כך היא עולה לתוך מדרגות עליונות, ואף האדם כן מתעלה אחר כך בתפילין אל מדרגות עליונות, ועל זה נאמר: תמים תהיה עם ה' אלהיך, עמו ודאי, ודאי בשעה אחת וברגע אחד נתקנת המלכות למעלה, וכן האדם נתקן למטה, תחילה נתקן בציצית ואחר כך בתפילין.

כל הזהיר במצות ציצית, זוכה להקביל פני שכינה

ועוד במעלת ציצית, שסגולתה למשוך השכינה שתדור עמו, כדכתיב (במדבר טו, לח) ועישו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם, והוא כאלו אמר לדרתם, כמו שדרשו בתיקונים בענין (שמות לא' טז) לעשות את השבת לדרתם, על כן אמרו ז"ל (מנחות מג' כ') שכל הזהיר במצות ציצית, זוכה להקביל פני שכינה. ובתיקונים זה לשונם: בא וראה כשהאדם מתעטף בעטוף של מצוה ומניח תפילין וקורא ק"ש, הוא מתקן ומכין כסא על ידי העיטוף של מצוה, והרי העמידו הפסוק (ישעיה טז' ה') והוכן בחסד כסא, ובתפילין הוא מעטר אותו, וכמו שאמר (יהזקאל כד' יד) פארך חבוש עליך וקורא אל הקב"ה, ומזמינו שישירה על הכסא אשר הכין לו, על ידי אמירת שמע ישראל, וכך הקב"ה עושה גם בשבילו, מכין לו כסא ועטרה לעולם הבא.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על שילוח המרגלים בימי יהושע, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על המרגלים ששלח משה.

תוכן ההפטר

הנביא יהושע שלח את פנחס וכלב לרגל את הארץ, ולראות אם האנשים מפחדים מישראל, הם התארחו בבית רחב שהיתה מוכרת מזון, נודע הדבר למלך יריחו ושלח שליחים לתופסם בבית רחב, היא לקחה את שני האנשים, והצפינה כל אחד במקום מיוחד שלא ירגישו בהם,

לחיילים היא אמרה שאכן באו אליה שני אנשים, אבל לא ידעה מאין המה, אך הם עזבו את העיר, ולכן יעצה להם לרדוף אחריהם, כי ישיגו אותם. הרודפים שמעו בקולה ויצאו לרדוף אחריהם, אחרי שסגרו את השער, כדי שלא יצאו מהעיר, במידה והם עדיין בתוכה.

לפני ששכבו המרגלים, עלתה אליהם לגג למקום מחבואם, וסיפרה להם שכל יושבי הארץ רועדים ומפחדים מישראל, כי שמעו מנפלאות ה' בקריעת ים סוף ומלחמת סיחון ועוג, וכולם יודעים שהארץ תינתן ביד ישראל, ולכן היא מבקשת שיעשו אותה חסד כפי שעשתה אתם בבואם לעיר, שיצילו אותה ואת משפחתה שלא ימותו.

המרגלים נשבעו לה על כך, ואח"כ היא הורידה אותם מחלון ביתה שהיה בקיר החומה, היא יעצה להם להתחבא בהר שלשה ימים, עד שהרודפים יתיאשו מלחפשם. לאחר שירדו המרגלים אמרו לה שהם נקים מהשבועה שנשבעו לה להציל אותה ואנשי ביתה, כיון ששבועה זו היתה באונס, [אבל בכ"ז אמרו שמוכנים להשבע ולהציל אותה ואת אנשי ביתה בתנאים שיאמרו לה], והם הראו לה חבל אדום לקושרו בחלון ביתה להיכר, שישראל ידעו שזה ביתה ולא יכנסו להורגם, אך התנו אותה שני תנאים והם:

א. שכל משפחתה תשאר בתוך הבית בשעת הכיבוש, כי מי שיצא וימות ע"י ישראל דמו בראשו, כי לא ידעו שהוא מבית רחב.

ב. שתשמור את הסימן הזה של חוט השני בסוד, כי אם תגלה את הדבר, כולם יתלו חוט שני, וישראל לא ידעו היכן ביתה.

רחב הסכימה לשני התנאים, המרגלים עשו כדבריה והתחבאו בהר, אחרי כן באו ליהושע וסיפרו לו שהצליחו במשימתם, כי כל יושבי הארץ מפחדים מהם ומובטח להם שהארץ תינתן ביד ישראל.

יהושע פרק ב'

א. וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ [א] - בֶּן-נֹון מִיד לְאַחַר פְּטִירַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ מִן-הַשְּׁטִיִּים [ב]

ממקום ששמו "שטים" שהוא בגבול הארץ שְׁנַיִם-אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים [ג] תָּרַשׁ בסתר

עיונים והארות

מאחר שלא בטלו עצמם מפני משה ובקשו ללכת אחרי שכלם ורצונם הם - לפיכך שמו עצמם ככלי חרס, שאין להם כל חשיבות מצד עצמם, וכל ערכם אינו אלא בזה שהם משמשים בית קבול למשהו, כך ביטלו את רצונם ושכלם הם מפני רצונו ושכלו של משלחם, ומילאו רק אחרי פקודותיו של יהושע, ולכן הצליחו בשליחותם, (מענינה של תורה).

ב. מהו חרש לאמר, ר' יהודה אומר כלי נגרות היו בידם כנגרין, ר' נחמיה אומר עשו עצמם קדרין והיו צועקים ואומרים הרי קדרות מי שירצה יבא ויקנה, למה שלא ירגיש בהם אדם, רש"א חרש כמושמעו, אמר להם עשו עצמכם חרשים אתם עומדים על אופיה שלהם (תנחומא)

ג. פירש מהר"ש מאסטרפולי זלה"ה הובא בליקוטים שבסוף ספר קרנים, שיש קליפה אחת דמפתה בני אדם לזנות, ושם הקליפה לר"י,

א. וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ - זה שאמר הכתוב אשתוללו אבירי לב, אלו משה ואהרן, ששלחו מרגלים ואמרו לשון הרע על הארץ, ולא היו יודעים מה לעשות, אלא אף משה ואהרן נתרשלו ידיהם, עמד כלב ושתק כל אותן האוכלוסין. אבל אלו שלח יהושע, שנו רבותינו פנחס וכלב היו, והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן.

ב' בספר חידושי הרי"ם דהנה הלכה היא שאין כלי חרס מטמא אלא מתוכו ולא מבחוץ, שכן כל חומר אחר הוא בעל חשיבות מסויימת בפני עצמו, ועל כן יש לו חשיבות לקבל טומאה מכל הצדדים; אבל חרס כשלעצמו הרי אינו אלא עפר ואין לו כל חשיבות וערך, פרט לזה שהוא עשוי לשמש בית קבול לדבר מה, ועל כן כל חשיבותו מצמצמת רק בתוכו... אותם המרגלים שנשלחו על ידי יהושע ליריחו, ידעו היטב מה עלה בסופם של המרגלים אשר שלח משה לתור את הארץ,

שלחם, כי לא רצה שידעו כל ישראל שלא יפחדו (רד"ק), ומרגלים אלו ידעו לחפש מחשבות הבריות ולידע אם יש

פחד בלבם (מ"ד) **לְאמֹר** וכה אמר להם **לְכוּ רְאוּ אֶת-הָאָרֶץ וְאֶת-יְרִיחוֹ** [ד]

וכך עשו **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית-אֵשָׁה זֹנָה** מוכרת מזון (רש"י) **וַיִּשְׁמְעוּ רָחֵב** [ה]

עיונים והארות

האומר "רחב" "רחב" - מיד נקרי, הכוונה, החושב על רחב הזונה מיד בא לידי קרי. אמר לו רב נחמן: אני אומר רחב ולא איכפת לי, אינו משפיע עלי כלל. אמר לו רבי יצחק: אמרתי דבר זה - באדם שידע אותה לפני זה, ומכירה ורואה אותה, אז המחשבה בה - מביאה אותו לידי קרי.

אולם עלינו לדעת, מדוע הכניסו המרגלים (כלב ופנחס) את עצמם בנסיון גדול כזה, כותב המלבי"ם "וז"ל: והיה בזה תחבולה כפולה: א) כדי שלא יכירום כי מבני ישראל המה, לכן באו בית אשה זונה, ונודע לתושבי כנען, כי ישראל עם שונא זמה הוא ולא יעלה על לבם, כי שלוחי ישראל בית זונה יתגודדו (יתאספו). ב) היות ורחב היתה מפורסמת בשמה אצל גדולי הארץ, כמו שכתוב (מגילה טו): "רחב בשמה זנתה", אצלה היו תמיד סודות גדולי הארץ, לכן הלכו אצלה וישכבו שמה.

המרגלים (כלב ופנחס) לא חששו מפני יופיה של רחב, מאחר והיו שרויים בסכנה, לכן אין חשש קרי. רחב קבלה את פנחס וכלב (המרגלים) בסבר פנים יפות, כי כאשר שמעה על הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה עם ישראל ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף, גמרה בלבה להתגייר ולהידבק בישראל, כמו שעשה יתרו, וגם פנחס וכלב הסכימו לגייר אותה.

ופירש הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות (מגילה טו, א), במה שאמרו (שם) רחב

סוד ל'אה ר'חל י'עקב, שביטל זו הקליפה פ"ד שנים שלא ראה קרי. וזהו שנאמר (יחזקאל טו, טו) 'ותזני על שמך', רצה לומר על אותיות שמך [היינו האותיות שלפני האותיות שמך], על ש"ן רי"ש, ועל מ"ם למ"ד, ועל כ"ף יו"ד, הרי שם הקליפה לר"י. והגיד להם הנביא, שהקליפה החליקה אמריה בפתויה שיחטאו בזנות. עכ"ל. ואפשר לרמוז 'שטים' גימטריא שטן, והוא גימטריא שמ"ך עם הכולל, שהוא אותיות הסמוכות אחר לר"י כנזכר.

והנה המרגלים [אותם ששלח יהושע] היו פנחס וכלב (במדבר רבה פרשה ט"ז אות א'), ובמכוון הלכו לרחב שהיתה מזנה בשמה (תענית ה, ב) מכח קליפת שמ"ך, והם מכח שהיו טהורים לא נתפתו, ולא עוד אלא שגיירותו (זבחים קטז, ב).

ד. יריחו היתה בכלל ולמה יצאת, מלמד ששקולה כנגד כולם. כיוצא בדבר אתה אומר, וישלח אותם משה ואת פינחס, פינחס היה בכלל ולמה יצא, מלמד ששקול כנגד כולם (ספרי).

ה. מובא בספר מעם לועז: אמרו חז"ל: כי רחב היתה בת עשר כאשר יצאו ישראל ממצרים, וכל אותן הארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היתה זונה, וכל המלכים והשרים זנו עמה, כי היתה יפה ביותר, ונמנית בין ארבע נשים היפפיות שהיו בעולם, והן שרה אמנו; רחב; אביגיל ואסתר. ואומר רבי יצחק (תענית ה:): כל

וַיִּשְׁכְּבוּ-שָׁמָּה לַיְלָה אַחַת (רד"ק): בַּיּוֹמָאָמַר לַמֶּלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה
 אֲנִישִׁים בָּאוּ הַנֶּהָה לַעִיר הַזֹּאת (מ"ד) הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֲפֹר לַדְּגַל
 אֶת-הָאָרֶץ: וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל-רָחָב לֵאמֹר הֲוָצִיֵּאִי
 הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר-בָּאוּ לְבֵיתְךָ כִּי לַחֲפֹר לַדְּגַל
 אֶת-כָּל-הָאָרֶץ בָּאוּ [ו]: וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת-שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים

עיונים והארות

שכתוב בקראין 'אשה זונה', אשת פוטיפר לשעבר, ועתה 'שמה רחב'. וכתב ספר הישר דאשת פוטיפר שמה זליכא, והוא בגימטריא זונה, ודו"ק. (חומת אנך)

ו. מלך יריחו בשומעו כי באו אנשים לחפור את הארץ, שלח שליחים אל רחב, וציווה את השליחים שלא יקחו את האנשים בכח כדרך שעושים שליחי הרשות, אלא ידברו עם רחב בכבוד, כיון שהיתה אשה חשובה בעיני כל המלכים. ועוד, שהחביאה את המרגלים - הרי עוון פלילי הוא וחייבים עליו מיתה, הרי יש חשש שתכחיש הדבר, ולכן ציווה המלך לשלוחים לדבר עמה בכבוד, ויאמרו לה, שלא תחשוש מזה שקיבלה מרגלים אליה, כיון שאין למלך שום חשש בזה שקיבלה המרגלים, ולכן אין שום תלונה עליה, ויאמרו לה, שהמלך מבקש ממנה, שתוציא מרצונה הטוב את שני האנשים הללו, כי לא באו לכאן לשם זנות, אלא כדי לחפור מכאן את כל הארץ, ואם לא תסגיר אותם בטענה, שאין זה יאה לכבודך להסגיר אנשים שבאו בצל קורתך, דעי כי לחפור את כל הארץ באו, ויש בזה נזק המלכים, ואין את יכולה להתחמק מזה (מעם לועז).

בשמה, וזה רמז 'זונה ושמה רחב', כי בהזכרת שמה לבד זונה.

ואפשר לרמוז במה שכתוב בספר הגלגולים מהרמ"ע משם מהר"ח ויטאל, דרחב היתה גלגול אשת פוטיפר, ויהושע גלגול יוסף, ולקחה לאשה. עכ"ד. ובזה ניחא מה שאמרו ז"ל (בראשית רבה פרשה פ"ה אות ב) שאמרה לו ליוסף, שהיא רואה באיצטגנינות שהוא נזקק לה, ולא ידעה שהוא בגלגול רחב ויהושע. ובזה ניחא מה שאמר יעקב ליוסף 'משם רועה אבן ישראל' (בראשית מט, כד), שיבוא ביהושע ויהיה 'רועה ישראל'.

ואתי שפיר מה שאמר משה רבנו ע"ה 'בכור שורו וגו' בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ' (דברים לג, יז), ואמרו רז"ל (ספרי דברים פ"סקא ש"ג) ל"א מלכים ועל יהושע שיצא ממנו. ואתי שפיר דהוא על עצמו שיבא ביהושע, ורז"ל היו מסתירים הגלגול.

ולפי מה שכתב הנשי"א דמשה היה לו בחינת יוסף, אתי שפיר דזו נתן לו ה' למשה מתנה טובה, שיהושע שהוא בחינתו יקום תחתיו. וזה שכתוב (במדבר כז, יח) 'קח את יהושע איש אשר רוח בו', כלומר יוסף שאתה מבחינתו. וזה

וַתִּצְפְּנוּ [ז] החביאה כל אחד במקום מיוחד וי"מ שפנחס הוא מלאך ולא היה צריך להצפינו ורק החביאה

את כלב (הש"י) **וַתֹּאמֶר** | **כִּן** אמת (מ"צ) **בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי**

מֵאֵין הָמָּה [ח]: הַיְיָהִי הַשֶּׁעַר עומד **לְסֹגֹר בַּחֹשֶׁךְ** כאשר חשך היום (רד"ק)

עיונים והארות

מרגלים. אתם תישארו במיטתכם ואני אציל אתכם. ואחר כך לקחה אחד מאנשי ביתה והצפינה אותו, ובעוד שהם יחפשו וימצאו אותו ויחקרו אותו, תגיד להם להתנהג בקור רוח, וכשנכנסו השוטרים אמרה: אומנם אמש באו שנים הדומים לאלה השוכבים שם, ובאומרה דברים הללו, לא חשדו השוטרים בשני המרגלים מאומה, אמרו, אם היא מצביעה עליהם - בודאי שאין בהם שום חשד.

ויש אומרים שלא החביאה אותם מיד, אלא לאחר שראתה שהם צדיקים גמורים, שהקדוש ברוך הוא עשה להם נס, שבשעה שבאו שלוחי המלך ואמרו לה: "באו אליך מרגלים", הצביעה על כלב ואמרה: "כן באו אלי האנשים", והקדוש ברוך הוא סימא (עוור) עיניהם וחשבו שהוא אחד מבני הבית. וכיון שראתה הנס, לאחר שיצאו השלוחים (השוטרים) הצפינה אותם, וזהו שנאמר אחר כך: "והיא העלתם הגגה", שלא הצפינה אותם אלא לאחר שנודע לה כוחו של הקדוש ברוך הוא (עיין באורך בספר "מעם לועז").

ח. ואפשר לומר דרך דרש ורמז, כי הנה כתבו גורי האר"י זצ"ל, דרחב היתה גלגול תמר, וכמו שתמר ילדה שנים פרץ וזרח, כן רחב הצילה לב' מרגלים, והוי כאילו ילדתם, והזכיר זה מורי זקני הרב בספר חסד לאברהם מעיין ה' נהר כ"ה, עיי"ש. ועוד כתוב בלקוטי תורה הנדפס ביהושע, כי רחב מסוד קין, ולכן שאלה 'אות אמת', סוד

ז. נאמר "ותצפנו" בלשון יחיד, שהחביאה אותם במקום צר שלא היה בו מקום אלא לאיש אחד. ויש אומרים, שהחביאה כל אחד מהם במקום נפרד, שאם יחפשו אחריהם וימצאו את האחד, ינצל חברו, ואם ימצאו את האחד, לא יאשימו בזה את רחב שהחביאה אותו, כי היות והוא אחד, יכולה היא לטעון שלא הרגישה בו כשהתחבא.

וחבמינו ז"ל אמרו במדרש תנחומא שלכך נאמר "ותצפנו" בלשון יחיד, שלא הצפינה אלא את כלב לבדו, כי פנחס אמר לה: שאין צורך להחביא אותו, כיוון שהוא כהן וכהן נמשל למלאך, כמו שנאמר (מלאכי פרק ב, ז): "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא". וי"א שפנחס לא אמר לרחב ישר שהוא מלאך, כדי שלא יבייש את כלב, וזאת כדי שלא תאמר רחב, כי פנחס גדול מכלב, ואף על פי שפנחס היה מלאך, צריך היה להחביא את עצמו, כי כך היא מדת הצדיקים, שאינם סומכים על נס, אלא אם כן אין עצה אחרת, אולם כאן, הרי היתה לו האפשרות להיחבא.

ויש אומרים שזה שנאמר ותצפנו אינו מתייחס על כלב ופנחס, אלא על איש אחר, כי רחב עשתה עורמה גדולה, שלפני שנכנסו השלוחים (השוטרים) לביתה, דברה עם המרגלים דברים נעימים, ואמרה להם: אל תחששו (תתייראו) מפני השוטרים, ואל תעשו שום שינוי בהתנהגותכם, כדי שלא יכירו בכם שאתם

וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ וְלֹא לָקְחוּ עִמָּהֶם אֲבוֹקָה כִּי נִסּוּ וּנְמַלְטוּ (מלבי"ם) לֹא יָדַעְתִּי אֲנִי לְאִיזָה
מְקוֹם (מ"ז) הֲלָכּוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי זֶה עֵתָהּ מִקְרֹב יֵצְאוּ (מ"ד)
כִּי בּוֹדְאִי תִשְׁיָגוּם (מלבי"ם): וְהִיא הֶעֱלַתֶּם הַגִּגָּה וְתִטְמְנֶנּוּ הוֹסִיפָה עוֹד
לְהִטְמִינֶנּוּ [ט] בְּמִקְוֶה יוֹתֵר נֹסֵת בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ בְּפִשְׁתֵּים שֶׁהֵם עֵדִיין בְּתוֹךְ הַקִּנִּים הָעֵרְכּוֹת
הַמְסוּדָרוֹת לֵיה עַל-הַגִּגָּה גַּג אַחֵר (מ"ד): וְהָאֲנָשִׁים רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם בְּרֶדֶף
הַיְרִדָן עַל עַד (ת"י) הַמַּעֲבָרוֹת מְקוֹם מַעְבַּר מִי הַיְרִדָן שֶׁחֲשַׁבּוּ שֶׁחֲזָרוּ לְעִרְבוֹת מוֹאָב
וְהַשָּׁעַר סָגְרוּ הַשּׁוֹעֵרִים (רש"י) אַחֲרָיו [ו] אַחֲרֵיהֶם כֹּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרִדְפָּים
אַחֲרֵיהֶם שֶׁאֵם עֵדִיין לֹא יֵצְאוּ מִן הָעִיר לֹא יוֹכְלוּ לְצַאת מִשָּׁם (מ"ד): ח וְהִפָּחָה הַמֶּרְגְּלִים (מ"ד)
מָרָם יִשְׁכָּבוּן לִפְנֵי שִׁישְׁנו (רד"ק) וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם אֶצֶלֶם (רלב"ג) סְמוּךְ לָהֶם
עַל-הַגִּגָּה [יא]: ט וְהִיא אָמַר אֶל-הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי-נָתַן יְהוָה

עיונים והארות

ולכן חנה שהיתה גלגולה שמה, הוא ראשי תיבות
ח'לה נ'דה ה'דלקה (צוארי שלל אות ד').

ט. דקשה הרי כבר נאמר לעיל "ותצפנו" לכך פי'
המ"ד שהוסיפה עוד להטמינם ועיין במלבי"ם
שפירש כעין זה, אמנם הרד"ק כ' דכאן בא
להודיע איך טמנה אותם.

י. ורד"ק פירש שבני הבית של רחב סגרו הדלת
של ביתם לאחר שיצאו שוטרי המלך
והתרחקו.

יא. מובא בספר "מעם לועז": "והיא עלתה
עליהם על הגג" - הכוונה שעלתה אל גג
אחר שהיה גבוה מן הגג שהיו טמונים בו. אמרה

אות וי"ו, כי הוא האות שנמסר לקין, כדכתיב
(בראשית ד, ט) 'וישם ה' לקין אות', עיי"ש
בדבריו. ובזוהר (ח"א רמא, ב) אמרו, סימנא
דמשה בעאת מינייהו וכו' עיי"ש בלקוטי תורה.

ובפי' זה שרחב היתה גלגול תמר ומסוד קין, וגם
כתב האר"י זצ"ל שם שחנה היתה גלגול
רחב, ומהר"י סרוק ז"ל כתב, כי חוה גימטריא
חנה במספר קטן. מכל זה תנוח דעתנו, שרחב
בעת ההיא שרתה עליה רוח הקדש כמו שאמרו
ז"ל (ספרי דברים פ"סקא כ"ב), שאמרה 'ונחבתם
שמה שלשת ימים' (פסוק ט"ז), ואם כן הכירה
נפשה, ושפיר אמרה שחטאה בג' מצות דידה.

לְכֶם אֶת-הָאָרֶץ וּמֵאִין יַדְעָה זֹאת? מִכִּיּוֹן וְכִי-נִפְלְאָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ מִפְּנֵי גְדוּלַתְכֶם וְרוּמְמוֹתֶיכֶם (מלבי"ם), וְעוֹד וְכִי נִמְנָגוּ נִמַּס לִבִּם (מ"ז) שֶׁל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ [יב] יְהוָה אֶת-מִי יָם-סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּעֲאֲתָתְכֶם מִמַּעְרִים וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׂנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּעֶבֶר הִירְדָן לְסִיחֹן וּלְעֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם הַשְּׂמֵדָתָם (ת"י) אוֹתָם: יָא וְנִשְׁמַע וַיִּמָּס לְבָבֵנוּ וְלֹא-קָמָה עוֹד רוּחַ גְּבוּרָה בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם [יג] לְהִלָּחֵם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא

עיונים והארות

הארץ מתחת, יתרו אמר כי גדול ה' מכל האלהים, אמרו שלא הניח ע"ז בעולם שלא עבדה, לכך אמר מכל האלהים, נתן ממש בע"ז. ונעמן הודה בדבר יותר, הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל, ורחב הודתה בדבר יותר מהם, כי ה' אלקיכם הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת (מכילתא).

עוד איתא בחז"ל אמר הקב"ה לרחב את אמרת כי ה' אלקיכם הוא אלקים ניהא בארץ, שמו בשמים ממעל, את אמרת מה שלא ראית בעיניך, חייך שבנך עומד ורואה מה שלא ראו הנביאים, כמו דאמר נפתחו השמים ואראה מראות אלקים. רחב שיירה בחללו של עולם, בא משה ואמר אתה הראת לדעת וגו' עד אין עוד, אפילו בחללו של עולם. אמר לו הקב"ה אתה אמרת ואין עוד, תנו לו מפרי ידיו, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (אגדת שמואל).

יג. ועיין ברש"י שפירש בענין אחר.

רחב: אם אעלה על הגג שלהם, יחשבו שחזרו השלוחים ובאו לקחתם, או אולי עלתה להסגירם, לכן עלתה אל גג אחר. ומטרת עלייתה לגג היתה כדי להראות להם מהיכן לברוח, וגם כדי לבקש מהם, להציל נפשה ונפש בני משפחתה לאחר שתיכבש הארץ על ידי ישראל, וגם אמרה להם: אמרו ליהושע, כי נפלה אימת ישראל עליהם וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניהם, ככתוב בפסוק שאחרי זה.

יב. א"ר שמעון בן אלעזר כשישראל עושין רצונו של מקום שמו מתגדל בעולם, שנאמר כי שמענו את אשר הוביש וגו' כי ה' אלקיכם הוא אלקים וגו', ואומר ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגו'. וכשאין ישראל עושין רצונו של מקום שמו מתחלל בעולם, שנאמר ויבואו אל הגוים אשר באו שמה ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו (ילק"ש).

כי ה' אלקיכם הוא אלקים בשמים ממעל ועל

אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מַמְעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת ומי ילחם וינצח את האלהים
 האדירים האלה (מלבי"ם): **יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ-נָא לִי בִיהוָה כִּי-עָשִׂיתִי
 עִמָּכֶם חֶסֶד** אף כי שלא עשיתם לי טובה מאומה, לכן **וְעָשִׂיתֶם גַּם-אִתָּם
 עִם-בֵּית אָבִי חֶסֶד** בלי שדם יעשו עמכם טובה (רד"ק) **וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֲמַת
 סִימָן אֲמִיתִי שִׁידְעוּ כָל יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יִשְׁלַחוּ בְנוֹ יַד (מ"ד): יג וְהִחִיתֶם אֶת-אָבִי
 וְאֶת-אֲמִי וְאֶת-אֲחִי וְאֶת-אֲחֵיֹתַי וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר לָהֶם
 וְהִצַּלְתֶּם אֶת-נַפְשֹׁתֵינוּ מִמּוֹת** ורמזה בזה ג"כ שיצילו אותם ממות רוחני שיגידו
 אותם (מלבי"ם) ואילו כל רכושינו יהיה שייך לכם: **יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ
 תַּחְתִּיכֶם לָמוֹת** נמסור עצמנו למיתה כדי להציל אתכם (ת"י) **אִם לֹא תִגִּידוּ
 אֶת-דְּבָרֵנוּ זֶה** את האות שנתנה לך, שלא יעשוהו אחרים שיש להם בית בחומה להנצל (רד"ק)
וְהָיָה בְּתַת-יְהוָה לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד שניתן לכם
 מתנות רבות וכבוד **וְאֲמַת** במה שנחיייה אתכם (מלבי"ם): **טו וַתֹּרְדֶם בַּחֶבֶל [יד] בְּעַד**

עיונים והארות

אשר יקראוהו באמת". ומה שכר נטלה על כך?
 רבי אלעזר אומר: זכתה שיצאו ממנה שמונה
 נביאים וכהנים, ואלו הם: נריה, ברוך, שריה,
 מחסיה, ירמיה, חלקיה, חנמאל ושלם. רבי יהודה
 אומר: אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב
 הזונה היתה (עיין מסכת מגילה יד: - כידוע
 שרחב התגירה ונשאת ליהושע, ויהושע לא היו
 לו בנים כי אם בנות, ומהן יצאו כל הנביאים

יד. מובא בילקוט שמעוני (יהושע ב, אות ט):
 באותה שעה התפללה רחב ואמרה: רבוננו של
 עולם, בשלושה חטאתי לפניך (בחבל, בחלון
 ובחומה) כי באלה היתה מעלה את האנשים
 לביתה כדי לזנות אתה. בשלושה מחול לי: (נדח,
 חלה והדלקה) כאשר התגייירה שמרה עליהם,
 והקדוש ברוך הוא קיבל את תפילתה, כי כך כתוב
 (תהלים קמה, יח): "קרוב ה' לכלקוראיו לכל

הַחֲלוֹן כִּי שַׁעֲרֵי הַעֵיֶד סָגְרוּ (מ"ד) וַיֵּאָמֶר כַּדִּי שְׁלֵא יִדְגִישׁוּ הַשְּׂכָנִים (רד"ק) **כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר**
הַחֲזוּמָה [טו] וּפְנֵי הַחֲלוֹן אֶל מַחוּץ לַחֲזוּמָה (מ"ד) וּבַחֲזוּמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת כִּי אִפְשֵׁר שֶׁהִיא
עֵינֶיךָ יִשִּׁיבְתָהּ בַּתּוֹךְ הַעֵיֶד (רד"ק): טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הֲתִרְהָ לָּכֹן פֶּן-יִפְגְּעוּ יִפְגְּשׁוּ
בְּכֶם הָרִדְפִים כִּשְׁתַּלְּכוּ עִתָּה לְדַרְכֵיכֶם וְנִתְבַּתְּם שָׁמָּה תִּסְתַּתְּרוּ בַּמְּקוֹם מַחְבּוּא בַּהַר
(מצודות) **שְׁלֵשֶׁת יָמִים [טז]** וּמִכַּאֵן שֶׁשְׂרַתָּה עֲלֶיהָ רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ שֶׁרָאֲתָה שִׁישׁוּבוּ לְסוּף שְׁלוֹשֶׁת יָמִים
(רש"י) **עַד שׁוּב הָרִדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיָהּ**

עיונים והארות

טז. מובא ב"ילקוט שמעוני" (יהושע סימן יב):
אין הקדוש ברוך הוא מניח את הצדיקים
בצרה יותר משלושה ימים, ככתוב (הושע ו, ב):
"יחיינו מיומים, ביום השלישי יקימנו ונחיה
לפניו". ביום השלישי של השבטים שנאמר
(בראשית מב, יח): "ויאמר אליהם יוסף ביום
השלישי". ביום השלישי של יונה, ככתוב (יונה ב,
א): "ויהי יונה במועי הדג שלושה ימים ושלושה
לילות". ביום השלישי של עולי גולה שנאמר
(עזרא ה, ט): "ונחנה שם שלושה ימים". ביום
השלישי של תחיית המתים, שנאמר (הושע ו, ב):
"יחיינו מיומים, ביום השלישי יקימנו ונחיה
לפניו". ביום השלישי של אסתר (מגילת אסתר,
ה, א): "ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר
מלכות". וכל זה אומרים חכמים - בזכות יום
שלישי של מתן תורה (שמות יט, טז): "ויהי ביום
השלישי בהיות הבוקר". רבי לוי אמר: בזכות יום
שלישי של אברהם, שנאמר (בראשית כב, ד):
"ביום השלישי ושא אברהם את עיניו וירא את
המקום מרחוק".

הללו). ומסיים המדרש, והלא דברים קל וחומר,
ומה רחב שיצאה מהעם שנאמר עליו (דברים כ,
טז) "לא תחיה כל נשמה", על שקרבה את עצמה
ליהדות, וחזרה מלב ונפש, קרבה הקדוש ברוך
הוא, וזכתה ויצאו ממנה נביאים גדולים, ישראל
המקימים את התורה והמצוות, על אחת כמה
וכמה.

ואיתא ב"מדרש תדשא" יש נשים חסידות
שנתגיירו והם: הגר, אסנת, צפרה,
שפרה, פועה, בת פרעה, רחב רות ויעל אשת
חבר הקיני.

טז. הכוונה חוץ מהחומה, וקיר החומה הוא קיר
ביתה, ועל זה אמר, כי ביתה בקיר החומה,
וגם היה מכוּנס בתוך החומה, עד שהיתה החומה
מקיפה משלוש רוחות, ובזה היה לה חלון פתוח
לרווחה אל החוץ. ועל זה אמר: "ובחומה היא
יושבת", ובזה יובן מדוע לא נפל ביתה עם נפילת
החומה (עיין יהושע ו, כ), כי אז גרו בבית אשר
בקיר החומה - חוץ לחומה (מלבי"ם).

הַאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ [יז] אין אנחנו צריכים לקיים השבועה, ופטורים אנחנו
 מִשְׁבַּעַתְךָ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ כשהיינו בביתך, כי שבועה זו היתה בהכרח כשהיינו
 בידך ושבועה מאונס אינה שבועה, ובכ"ז אנו נשבעים לך עתה בתנאי זה שנאמר לך (מלבי"ם): יח הַיְהִי
 כש אֲנַחְנוּ בָּאִים בְּאֶרֶץ לַכּוּשׁ אותה (רד"ק) [תולים אנחנו הדבר בך לעשות האות הזה (רש"י
 פס' יז)] אֶת-תַּקְוֹת [יח] חבל שזור (רד"ק) העשוי מִחוּט הצבוע בצבע הַשְּׁנִי אדום (מ"ז)
 הַזֶּה [יט] שראינו כשהגענו וטרם שירדנו (רד"ק) תִּקְשְׁרֵי בַחֲלוֹן אֲשֶׁר הוֹרְדִתָּנוּ
 בּוֹ להיות לאות ולסימן וְאֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ וְאֶת-אֶחֱיךָ וְאֶת
 כָּל-בֵּית אֲבִיךָ תֹאסֹפִי תכניסי (מ"ז) אֶלֶיךָ הַבֵּיתָה: יט וְהָיָה כָּל
 אֲשֶׁר-יֵצֵא מִדִּלְתֵי בֵּיתְךָ הַחֹצֵה דָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ עוון מיתתו יחול עליו כי
 פשע בנפשו וְאֲנַחְנוּ נְקִיִּם כי לא היה אפשר לשומרו מן המיתה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה
 אֶתְךָ בַּבַּיִת ויהרג דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ עוון מיתתו עלינו (רש"י) אִם-יֵרָד
 תִּהְיֶה-בּוֹ: כו אִם-תִּגְיְדֵי אֶת-דְּבָרֵנוּ זֶה באופן שימלטו יושבי העיר בזה הבית
 וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְׁבַּעַתְךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וְתֹאמַר (רלב"ג)

עיונים והארות

יז. והרלב"ג פירש אנחנו רוצים להיות נקיים מעוון ביטול שבועה ולכן צריכים לסדר הענין באופן שלא נכשל.

יח. ותרגום שפה לפיו תורה היא מקף לפומיה אם כן לפי דעתו פ"י תקות חוט השני שפת

בגד אדום (רד"ק).

יט. יש שפירשו שחוט השני הזה הוא החבל שירדו בו, אבל לא מצאנו במפרשים מי שפירש כן.

בְּדַבְרֵיכֶם בֶּן-הוּא אֲנִי אֲקִיִּים אֶת הַתְּנָאֵי שֶׁאַמַּרְתֶּם וְהַשְּׁלַחְתֶּם שֶׁאַמַּרְתָּ לָהֶם לָכוּ לְשַׁלּוֹם

[אל החר (מ"ד)] וַיִּלְכוּ וַתִּקְשָׁר בַּעַת שְׁבָאוּ יִשְׂרָאֵל לִכְבוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ (ד"ק) אֶת-תִּקְוַת

חַוֵּת הַשָּׁנִי הָאָדוּם בַּחֲלוֹן: כִּי וַיִּלְכוּ הַמְּרַגְלִים וַיָּבֹאוּ הֶהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם

שְׁלֹשֶׁת יָמִים עָשׂוּ כַדְבְּרֵי רַחֲב וְעַל יְדֵי זֶה בִקְשׁוּ הַרְדּוּפִים אַחֲרֵיהֶם וְלֹא מִצְאוּ אוֹתָם, וּ"ש

עַד-שָׁבוּ הָרְדֻפִּים וַיִּבְקְשׁוּ הָרְדֻפִּים בְּכָל-הַדֶּרֶךְ וְלֹא מִצְאוּ:

כִּי וַיֵּשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדּוּ מִהָהָר וַיַּעֲבִרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן (רש"י) וַיָּבֹאוּ

אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן וַיְסַפְּרוּ-לוֹ אֵת כָּל-הַמַּעֲשֵׂוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ כָל-מֵה

שֶׁקָּרָה לָהֶם (מ"ד) וְשִׁלָּא הֶרְגִישׁוּ בָהֶם שֶׁהֵם מְרַגְלִים אִף שֶׁהִיָּתָה סִיבָה שֶׁיִּכְיָדוּ בָהֶם (מלבי"ם): כִּד וַיֹּאמְרוּ

אֶל-יְהוֹשֻׁעַ תְּכַלִּית סִפּוּרָם הִיָּה (מלבי"ם) כִּי-נָתַן יְהוָה בְּיַדְנוּ

אֶת-כָּל-הָאָרֶץ וְגַם-נָמְגוּ נֶמֶס לִבָּם שֶׁל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

שאלות ברש"י על הפרשה

א. למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים?

תשובה

ב. שלח לך - מה מפרש רש"י ומאין ידע זאת?

תשובה

ג. הסבר: כולם אנשים.

תשובה

ד. הסבר: ויקרא משה להושע בן-נון יהושע.

תשובה

ה. עלו זה בנגב - למה במקום זה התחילו?

תשובה

ו. החזק הוא הרפה - איך ידעו?

תשובה

ז. הטובה היא - במה היא טובה?

תשובה

ח. הסבר: היש בה עץ.

תשובה

ט. למה כתוב: ויבא עד חברון במקום ויבואו?

תשובה

י. וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים - מה הקושיא ומה התירוץ?

תשובה

י"א. הסבר: וילכו ויבואו.

תשובה

י"ב. מאין לומדים שכל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו?

תשובה:

י"ג. ויהס כלב את העם - איך הצליח להשתיקם?

תשובה:

י"ד. הסבר: כי חזק הוא ממנו.

תשובה:

ט"ו. אוכלת יושביה - מה לא הבינו נכון המרגלים?

תשובה:

ט"ז. מי הם הנפילים?

תשובה:

י"ז. ונקה לא ינקה - למי נקה ולמי לא ינקה?

תשובה:

י"ח. מאין לומדים שעדה היא עשרה?

תשובה:

י"ט. וימותו האנשים במגפה - איך הייתה?

תשובה:

כ. וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' - מה הקשר בין הציצית למצוות?

תשובה:

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

- א. מה צריך לכוון במשך אכילתו את הלחם או לפחות בזמן אכילת אותה פרוסה של המוציא?
תשובה
- ב. איך צריך לנהוג בשיירי המאכל (עצמות וקליפין של פירות)? ומדוע?
תשובה
- ג. איך צריך לנהוג לגבי הפת בזמן ברכת המזון?
תשובה
- ד. איך צריך לנהוג לגבי הכלים בזמן ברכת המזון?
תשובה
- ה. איך צריך לנהוג בפירורים של הלחם?
תשובה
- ו. לאן נוטלים מים אחרונים ומדוע? ואיך תהיה הנטילה של מים אחרונים? ומדוע צריכים לומר: מים אחרונים חובה?
תשובה
- ז. ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
תשובה
- ח. כמה מים צריך לנטילת מים אחרונים? ומדוע? ומה יעשה אם ידיו ופיו מזוהמים הרבה וצריכים מים הרבה לרוחצם?
תשובה
- ט. ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
תשובה
- י"א. מה יאמר עוד כשנוטל ידיו למים אחרונים?
תשובה
- י"ב. האם מותר ליטול מים אחרונים במים חמים מאוד? ומה הדין אם שכח ליטול ידיו עד אחרי ברכת המזון? והאם רק במים אפשר ליטול?
תשובה
- י"ג. עד להיכן ביד נוטלים מים אחרונים? ומהיכן לומדים זאת?
תשובה
- י"ד. מה צריך לעשות כל הנוגע במלח?
תשובה

ט"ו. במה צריך להזהר בין מים אחרונים לברכת המזון? ומה יאמר לפני הברכה? ומה יכוון? ואיך יהיו ידיו?

תשובה

ט"ז. מתי יברך על הכוס בברכת המזון (זימון)? ואיך יהיה סדר קבלת הכוס? ומתי?

תשובה

י"ז. היכן צריך להיות הפת שעל השולחן בזמן הברכה והיכן ידו עם הכוס? ומדוע?

תשובה

י"ח. מה הם הדברים שצריכים להיות בכוס של ברכה?

תשובה

י"ט. מה צריך לכוון כשמוזג היין המים בברכת הארץ? ואיך תהיה המזיגה?

תשובה

כ'. האם חייב אדם לברך על הכוס אם נותנים לו?